

ANKASAM

bülten

11 Aralık 2022
SAYI: 2022/49

Stratejik Pusulasını Kaybetmiş Dünyada Yükselen Orta Asya- Kafkasya Jeopolitiği ve Yeni İşbirliği Alanları

06

Bölgesel İşbirliğinin Sembolü:
Çin-Kırgızistan-Özbekistan
Demiryolu

08

Ukrayna Savaşı ve
Pakistan'ın Enerji
Sorunsalı

ANKASAM BAKIŞ

- 03 Stratejik Pusulasını Kaybetmiş Dünyada Yükselen Orta Asya-Kafkasya Jeopolitiği ve Yeni İşbirliği Alanları**
Prof. Dr. Mehmet Seyfettin EROL

ANKASAM ANALİZ

- 06 Bölgesel İşbirliğinin Sembolü: Çin-Kırgızistan-Özbekistan Demiryolu**
Aimoor DANIİAROVA
- 11 "Lityum OPEC'i" ve Çin-ABD Rekabeti**
Dr. Emrah KAYA
- 16 Bulgaristan'ın Siyasi ve Ekonomik Çıkmazı**
Sibel MAZREK
- 21 Bosna Hersek AB Üyeliğine Bir Adım Daha Yaklaşıyor**
Sibel MAZREK
- 26 AB-Cezayir İlişkileri: Rusya'ya Alternatif Olabilir mi?**
Elif TEKTAŞ
- 32 Yunanistan-İtalya İşbirliğinde Yeni Evre**
Cemal Ege ÖZKAN
- 37 Orta Asya İçin Büyüyen Tehdit: İklim Değişikliği**
Dr. Emrah KAYA
- 42 Hırvatistan, Romanya ve Bulgaristan'ın Schengen Bölgesine Üyelik Süreçleri**
Cemal Ege ÖZKAN
- 47 ABD'nin Orta Asya'ya Artan İlgisi ve Yeni Ekonomik Girişimi**
Gökтуğ ÇALIŞKAN
- 53 Rusya'dan Gaz Birliği Hamlesi: Enerji ve Ekonomik Ögelerin Politik Enstrümana Dönüştürülmesi**
Dr. Kadir Ertaç ÇELİK
- 58 Orta Asya'da Yeni Bir Aktör: Fransa**
Dr. Emrah KAYA
- 08 Ukrayna Savaşı ve Pakistan'ın Enerji Sorunsalı**
Şeyma KIZILAY
- 14 Kazakistan ve Özbekistan Arasında Yeni İttifak**
Dr. Sabir ASKEROĞLU
- 19 Güney Kore'nin Tayvan Sorunu'na Yaklaşımı**
Elcan TOKMAK
- 24 Moldova'nın NATO'nun Doğu Kanadına Dahil Olması**
Dr. Sabir ASKEROĞLU
- 29 Çin-Hindistan Sınırındaki Son Gelişmeler**
Dr. Cenk TAMER
- 35 Pekin-Riyad Hattında Güçlü İşbirliği Arayışı: Çin-Arap Zirvesi**
Şeyma KIZILAY
- 40 Çin-Rusya-Güney Kore Üçgeninde Artan Güvenlik Gerilimi**
Zeki Talustan GÜLTEN
- 44 Yunanistan'ın Göç İkillemi**
Sevinç İrem BALCI
- 49 Kosova Sırp Bölgesinde Yaklaşan Seçimler ve Muhtemel Etkileri**
Dr. Çağdaş DUMAN
- 55 Meloni Hükümeti ve İtalya'nın Geniş Akdeniz Stratejisi**
Ferhan ORAL
- 61 Yeşil Hidrojenin Avrupa'da Geleceği**
Sevinç İrem BALCI

BASINDA ANKASAM

- 63 Medya**

DERGİLER

- 64 Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi Bölgesel Araştırmalar Dergisi**

ANKASAM BAKIŞ

Stratejik Pusulasını Kaybetmiş Dünyada Yükselen Orta Asya-Kafkasya Jeopolitiği ve Yeni İşbirliği Alanları

Rusya-Ukrayna Savaşı, 21. yüzyılı büyük ölçüde şekillendiren bir küresel kriz olarak gündemdeki yerini korumaya devam ediyor. Yol açtığı çok boyutlu güvenlik sorunları, devam eden jeopolitik depremler ve ağırlıklı olarak kendisini gösteren derin endişe-korku merkezli belirsizlikler itibarıyla bu savaş, iki ülke arasında olmaktan çıkmış ve uluslararası bir mahiyet kazanmaya başlamıştır. Zira Rusya-Ukrayna Savaşı ile birlikte sadece İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa'da sınırlar ilk defa bir savaşla değişmeye, değiştirilmeye çalışılmamakta; aynı zamanda

barıyla bu savaş, iki ülke arasında olmaktan çıkmış ve uluslararası bir mahiyet kazanmaya başlamıştır. Zira Rusya-Ukrayna Savaşı ile birlikte sadece İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa'da sınırlar ilk defa bir savaşla değişmeye, değiştirilmeye çalışılmamakta; aynı zamanda

Prof. Dr. Mehmet Seyfettin EROL
ANKASAM
Başkanı

Soğuk Savaş sürecinde inşa edilmiş ve sonrası itibarıyla da korunmaya çalışılan mevcut statüko ve bu bağlamda "barışı garanti ettiği" düşünülen "karşılıklı bağımlılık" anlayışı çerçevesinde "küresel işbölümü/paylaşımı" da ciddi manada bu krizin bir parçası olmaya başlamıştır. Dolayısıyla dünyamız devletlerin iradesini kırmayı, onları yeni bir uluslararası sisteme/düzene zorlayan çok boyutlu bir güvenlik sorunu ile karşı karşıyadır.

Burada her ne kadar bazı aktörler tarafından güvenlik endişeleri/arayışları sonucunda zaman zaman "nükleer savaş" olasılıkları gündeme getirilse de aslında bunun bir "kıyamet savaşı" olacağı noktasındaki ortak mutabakat, devletleri hasımlarına karşı başka "caydırıcı", "ikna edici", "boyun eğdirici" araç ve müdahale yöntemlerine yöneltmiş görünmektedir. Bu kapsamda karşımıza iki temel güvenlik sorunu çıkmaktadır: "Enerji" ve "gıda". Bu iki güvenlik sorunu ile iç içe olan "tedarik/tedarik zincirleri" ile birlikte "güzergâh/koridorlar" mevzusu da göz önünde bulundurulduğunda, aslında birbirini tetikleyecek, domino etkisi yaratacak diğer sorunların da peş peşe geleceği görülmektedir. Örneğin göç hareketleri gibi.

Bu da bize aslında bu tür güvenlik sorunları üzerinden devletlerin sosyo-iktisadi yapılarını; dolayısıyla da iç ve dış politikalarını istikrarsızlaştırmayı, birlik-beraberliklerini bozmayı ve dirençlerini kırmayı hedef alan yeni bir süreci göstermekte. Nitekim bu güvenlik ikileminin bir sonucu olarak başta Avrupa olmak üzere, birçok coğrafyada ülkeler, birlikler stratejik pusulalarını kaybetmeye başladı. Gelecek endişesi taşıyan ve bu noktada "kaybedenler liginde" yer alma olasılığını derinden hisseden tüm devletler, yeni işbirliği arayışına girmiş bulunmakta. Bu bağlamda başta "enerji", "gıda" ve "nakliye/ulaştırma koridorları" olmak üzere, çok boyutlu güvenlik sorunları ile karşı karşıya bulunan devletler, "güvene dayalı" yeni işbirliği arayışlarına hız vermiş durumda.

Enerji Güvenliğinde Yükselen Adres: "Orta Asya-Kafkasya"

Dünyada genel olarak kendisini göstermeye başlayan "istikrarsızlaşma" ve "bölünme" eğilimine karşı işbirliği arayışları ile bir anti-tez olarak ön plana çıkmaya başlayan Orta Asya-Kafkasya bölgeleri, bu bağlamda sahip oldukları potansiyeli yeniden inşa halindeki dünyaya birer yapıcı enstrüman olarak sunabilecek yegane adresler olarak karşımıza çıkıyor. Özellikle de sahip oldukları enerji ve koridor/güzergahlar noktasındaki iki büyük stratejik-jeopolitik avantajın ötesinde, günümüz dünyasında değeri daha net bir şekilde anlaşılan "güvenilirlik" hususu burada en büyük ayırt edici özelliğini oluşturuyor.

Avrupa merkezli olmak üzere, tüm dünya açısından enerji güvenliği sorununun zirve yapmaya başladığı bir ortamda özellikle de Orta Asya ve Kafkasya ülkeleri, sahip oldukları enerji kaynaklarıyla birlikte bir "parlayan yıldız" durumundadır. Azerbaycan dışında Kafkasya bölgesindeki diğer ülkelerin koridorlar noktasında sahip oldukları jeopolitik-stratejik konum da hiç kuşkusuz bölgeyi çok boyutlu enerji güvenliği noktasında bir bütün olarak ön plana çıkarmaktadır.

Daha somut bir şekilde ifade etmek gerekirse, Orta Asya-Kafkasya bölgesinin enerji güvenliği noktasında "malîyetler" kadar güzergah bağlamında "kısa mesafeli" oluşu ve buradaki "güvenlik" boyutu da büyük bir avantaj olarak karşımıza çıkıyor. Daha da önemlisi söz konusu devletler, enerji tedariki/temini noktasında halihazırda büyük ölçüde sahip oldukları altyapı ile de başta Avrupa olmak üzere, doğusu ve batısı ile tüm devletlerin enerji sorununu giderme noktasında büyük bir potansiyele sahipler.

Gıda ve Lojistik Güvenliğinde Yeni Adreslere Duyulan İhtiyaç

Rusya-Ukrayna Savaşı'nın ortaya koyduğu önemli sonuçlardan biri de kendisini "tahıl krizi" ve "tahıl koridoru" bağlamında gösteren "gıda güvenliği" ile birlikte, başta teknolojik ürünler olmak üzere, günümüz dünyasının duyduğu bir çok ihtiyaçta kendisini gösteren üretim,

tedarik/temin ve teslimat noktalarında yaşanan "lojistik-nakliye sorunları" olmuştur. Covid 19 pandemisiyle birlikte özellikle "dünyanın fabrikası" olarak nitelendirilen Çin menşeli ürünlerin tedariki ve nakliyesinde kendisini göstermeye başlayan sıkıntılar her ne kadar şu an için bir küresel kriz olarak nitelendirilmese de önümüzdeki 3-5 yıl içinde daha net bir şekilde etkisini göstereceği öngörülmektedir.

Buna iklim sorunu da eklendiğinde, dünyamız açısından daha komplike, derin ve geniş bir kaos ortamı kaçınılmaz olacaktır. Dolayısıyla tüm insanlık açısından oldukça sancılı geçen, "ucu açık" yeni dünya düzeni inşa sürecinde güvenilir bir "stratejik pusulaya" ve bu bağlamda "umut adreslerine" ihtiyaç duyulmaktadır. Bu anlamda dünyanın alternatif yeni üretim fabrikalarına, lojistik-tedarik merkezlerine ihtiyaç duyduğu görülmektedir. Bir anlamda doğu-batı, kuzey-güney güzergahlarının merkezinde yer alan, ucuz ve nitelikli iş gücünün yanında bu üretimleri büyük ölçüde besleyecek hammadde kaynaklarına sahip olan bölgeler, hiç kuşkusuz söz konusu güvenlik endişelerinin önemli ölçüde telafisinde güvenilir birer "yapıcı partner" olmaya adaydır.

Bu noktada bölücü-ayırıştırıcı kamplaşma yerine işbirliğini merkeze alan adreslere tüm dünyanın büyük bir ihtiyaç duyduğu güncel-tarihsel örnekleriyle ortadadır. Birinci Dünya Savaşı'na yol açan kamplaşmalar ve düzen arayışları ile birlikte, İkinci Dünya Savaşı'nın önüne geçemeyen Milletler Cemiyeti ve son olarak Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte raf ömrünü büyük ölçüde doldurmuş olan Birleşmiş Milletlerin (BM) çaresizliği bunu bir anlamda mecbur kılmaktadır. Güven veren, daha hızlı hareket edebilen, etkin ve yapıcı küçük çaplı bölgesel işbirlikleri, kısa-orta vadede dünyanın karşı karşıya bulunduğu başta iklim, enerji, gıda, lojistik, ulaştırma ve koridorlar sorunları olmak üzere pek çok meselenin çözümünde kolaylaştırıcı olacaktır.

Güvene Dayalı İşbirliğinin Yeni Adresi olarak Türk Devletleri Teşkilatı

Bu bağlamda Türk Devletleri Teşkilatı (TDT), enerji merkezli-öncelikli yeni işbirliği arayışının bir koordinasyon adresi olarak ön plana çıkmaktadır. Üye devletler arasında öncelikli olarak siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel standartlarını yükseltme hedefinde olan TDT, bu çerçevede teşkilat içinde siyasi diyalogu, teknik işbirliğini ve ortak eylemi esas alan bir yaklaşım ortaya koymaktadır. TDT'nin bu kapsamda, ilk etapta üye ülkelerin birbirini kalkındırmasını ve böylece refah-istikrar alanının yaratılmasını öncelikli kılan bir yol haritası benimsediği; akabinde ise buna daha geniş ölçekli bölgesel ve küresel bir boyut kazandırmayı hedeflediği görülmektedir. Bu kapsamda ortak tarih ve coğrafya merkezli TDT üyelerinin çok vektörlü bir dış politika güttüğü görülmektedir. Dolayısıyla TDT, kapalı bir yapı olmak yerine; çok vektörlü dış politika anlayışı ile tüm dünya ile iktisadi-ticari bazda işbirliğine açık, yatkın yeni bir adres olarak karşımıza çıkmaktadır.

Halihazırda üye devletler arasında ikili askeri işbirlikleri bulunan TDT yapılanmasına bakıldığında onun bir Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü (KGAÖ), Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) ve Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) gibi bir askeri yapılanma olmadığı görülmektedir. TDT üyesi devletler, dünyanın kutuplaştığı, kıyamet senaryolarının konuşulduğu bir ortamda bu tür askeri işbirliklerinin sürece katkı sağlamayacağına, bilakis kendilerini de hedef haline getireceğinin farkındadır. Dolayısıyla bu aşamada TDT'nin askeri bir yapıya dönüşmesine ihtiyaç duyulmamaktadır. Zaten böylesi bir irade ve arayış da söz konusu değildir. Nitekim TDT'nin kuruluş misyonunda ve kabul edilen belgelerde ve yol haritasında da böyle bir madde, hedef ve gündem bulunmamaktadır.

Dolayısıyla yeni dünya düzeni inşa sürecinde başta enerji olmak üzere, söz konusu güvenlik sorunlarını aşmaya yönelik arayışlarda Orta Asya-Kafkasya bölgesinde işbirliğini merkeze alan TDT, bir güven adresi olarak ön plana çıkmaktadır. TDT ve coğrafyası, sahip olduğu potansiyel ve evrensel işbirliği anlayışı ile daha müreffeh bir dünyanın inşasındaki yürüyüşünü devam ettirecektir.

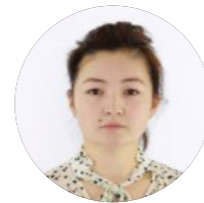
ANKASAM ANALİZ

Bölgesel İşbirliğinin Sembolü: Çin-Kırgızistan-Özbekistan

Rusya-Ukrayna Savaşı, Kuzey Koridoru'nun tıkanması ve yaptırımlar nedeniyle farklı koridorlara dönük arayışları canlandırmıştır. Bu durumun yansımalarından biri de Çin, Özbekistan ve Kırgızistan'ın 1990'lı yıllardan beri gündeminde olan; fakat ilerlemeyen demiryolu projesine yeniden odaklanmalarıdır.

Hatırlanacağı üzere Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) Semerkant Zirvesi'nde bu konuda işbirliği anlaşması imzalanmıştır. Nitekim Kırgızistan

Cumhurbaşkanı Sayın Sadır Caparov, Çinli uzmanların Narın ve Celal Abad bölgelerinde araştırmalar yürüttüğünü dile getirerek "Proje, bağımsızlığımızın ilk yıllarından beri tartışıldı. Ancak siyasi çıkarların çatışması nedeniyle tamamlanamamıştı." demiştir. [1] Kırgızistan'ın Torugart-Arpa-Makmal-Celalabad hattını bağlaması öngörülen proje, tarafların teknik ve ekonomik işbirliğini geliştirmesine kapı aralamıştır. Tarafların masrafları bölüştüğü koridor, söz konusu ülkelere Batı Asya, Ortadoğu ve Avrupa'ya açılma imkânı sunmaktadır.[2]

**Aimoor
DANIYAROVA**

Çin Devlet Başkanı Şi Cinping tarafından Orta Asya'nın ulaşım potansiyelini ortaya çıkaracağı[3] iddia edilen bu güzergah üzerindeki demiryolunun ülkelerin ihracat potansiyelini arttıracacağı, nakliye masrafları azaltacağı ve bölgesel entegrasyonu derinleştireceği söylenmektedir. [4] Böylece Kırgızistan ve Özbekistan, Avrupa ile Asya arasındaki bağlantıyı sağlayan bir köprü haline gelecektir.

Esasen Çin'in Orta Asya aracılığıyla Avrupa'ya hızlı bir şekilde ulaştıracak olan bu proje, Hazar merkezli taşımacılık noktasında da en güvenli rotanın oluşturulmasını sağlayacaktır. Dolayısıyla Özbekistan Cumhurbaşkanı Sayın Şevket Mirziyoyev'in de belirttiği üzere, küresel zorluklar ve yeni meydan okumalar, alternatif ulaştırma koridorlarını zaruri hale getirmektedir.[5] Bu kapsamda Sayın Caparov'un müşterek çalışma vesilesiyle demiryolunun 3-4 yılda tamamlanacağını belirtmesi oldukça önemlidir. Ayrıca Sayın Caparov, bu projenin ekonomik, kültürel ve insani işbirliğini derinleştirmeye hizmet edeceğini belirtmiştir.[6]

Bilindiği üzere ulaştırma ve lojistik projelerin uygulanması, ekonomik çıkarların yanı sıra bölgesel bağların güçlendirilmesine de yardımcı olmaktadır. Hem Kırgızistan hem de Özbekistan hükümetleri, söz konusu demiryolu inşaatına sıcak bakmaktadır.

Söz konusu projenin hayata geçirilmesi Çin açısından da oldukça önemlidir. Çünkü Çin, dış dünyayla olan bağlantılarını çeşitlendirecektir. Zaten Pekin yönetiminin uzun yıllardır projeden vazgeçmemesi de bundan kaynaklanmaktadır.

Kısaca özetlemek gerekirse, dünyanın en önemli coğrafi bölgelerinden biri olan Orta Asya, küresel ulaştırma koridorları bakımından oldukça mühim bir coğrafyada yer almaktadır. Bu anlamda Orta Koridor, Orta Asya-Hazar Denizi-Kafkasya-Avrupa bağlantısallığında önemlidir. Kırgızistan ise demiryolu olmadığı için koridorun eksik parçası konumundadır. Bu proje ise bölge devletlerinin ulaştırma güzergahlarını çeşitlendirmesine, güvenli ve düşük maliyetli bir rotaya kavuşmasına hizmet etmektedir.[7]

Diğer taraftan Orta Asya merkezli işbirliğinin derinleştirilmesine hizmet eden bu demiryolu vesilesiyle Avrasya'nın kalbinde rekabet süreçleri arka plana itilerek işbirlikleri öne çıkarılacaktır. Bu da bölgeye yönelik dış müdahaleleri zorlaştıracak ve dolayısıyla bölgesel güvenliğe katkı sağlayacaktır.[8]

Sonuç olarak Kırgızistan ve Özbekistan, bu proje vesilesiyle hem Batı'ya açılmak hem de sosyo-ekonomik kalkınma hedefleri açısından süreci avantaja çevirmek isterken; Çin ise ulaştırma koridorlarını çeşitlendirme arzusundadır. Çin-Kırgızistan-Özbekistan Demiryolu Projesi bu bakımdan son derece önemli bir girişim olarak ön plana çıkmaktadır. Mevzubahis demiryolunun tamamlanmasının Orta Koridor'u da güçlendireceğini söylemek mümkündür.

[1] "Садыр Жапаров рассказал о реализации проекта железной дороги Китай-Кыргызстан", 24.kg https://24.kg/vlast/251696_sadyir_japarov_rasskazal_orealizatsii_proekta_jeleznoy_dorogi_kitay_kyrgyzstan/, (Erişim Tarihi: 28.11.2022).

[2] "Подписано соглашение по проекту ж/д «КНР-Кыргызстан-Узбекистан», АА, <https://inlnk.ru/VoM13V>, (Erişim Tarihi: 28.11.2022).

[3] "Согласован маршрут железной дороги Китай-Кыргызстан-Узбекистан", Spot, <https://www.spot.uz/ru/2022/09/15/railway-agreement/>, (Erişim Tarihi: 28.11.2022).

[4] "Строительство железной дороги по маршруту "Китай-Кыргызстан-Узбекистан", Kirgiz Temir Jolu, <http://kjd.kg/ru/investment-projects/marshrut-kitai-kyrgyzstan-uz/> (Erişim Tarihi: 28.11.2022).

[5] "Проект железной дороги Китай-Кыргызстан-Узбекистан может стартовать осенью. Объясняем, почему она важна для всех стран Центральной Азии", Nastoyashee Vremya, <https://www.currenttime.tv/a/proekt-zheleznoy-dorogi-kitay-kyrgyzstan-uzbekistan-mozhet-startovat-osenyu-obyasnyuem-pochemu-ona-vazhna-dlya-vseh-stran-tsentralnoy-azii/31958781.html>, (Erişim Tarihi: 28.11.2022).

[6] "Железная дорога «Китай-Кыргызстан-Узбекистан», KTRK, <https://www.ktrk.kg/ru/news/s/67446>, (Erişim Tarihi: 28.11.2022).

[7] Aynı yer.

[8] Aynı yer.

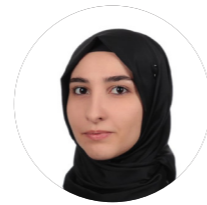
ANKASAM ANALİZ

Ukrayna Savaşı ve Pakistan'ın Enerji Sorunsalı

Rusya-Ukrayna Savaşı, başta Moskova olmak üzere birçok aktörün kurduğu ilişkiler ve işbirlikleri üzerinde dönüşümler yaşanmasına neden olmuştur. Özellikle de enerji sektöründeki ortaklıklar konusunda farklı ilişki dinamikleri süreci çıkmıştır. Yaptırımlar sebebiyle Asya pazarına yönelen Rusya, Pakistan'la ilişkilerini de bu yönde şekillendirmiştir. 28 Kasım 2022 tarihinde Pakistan Petrol Bakanı Musadik Malik liderliğindeki

bir heyetin petrol anlaşması görüşmeleri için Rusya'ya ziyaret gerçekleştirmesi de bu duruma örnek teşkil etmektedir.[1]

Tahmin edileceği üzere, Pakistan da birçok ülke gibi savaşın etkilerini hissetmektedir. Rusya'yla petrol anlaşması görüşmesi yapılmasında da yükselen petrol fiyatlarının etkili olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim enerji tedariği konu-

Şeyma KIZILAY

sunda problemleri olan İslamabad yönetimi, ucuza petrol satın almak istemektedir. Rusya'yla yapılmak istenen anlaşmanın da dolar tasarrufu yapma ve yükselen petrol fiyatlarının üstesinden gelme amacına hizmet ettiği söylenebilir.

Bilindiği gibi, savaş sebebiyle birçok ülke, Rusya'ya yönelik yaptırımlara katılırken; kimi aktörler de denge politikası kapsamında temkinli hareket etme yoluna gitmiştir. Pakistan da bu atmosferde Batı-Rusya ve Batı-Çin dengesini gözetmeye çalışan devletlerdendir. Rusya'nın Ukrayna'daki saldırılarını kınamak için Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'na sunulan oylamada çekimser kalması da bunu teyit eder niteliktedir. Nitekim savaşın başladığı ilk aylarda dönemin Başbakanı İmran Han'ın ülkenin savaştaki tutumunun tarafsızlık olacağını ifade ettiği bilinmektedir. Bu bağlamda Pakistan ne Rusya'nın tutumunu eleştirmiş ne de Ukrayna'ya destek vermiştir.

Jeopolitik koşullar, Pakistan'ın Rusya ve Çin'le bağlarını sürdürmesini gerektirmektedir. Diğer yandan İslamabad, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Avrupa Birliği (AB) ülkeleriyle de ilişkilerini dengede tutmak istemektedir. Bu durumda hem ekonomik hem de siyasi faktörlerin etkili olduğunu söylemek mümkündür.

Kuşkusuz Rusya-Ukrayna Savaşı küresel tedarik zincirlerini etkilemiş; dolayısıyla sıvılaştırılmış doğalgaz (LNG) oranlarında da artış meydana gelmiştir. LNG şirketlerinin Avrupa pazarlarına yönelmesi, Pakistan'la yaptıkları sözleşmelerin aksamasına ve geri çekilmelere yol açmıştır. Bu da Pakistan açısından dezavantaj yaratmıştır. Ukrayna'dan fosil yakıt (petrol, LNG, kömür) ithalatı durma noktasına gelen ve daha pahalı LNG almak zorunda kalan İslamabad açısından enerji konusu çok daha maliyetli bir hal almıştır. Bu durumun Pakistan halkına da ekonomik olarak yansımaları doğaldır.[2]

Savaşta tarafsız bir tutum sergilemeye çalışan Pakistan; kısmen yukarıda da değinildiği üzere Batı, Çin, Rusya ve ABD'yle münasebetlerini sürdürmeye çalışarak denge sağlamaya çabalamaktadır. Ülkenin içinde bulunduğu ekonomik koşulların da bunu gerektirdiği söylenebilir. Rusya'yla olan ilişkiler de bu kapsamda ele alınabilir. Ayrıca yaptırımlar sebebiyle Moskova yönetimi de Asya pazarına daha fazla ağırlık vermeye başlamıştır. Bu yüzden de Rusya'nın Pakistan'la olan ilişkilerini geliştirmesi normaldir. Nitekim 16 Eylül 2022 tarihinde Özbekistan'ın kadim şehri Semerkant'ta düzenlenen Şangay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) Liderler Zirvesi'nde bir araya gelen Pakistan Başbakanı Şahbaz Şerif ile Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, ikili ilişkileri geliştirecek konuları ele almıştır. Görüşmenin ardından İslamabad Bakanlık Ofisi tarafından yapılan şu açıklama, Rusya-Pakistan hattında işbirliği dinamiklerinin gelişeceğine işaret etmektedir:[3]

"Şerif, Pakistan'ın gıda güvenliği, ticaret, yatırım, enerji, savunma ve güvenlik de dahil olmak üzere karşılıklı yarar sağlayan tüm alanlarda ikili işbirliğini daha da genişletmek ve güçlendirmek için Rusya'yla yakın çalışma taahhüdünü yineledi."

Bu kapsamda Pakistan'dan Gazprom'a Kuzey-Güney Doğalgaz Boru Hattı inşaatının hızlandırılması yönünde çağrı yapılmıştır. 2020 yılında başlatılması planlanan proje, Rusya'ya yönelik Batı yaptırımlarından etkilenmiş ve kayda değer bir ilerleme kat edememiştir. Oysa ki Rusya'nın 2019 yılında Pakistan'daki Açık Deniz Doğalgaz Boru Hattı Projesi, Kuzey-Güney Doğalgaz Boru Hattı Projesi ve yer altı doğalgaz depolama tesislerine 14 milyar dolarlık yatırım sözü verdiği bilinmektedir. Açık Deniz Boru Hattı ile Pakistan Akımı Doğalgaz Boru Hattı arasında bir deniz bağlantısı yapılması da düşünülmektedir. Aynı zamanda doğalgaz boru hattının Türkmenistan-Afganistan-Pakistan-Hindistan Boru Hattı'yla (TAPI) bağlantılı olması da planlanmaktadır.[4]

Pakistan; Rusya'yla bağlarını güçlendirmek, Çin'le ilişkisini korumak ve ABD'yle sorun yaşamaktan kaçınmak temelli çok vektörlü-yönlü ve çok boyutlu bir dış politika uygulamaya özen göstermektedir. Elbette bu da zorlu bir denge politikasını gerektirmektedir. Şerif yönetiminin adımları da bu denge yaklaşımı çerçevesinde şekillenmektedir.

Öte yandan Pakistan'ın enerji konusundaki sorunlarının giderilmesi maksadıyla Körfez ülkeleriyle işbirliğini arttırmaya çalıştığı görülmektedir. Hem ülkeye Körfez yatırımı çekmek hedeflenirken hem de enerji sektöründe adım atılmasına ilişkin çalışmalar yürütülmektedir. Nitekim Pakistan Planlama, Kalkınma ve Özel Girişimler Bakanı Ahsan İkbai, Pakistan'ın Suudi Arabistan'la Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru (CPEC) tarzı bir ekonomik işbirliği geliştirme arzusunda olduğunu dile getirmiştir.[5] Bu da çok yönlü dış politikanın bir başka sac ayağı şeklinde nitelendirilebilir. Lakin meselenin enerji boyutunda İslamabad'ın ikili ilişkilerini geliştirmek istediği başlıca aktör Moskova'dır. Zaten

ŞiÖ Semerkant Zirvesi'nin ardından Moskova-İslamabad hattındaki enerji işbirliğinin artacağı anlaşılmıştır. Pakistan Petrol Bakanı Malik'in Moskova ziyareti de bu yöndeki çalışmaların bir yansımasıdır.

Bu noktada belirtmek gerekir ki; ABD Dışişleri Bakanlığı tarafından yapılan açıklamada Pakistan yetkililerince gerçekleştirilen bu ziyaretin herhangi bir sorun teşkil etmeyeceği belirtilmiştir. Dolayısıyla Pakistan'ın Rusya'dan ham petrol ithal etmesine ABD'nin özel bir itirazının olmadığı söylenebilir.[6] Bu ise Washington'un İslamabad'la olan münasebetlerini sürdürülebilir kılmak istediğine işaret etmektedir.

Sonuç olarak güç merkezleri arasındaki dengeleri göz önünde bulunduran çok yönlü bir dış politika anlayışıyla hareket eden Pakistan, enerji konusunda Rusya'yla olan münasebetlerini geliştirme ve derinleştirme ihtiyacı hissetmektedir. Bu ihtiyaç, ŞiÖ Semerkant Zirvesi'yle net bir şekilde gün yüzüne çıkmış ve Malik'in Moskova ziyareti vesilesiyle bir kez daha görülmüştür. Fakat Pakistan'ın Rusya'yla olan ilişkilerini enerji boyutunda geliştirmesine, ABD'den ciddi bir eleştiri gelmemiştir. Bu da bir yandan İslamabad'ın Washington nezdindeki önemini gözler önüne sererken; diğer taraftan da Pakistan'ın çok yönlü dış politika yaklaşımının diğer aktörler tarafından saygı gördüğünü ortaya koymaktadır.

[1] "Pakistani Delegation to Leave for Russia on Monday for Oil Deal Talks", Dünya News, <https://dunyanews.tv/en/Business/676844-Pakistani-delegation-to-leave-for-russia-on-monday-for-oil-deal-talks>, (Erişim Tarihi: 29.11.2022).

[2] "Ukraine-Russia War Implications for Pakistan", Tribune, <https://tribune.com.pk/story/2364775/ukraine-russia-war-implications-for-pakistan>, (Erişim Tarihi: 29.11.2022).

[3] "Pipeline Gas Supplies to Pakistan are Possible: Russia's Putin", English Al Arabiya, <https://english.alarabiya.net/News/world/2022/09/15/Pipeline-gas-supplies-to-Pakistan-are-possible-Russia-s-Putin>, (Erişim Tarihi: 30.11.2022).

[4] "Russia Reaffirms Commitment Develop Pakistan's gas Sector", Warsaw Institute, <https://warsawinstitute.org/russia-reaffirms-commitment-develop-pakistans-gas-sector/>, (Erişim Tarihi: 30.11.2022).

[5] "Pakistan Seeks CPEC Style Economic Ties With Saudi Arabia", The News, <https://www.thenews.com.pk/print/1012147-pakistan-seeks-cpec-style-economic-ties-with-saudi-arabia>, (Erişim Tarihi: 30.11.2022).

[6] "No Objection to Russian Oil Import by Pakistan US", The News, <https://www.thenews.com.pk/print/1015266-no-objection-to-russian-oil-import-by-pakistan-us>, (Erişim Tarihi: 30.11.2022).

ANKASAM ANALİZ

"Lityum OPEC'i" ve Çin-ABD Rekabeti

Latin Amerika, Çin'e uzak bir bölge olsa da küreselleşmenin ve teknolojiye yaşanan gelişmelerin getirdiği imkanlarla Pekin açısından yakın bir coğrafyaya dönüşmüştür. Özellikle de küresel bir aktöre dönüşmek için Kuşak-Yol Projesi gibi çeşitli girişimlerde bulunan Çin, Amerika Birleşik Devletleri'yle (ABD) rekabet edebilmek amacıyla ilişkiler ağını ve faaliyet gösterdiği bölgeleri

genişletmeye çalışmaktadır. Bu süreçte Latin Amerika hem bölgedeki sol ideolojinin artan etkisi hem zengin yeraltı kaynakları hem de ABD'nin yakın çevresinde bulunması sebebiyle Çin'in ilgisini çekmektedir.

Pekin yönetiminin nüfuz alanını genişletirken öncelik verdiği konulardan biri de yer altı kay-

Dr. Emrah KAYA
ANKASAM Orta
Asya Uzmanı

naklarından faydalanabilmektir. Bu noktada Latin Amerika, büyük potansiyeliyle ön plana çıkmaktadır. Zira Venezuela'nın dünyanın en çok petrol rezervine sahip ülkesi olması nedeniyle Pekin, Karakas yönetimiyle olan ekonomik ve sosyal ilişkilerini güçlendirmiş; hat-ta ABD'nin Venezuela Devlet Başkanı Nicolas Maduro'yu iktidardan uzaklaştırma girişimleri karşısında Maduro'yu desteklemiştir. Pe-kin'in bu tutumu benimsemesinin gerekçeleri arasında Venezue-la'nın yeraltı zenginliklerinin yanı sıra Karakas'la ideolojik yakınlığının bulunmasının ve ABD karşıtlığının da etkisi vardır.

Latin Amerika'da sol ideolojiye yakın olan isimlerin seçimleri kazan-ması, Çin'in nüfuz alanını genişletirken; ABD'nin hareket alanını kısıt-lamaktadır. ABD'nin etkisinin kırılması sürecinde Latin Amerika'daki sol yönetimler, sadece Çin'le yakınlaşmamakta; aynı zamanda kendi aralarındaki ilişkileri de güçlendirmektedir. Böylelikle bölge devletleri, dış politikalarında daha özerk bir alan yaratmayı, işbir-likleri sayesinde kazanımlarını arttırmayı ve bölgeye yabancı ak-törlerin müdahale imkanını zayıflatmayı planlamaktadır.

Bunun son örneklerinden biri de Arjantin, Bolivya, Şili ve Meksika'daki lityum kaynakları çerçevesinde şekillenen münasebetlerdir. Lityum, pİL üretiminde yararlanılan önemli madenlerden biridir. Ülkelerin son dönemde elektrikli araç üretimine yoğunlaşmasıyla lityumun değeri ve önemi de artmıştır. Zaten 31 Ağustos 2021 tarihinde tonu 13 bin 154 dolar olan lityumun fiyatı, 31 Ağustos 2022 tarihine ge-lindiğinde 59 bin 928 dolara yükselmiştir.[1]

2022 yılının Ocak ayına ait verilere göre, dünyadaki lityum miktarı 89 milyon tondur. Bolivya'da 21 milyon ton, Arjantin'de 19 milyon ton, Şili'de 9,8 milyon ton, ABD'de 9,1 milyon ton, Avustralya'da 7,3 milyon ton, Çin'de 5,1 milyon ton, Kongo'da 3 milyon ton, Kanada'da 2,9 milyon ton, Almanya'da 2,7 milyon ton, Meksika'da 1,7 milyon ton, Çekya'da 1,3 milyon ton, Sırbistan'da 1,2 milyon ton ve Rusya'da 1 milyon ton lityum bulunmaktadır. Kalan lityum rezervleri ise çeşitli ülkelere dağılmıştır. 2021 yılında Avustralya 55 bin ton, Şili 26 bin ton, Çin 14 bin ton ve Arjantin 6,2 bin ton lityum üretimiyle ön plana çı-kan ülkeler olmuştur.[2] Avustralya, her ne kadar üretiminin %50'sine yakınını kendisi gerçekleştirse de küresel piyasalarda lityum işleme kapasitesinin %60'ı Çin'in kontrolündedir.[3]

Söz konusu verilere bakıldığı zaman, lityum kaynakları konusunda Latin Amerika ülkelerinin öne çıktığı görülmektedir. "Lityum Üçgeni Ülkeleri" olarak da bilinen Arjantin, Bolivya ve Şili, bu konudaki lid-er devletlerdir. Çin'in lityum işleme kapasitesi de düşünüldüğünde,

dört ülke arasındaki işbirliğinin potansiyeli daha iyi anlaşılmaktadır. Bu kapsamda Buenos Aires, La Paz ve Santiago yönetimleri, Mek-siko City'yle beraber önemli bir adım atmıştır.

Hatırlanacağı üzere, 2022 yılının Mayıs ayında Meksika Devlet Başkanı Andres Manuel Lopez Obrador, Arjantin, Bolivya ve Şili'yle birlikte Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü'ne (OPEC) benzer bir or-ganizasyon teşkil etmeye çalıştıklarını açıklamıştır. Kurulması plan-lanan örgütün amacı, lityum piyasasındaki fiyat dalgalanmalarını engellemek, üretimde istikrarı sağlamak, lityuma duyulan talebi kullanarak ekonomik gelişmeyi hızlandırmak ve Latin Amerika'da bilgi ve teknoloji paylaşımıyla halkların yakınlaşmasını sağlamaktır. [4]

Tahmin edileceği üzere, dört ülkenin aldığı karar, Çin'i memnun et-miştir. Çünkü söz konusu ülkelerde sol yönetimler bulunmakta ve özellikle de Bolivya ile Arjantin, Pekin'e yakın bir duruş sergilemekte-dir. Ayrıca hatırlatmak gerekir ki; Bolivya'da 2019 yılında gerçekleştir-ilen darbenin nedenlerinden biri, yönetimin lityum kaynakları konu-sunda Pekin'le anlaşmış olmasıydı. Diğer yandan 2022 yılının Şubat ayında Arjantin, Kuşak-Yol Projesi'ne dahil olmak için Çin'le mutab-akat zaptı imzalamıştır. Dünyada bulunan yaklaşık 89 milyon tonluk lityumun 40 milyonunun sadece bu iki ülkede bulunması ve Çin'in lityumu işleme konusunda lider konumunda bulunması, taraflar arasındaki ilişkilerde göz ardı edilmemesi gereken mühim bir de-taydır.

Çin'in Latin Amerika'daki sol yönetimlerle kurduğu ilişkiler ve lityum işleme kapasitesi sayesinde yeni enerji sanayisinin ve piyasasının önemli bir aktörü haline geleceği aşikardır. Eğer "Lityum OPEC'i", bölgesel bir örgüt olarak kalmak isterse, ABD ile Çin arasındaki en-erji rekabetinin Latin Amerika'da artarak devam edeceği söylen-ebilir. Lakin uluslararası çapta örgütlenirse, OPEC örneğinde de görüleceği üzere, lityum yataklarına ve üretim kapasitesine sahip olmasına rağmen ABD'nin "Lityum OPEC'i"ne dahil olmama ya da dahil edilmeme ihtimali gündeme gelebilir. Bu noktada ise "Lityum OPEC'i"nin Çin'in etkisindeki bir örgüte dönüşme olasılığı yüksektir.

"Lityum OPEC'i"nin dünyada etkili bir aktöre dönüşmesinin ve ana belirleyici olabilmesinin önünde çeşitli engeller vardır. Öncelikle lityuma ilgi küresel düzeyde artsa da petrol seviyesinde değildir. Fakat dünyada lityuma olan ilginin daha da yoğunlaşacağı öngörülmektedir. Esasen kurulacak örgüt de bu sürece hazırlık ma-hiyetindedir.

Dahası "Lityum OPEC'i"ni kuracak devletlerin ortak politika belirleyebilmeleri için üretim ve sanayi politikalarını uyumlu hale getirmeleri gerekecektir. Fakat Bolivya'nın ekonomik ve teknolojik altyapısı oldukça zayıftır. Buna ek olarak kurulması planlanan örgüt, yaklaşık 50 mily-on ton lityuma sahip olsa da diğer devletlere fiyat konusunda baskı yapabilme kapasitesi zayıftır. Üstelik Washington yönetiminin örgütün kararlarına karşı çıkacağı öne sürülebilir.[5]

Tüm bunlara ek olarak Latin Amerika devletleri, uzun yıllar boyunca ABD'nin etkisinde kalmaları sebebiyle dış müdahalelerle ve dışarıdan kışkırtılan toplumsal olaylarla yüzleşmek zorunda kalabilir. Bu ise ülkeleri istikrarsızlaştırırken; örgütü de etkisizleştirecektir.

Neticede dünyadaki çeşitli madenler değer kazandıkça, söz konusu kaynaklara sahip olan devletlerin fiyatı kontrol edebilmek amacıyla geliştirdikleri politikalar da gündemde daha fazla yer bulmaktadır. Nitekim lityum konusunda alınan kararlar, bunun en güncel örneğidir. Çin'in lityum konusunda etkili bir aktör olması ve Latin Amerika ülkelerindeki sol yönetimler, "Lityum OPEC'i"ne ABD karşıtı ve ideolojik bir anlam da katmaktadır. Bununla birlikte lityumun petrolün yerini alması halinde, ABD'nin etkisi zayıflayacaktır. Bu çerçevede Çin, ABD'nin kazanımlarını asgari seviyeye indirmek maksadıyla Latin Amerika'daki ülkelere lityum konusunda teknoloji transferi gerçekleştirebilir. Zira Latin Amerika ülkelerinin güçlenmesi ve çeşitli konularda kapasitelerini arttırması, ABD'nin nüfuzunun azalması demektir.

[1] Nuran Erkul Kaya, "Lityumda Bir Yılda Yüzde 355 Artan Fiyatlar, Elektrikli Araçların Büyüme Hızını Yavaşlatabilir", Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/lityumda-bir-yilda-yuzde-355-artan-fiyatlar-elektrikli-araclarin-buyume-hizini-yavaslatibilir/2683728>, (Erişim Tarihi: 28.11.2022).

[2] Brian W. Jaskula, "Lithium", U.S. Geological Survey, <https://pubs.usgs.gov/periodicals/mcs2022/mcs2022.pdf>, (Erişim Tarihi: 28.11.2022), s. 100-101.

[3] Kaya, a.g.m.

[4] "Mexico Seeks Lithium Association with Argentina, Bolivia and Chile", Reuters, <https://www.reuters.com/world/americas/mexico-seeks-lithium-association-with-argentina-bolivia-chile-2022-05-03/>, (Erişim Tarihi: 28.11.2022).

[5] "Stabilizing Lithium Market", Global Times, globaltimes.cn/page/202210/1277765.shtml, (Erişim Tarihi: 28.11.2022).

ANKASAM ANALİZ

Kazakistan ve Özbekistan Arasında Yeni İttifak

27 Kasım 2022 tarihinde Kazakistan Dışişleri Bakanlığı, imzalanması öngörülen "Kazakistan ile Özbekistan Arasında Müttefik İlişkileri Antlaşması" taslağını yayımlamıştır.[1] Söz konusu anlaşma, iki ülke arasında güvenlik ve savunma başta olmak üzere ekonomik, ticari ve kültürel ilişkileri genişletmeyi ve derinleştirmeyi hedeflemektedir. Anlaşma taslağında Kazakistan-Özbekistan ilişkilerinin stratejik boyutunu ve bölgedeki güç dengesini belirleyecek bazı maddelerin ön plana çıktığı söylenebilir. İlk olarak anlaşma taslağının 2. maddesine değinmek gerekirse, aşağıdaki ifadeler dikkat çekmektedir:

"Taraflardan birinin görüşüne göre; üçüncü devletler tarafından silahlı saldırı tehdidi oluşturan bir durum olması durumunda taraflar,

meselenin barışçıl çözümüne yardımcı olacak önlemler almak amacıyla hem ikili bazda hem de üyesi oldukları uluslararası kuruluşlar bünyesinde istişarelerde bulunacaklardır."

Söz konusu madde, Kazakistan veya Özbekistan açısından silahlı saldırı tehdidi olarak sayılan bir gelişme yaşandığında, tarafların bu tehdidi bertaraf etmek için bir araya gelerek sorunu çözmeye çalışacaklarını göstermektedir. Bu madde, dış tehditlere karşı ortak hareket etmeyi öngören bir mekanizma niteliği taşımaktadır. Anlaşmanın 3. maddesi ise şu şekildedir:

"Taraflar, karşı tarafa yönelik eylemlerde bulunmamayı taahhüt ederler. Taraflardan hiçbirisi, topraklarının ve kaynaklarının karşı tarafa karşı

Dr. Sabir ASKEROĞLU
ANKASAM Avrasya Uzmanı

saldırganlık veya diğer düşmanca eylemler amacıyla kullanılmasına izin vermeyecektir...

"Ayrıca taraflar, bölgesel ihtilafların evrensel olarak tanınan uluslararası hukuk normları temelinde barışçıl yollarla/müzakerelerle çözülmesi ve her şeyden önce devlet sınırlarının egemenliğine, toprak bütünlüğüne ve dokunulmazlığına saygı gösterilmesi ve sağlanması için çaba göstereceklerdir."

Mevzubahis maddenin temel işlevi, anlaşmaya taraf ülkelerden birine yapılacak bir tehdit karşısında diğer tarafın topraklarını komşusunun aleyhine kullanmasına izin vermemesidir. Anlaşmanın 4. maddesi ise şöyledir:

"Kazak-Özbek çok yönlü işbirliğini kardeşlik ve ittifak ruhu içinde daha da güçlendirmek, stratejik ortaklığı arttırmak ve müttefiklik ilişkilerinin geliştirilmesi için iki devletin devlet başkanları tarafından başkanlık edilecek ve tarafların ortak çıkarlarıyla ilgili önemli konuları ele alan Devletlerarası Yüksek Şura kurulacaktır."

Bahsi geçen madde ise müttefiklik ilişkisinin aktif yanını oluşturmaktadır. İki ülke arasında Cumhurbaşkanı tarafından yürütecek bir Yüksek Şura kurulmakta ve böylece müttefiklik ilişkileri sağlam zemine oturmaktadır. Bu maddeye göre taraflar, güvenlik ve savunma konularından daha sıkı bir işbirliğine gidecektir. Anlaşma'nın 5. maddesi ise şu şekildedir:

"Taraflar dış politika, savunma ve güvenlik alanlarında yakın işbirliği içindedir ve iki devletin savunma kabiliyetini güçlendirmek için askeri-teknik alanda işbirliğini ve etkileşimi güçlendirecektir."

Bahse konu olan madde, aktörlerin hangi alanlarda işbirliği yapacağını açıkça belirtmektedir. Bu maddenin uygulanması yoluyla bölgesel güvenliği güçlendirilmesi öngörülmektedir. Anlaşmanın 17. maddesinde ise şu hususlara dikkat çekilmektedir:

"Taraflar, bölgede barış ve uyum ortamının güçlendirilmesi, karşılıklı çıkarların ve bölgesel yakınlaşma fikirlerinin teşvik edilmesi ve Orta Asya'da barış ve güvenliğin sağlanmasına yönelik karşılıklı yarar sağlayan askeri işbirliğinin yürütülmesi konusunda yakın işbirliği yapmaktadır."

Anlaşılabileceği üzere 17. madde, daha çok bölgesel güvenliğe atıfta bulunarak taraflar arasındaki işbirliğinin bölgesel istikrara hizmet edeceğinin altını çizmektedir. Bu da Kazakistan ve Özbekistan'ın temel önceliğinin bölgesel güvenliğin tesisi olduğu anlamına gelmektedir.

Görüldüğü üzere Kazakistan'ın yayımladığı Müttefiklik Antlaşması, bir taslak niteliğindedir ve bunun nihai bir uluslararası belge haline gelmesi için iki devletin üst düzey yetkilileri tarafından imzalanması gerekmektedir. Bu kapsamda anlaşmanın Kazakistan Cumhurbaşkanı Sayın Kasım Cömert Tokayev'in Özbekistan ziyaretinde imzalanacağı düşünülmektedir.

Müttefik Antlaşması, iki ülkenin dış ve güvenlik politikaları açısından olduğu kadar Orta Asya bölgesinin güvenliği ve istikrarı bakımından da önem arz etmektedir. Bu da Kazakistan ile Özbekistan arasındaki stratejik ortaklığın pekişmesine katkı sağlayacaktır. Hatta mevzubahis anlaşma taslağı vesilesiyle tarafların bu işbirliğini müttefiklik seviyesine çıkarmaya hazırlandığı da söylenebilir.

Öte yandan belirtmek gerekir ki; Müttefiklik Antlaşması'nda taraflardan birine askeri bir saldırı yapılması halinde, bu saldırının ona yapılmış sayılacağına ve onun da savaşa dahil olacağına dair bir madde bulunmamaktadır. Bu yönüyle belge, tam anlamıyla bir ittifak anlaşması sayılmasa da Astana-Taşkent hattındaki ilişkilerin yönünü ortaya koyması bakımından oldukça mühimdir.

Kazakistan ile Özbekistan arasındaki müttefiklik ilişkisinin en temelde güvenlik risklerinin dengelenmesine hizmet edeceği söylenebilir. Çünkü taraflar, olası tehditler karşısında dayanışma içerisinde hareket edecektir. Özellikle de Kazakistan, Trajik Ocak Olayları sonrasında sınır güvenliğine daha fazla önem vermektedir. Dolayısıyla anlaşma, ülkenin kuzey ve güney sınırlarını çok daha emniyetli hale getirecektir.

Taşkent açısından ise en kritik bölgesel güvenlik meselesi, Afganistan merkezli gelişmeler çerçevesinde radikalleşme ve terörün Özbekistan topraklarına sıçrama ihtimalidir. Yani müttefiklik ilişkisi sayesinde Özbekistan, Afgan Sorunu karşısında Kazakistan'la birlikte hareket edebilecektir.

Sonuç olarak Orta Asya'nın en güçlü devletlerinden ikisinin güvenlik alanında işbirliği yapması, bölgesel istikrarın gelişmesine hizmet edecektir. Aynı zamanda bu işbirliği, dış tehditlere karşı güçlü ve caydırıcı bir mesaj mahiyeti de taşıyacaktır. Kısacası bölge ülkeleri, müttefiklik yolunda attıkları adımlarla jeopolitik güç mücadelesinin oyun sahası olmak istemediklerini ortaya koymaktadır. Zira hem Kazakistan hem de Özbekistan uluslararası güç dengelerini etkileyen ve bölgesel barışın inşasında belirleyici rol oynayan aktörler olduklarını gözler önüne sermektedir.

[1] "О подписании Договора между Республикой Казахстан и Республикой Узбекистан о союзнических отношениях, Legalacts, <https://legalacts.egov.kz/npa/view?id=14312865>, (Erişim Tarihi: 28.11.2022).

ANKASAM ANALİZ

Bulgaristan'ın Siyasi ve Ekonomik Çıkmazı

Siyasi istikrarsızlık ve ekonomik sıkıntılar nedeniyle 2 Ekim 2022 tarihinde dördüncü kez sandık başına gidilen Bulgaristan'da hala bir hükümet kurulamamıştır. Mevcut süreçte Rus yanlısı Glib Donev'in başbakanlığında yönetilen ülkede hükümetin kurulmasına yönelik müzakere süreci devam etmektedir. Lakin siyasi partiler arasındaki anlaşmazlık nedeniyle Bulgaristan'da

yeni hükümetin kurulma ihtimali oldukça düşüktür. Nitekim Cumhurbaşkanı Rumen Radev'in Bulgaristan'ın Yükselişi Partisi'yle hükümet kurulması konusundaki son istişareleri başlattığı 28 Kasım 2022 tarihinde yaptığı şu açıklama müzakerelerde başarılı olunmadığını net bir şekilde ortaya koymaktadır.[1]

Sibel MAZREK
ANKASAM
Medya Koordinatörü

"İstişarelerin başlamasından bu yana bir ay geçti. Parlamentoda temsil edilen siyasi partilere, çatışmadan bir çıkış yolu bulmaları ve bir kabinenin kurulması konusunda rasyonel bir fikir birliğine varmaları için yeterli süreyi verdim. Ancak parlamento, Bulgaristan vatandaşlarını ilgilendiren sorunları ele almak yerine Seçim Yasası'yla uğraşmaya karar verdi."

Bu yüzden Bulgaristan'da erken seçim ihtimalinin geçerliliğini korumaya devam ettiği düşünülmektedir. Nitekim Cumhurbaşkanı Radev, 21 Kasım 2022 tarihinde yaptığı bir açıklamada erken seçimin sinyalini vermiştir.[2]

"Ocak ve Şubat aylarında seçim planlamayacağım. Bunun neye yol açacağını tahmin edebiliriz ve seçmen katılımının daha da düşük olması riski gerçek. Hükümet kurulmazsa en erken Mart ayında yeni seçimler yapılacak."

Öte yandan ülkede kabinenin oluşturulması için son olarak Bulgaristan'ın Yükselişi Partisi'ne görev verilmiştir. Nitekim parti lideri Stefan Yanev, "Önemli olan kabineyi destekleyecek çoğunluğu oluşturmak. Erken seçim, vatandaşları ve toplumu ilgilendiren hiçbir sorunu çözmeyecektir." [3] açıklamasında bulunarak parlamentoda temsil edilen tüm oluşumlarla görüşmeye hazır olduğunu belirtmiştir. Ancak Yanev'in hükümeti kurmak için yeterli desteği alamayacağı düşünülse de Rus yanlısı olarak bilinen Vazrazhdane (Diriliş Partisi) ve Bulgaristan Sosyalist Partisi'nden (BSP) destek görme olasılığı vardır. Bunun yanı sıra Değişime Devam Ediyoruz Partisi'nin (PP) Demokratik Bulgaristan Partisi'yle (DB) bir koalisyon kurması konuşulanlar arasındadır. Fakat ülkedeki gelişmelere ve konjonktüre bakıldığında, partiler arasında bulunan anlaşmazlıklar nedeniyle yeni bir kabinenin oluşturulması sürpriz olacaktır.

Bununla birlikte hükümet kurma görüşmelerinin devam ettiği süreçte Avrupalı Gelişimi İçin Yurttaşlar Partisi (GERB), Haklar ve Özgürlükler Hareketi (HÖH) ve Bulgar Sosyalist Partisi'nin (BSP) Seçim Kanunu'nda değişiklik yapılması ve kâğıt oy pusulalarının geri getirilmesi önerisi önemli gündem konularından birini oluşturmaktadır.

Seçim Kanunu'ndaki değişikliği öngören yasa tasarısı, 24 Kasım 2022 tarihinde Bulgaristan Parlamentosu'ndan görüşülmeye başlanmıştır. Özellikle de PP ve DB'nin karşı çıktığı değişikliklerle ilgili seçimlerde kâğıt oy pusulalarının geri getirilmesi amaçlanmaktadır.[4] Nitekim PP lideri Petkov, "Yeni seçimlerin yakın olduğunu biliyorlar ve istedikleri bir sonraki seçimlerin eski usul, kâğıt sahtekarlığıyla yapılması." demiştir.[5] Meclis'te siyasi partiler arasında anlaşmazlığa neden olan değişikliğe karşı ülke vatandaşları da tepki göstermektedir. Kâğıt oy pusulalarının yeniden geri getirilmesinin seçimlerde geçersiz oyların geçerli sayılması gibi usulsüzlüklerin önünü açacağını savunan binlerce kişi, 29 Kasım 2022 tarihinde Meclis binası önünde protesto düzenlenmiştir.[6]

Seçim Kanunu'nda değişiklik yapılması yeniden erken seçime hazırlık olarak değerlendirilmektedir. Buradaki amaç seçmenlerin güvenini kazanmaktır. Lakin güvenin bu tür değişiklikler üzerinden sağlanması oldukça zordur. Bilakis söz konusu stratejinin izlenmesi, seçmenlerin devlete olan güvenin azalmasına sebebiyet verebilir. Bu nedenle Bulgaristan'da tekrar seçime gidilmesi, bu güven kaybının daha da artmasına neden olacaktır. Zaten son seçimlerde tarihin en düşük katılımının olması bunun en büyük göstergesiydi. Bu yüzden de siyasi partiler arasında bir koalisyon hükümetinin kurulması son derece elzem gözükmektedir. Zira Bulgaristan vatandaşlarının sandığa gitmeden yorulduğu ve bir an önce istikrarlı bir hükümetin kurulmasını bekledikleri bilinmektedir.

Hükümet kurma müzakereleri ve Seçim Kanunu'nda değişiklik gibi konular, iç siyasette yaşanan çıkmazı yansıtırken; istikrarlı bir hükümetin olmayışı, ekonomideki sorunların çözümünü de zorlaştırmaktadır. Öyle ki; yükselen enflasyon rakamları karşısında sendikacılar, yaşam koşullarının düzeltilmesi talebiyle protesto gösterileri düzenlemiştir.

Diğer taraftan ülkedeki mevcut durum, 2023 yılı için devlet bütçesinin onaylanmasının önünde büyük bir engel teşkil etmektedir. Nitekim Bulgaristan Parlamentosu'nda 29 Kasım 2022 tarihinde yapılan oylamada eski bütçenin uzatılmasına karar verilmiştir. Bu mali politikaların devam etmesi halinde ise bütçenin %6,5 açık vermesi beklenmektedir. Ayrıca bütçe konusu, siyasi partiler arasında anlaşmazlık

meselelerinden birini oluşturmaktadır. Zira PP, 2023 yılı için geçici hükümet tarafından yeni bir bütçe sunulması noktasında ısrarcı davranırken; GERB, BSP ve Bulgaristan'ın Yükselişi, bütçenin geçici hükümet tarafından değil; oluşturulacak yeni kabine tarafından sunulmasını savunmaktadır.[7]

Sonuç olarak Bulgaristan'da yaklaşık iki yıldır devam eden siyasi kriz, ülkeyi hem siyasi hem de ekonomik olarak çıkmaza sürüklemiştir. Tüm bu gelişmelerden hareketle, mevcut süreçte istikrarlı bir hükümetin kurulacağı beklentisi oldukça düşük görünmektedir. Bu nedenle Bulgaristan'ın 2023 yılının Mart ayında yeniden sandık başına gitmesi olasılık dahilindedir.

[1] "Bulgarian Rise: The Important Thing Now is to form A Cabinet, Snap Elections Will Not Solve Any Problems", BNR, <https://bnr.bg/en/post/101743119/bulgarian-rise-the-important-thing-now-is-to-form-a-cabinet-snap-elections-will-not-solve-any-problems>, (Erişim Tarihi: 29.11.2022).

[2] "If No Government is Formed, There Will be New Elections in March at the EARLIEST: President Radev", BNR, <https://bnr.bg/en/post/101739512/if-no-government-is-formed-there-will-be-new-elections-in-march-at-the-earliest-president-radev>, (Erişim Tarihi: 29.11.2022).

[3] Aynı yer.

[4] "Election Code Revisions to Be Voted at Next Sitting of Parliament", Bulgarian News Agency, <https://www.bta.bg/en/news/366906-election-code-revisions-to-be-voted-at-next-sitting-of-parliament> (Erişim Tarihi: 30.11.2022).

[5] "Anti-Paper-Ballot Protesters Block Traffic in Sofia", Bulgarian News Agency, <https://www.bta.bg/en/news/bulgaria/368625-anti-pa>

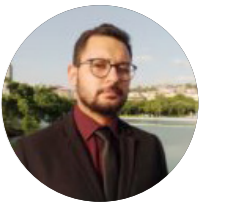
ANKASAM ANALİZ

Güney Kore'nin Tayvan Sorunu'na Yaklaşımı

Tayvan Meselesi, Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurulduğu 1949 yılından beri Pekin için ana sorunlardan biri olmuştur. Özellikle de 2018 senesinde Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) verdiği ticari açık nedeniyle Çin'e karşı başlattığı ticaret savaşları sonrasında Tayvan, Çin'in hem ABD hem de ABD'nin müttefikleriyle olan ilişkilerinde gerginlik yaşanmasına sebebiyet vermiştir. Nitekim 25 Haziran 2021 tarihinde yaptığı açıklamada Japonya Eski Savunma Bakanı Nobuo Kishi, Çin'in Tayvan yakınlarına 28 adet savaş uçağı göndermesine işaret ederek adanın güvenliğinin Japonya'nın güvenliğiyle yakından ilişkili olduğunu vurgulamıştır.[1] 2022 yılının Ağustos ayında ABD Temsilciler Meclisi Başkanı Nancy Pelosi'nin adayı ziyaret etmesinin ardından ise tansiyon iyice yükselmiştir. Bu mesele, her ne kadar sıcak çatışmaya yol açmasa da konuya ilişkin tartışmalar, hala devam etmektedir.

Bölgedeki gerilimin yüksek olduğunun en belirgin göstergesi ise meselenin 15-16 Kasım 2022 tarihlerinde düzenlenen G20 Devlet Başkanları Zirvesi öncesinde gerçekleşen Şi Cinping-Joe Biden görüşmesinde ve ASEAN Plus Savunma Bakanları Zirvesi esnasında yapılan ABD ve Çin Savunma Bakanları toplantısında gündeme gelmesidir. Ayrıca Pekin yönetiminin Washington'dan "Tek Çin Politikası"na olan bağlılıklarını gösteren somut adımlar atmasını istemesi de Pekin için konunun ciddiyetini koruduğunu gözler önüne sermiştir.[2]

ABD'yle yakın ilişkilere sahip olan Güney Kore ise bu sorun kapsamında ciddi endişeleri bulunan bir ülkedir. Çünkü Kuzey Kore'nin günden güne artan askeri faaliyetleri nedeniyle ortaya çıkan nükleer tehlikeye rağmen Pekin, Pyongyang'ı desteklemeyi

Elcan TOKMAK

sürdürmektedir. Nitekim Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde (BMGK) Kuzey Kore'nin kınanmasına yönelik karar tasarısına Rusya ve Çin'in muhalefet ettiği hatırlanmaktadır. Bunun yansıması olarak Güney Kore Lideri Yoon Suk-yeol, 29 Kasım 2022 tarihinde Kuzey Kore hakkında verdiği röportajda Tayvan Meselesi'ne de değinmiştir. Yoon, Tayvan'da tek taraflı bir statüko değişikliğinin kabul edilemeyeceğini belirtirken; sorunun uluslararası hukuk çerçevesinde çözülmesi gerektiğini dile getirmiştir.[3]

Tahmin edileceği üzere Güney Kore, Tayvan konusunda ciddi bir ikilemin içerisinde. Çünkü Çin, Güney Kore'nin en büyük ticaret ortağıdır. 2022 yılının Ekim ayına ait verilere göre, Güney Kore'nin Çin'e ihracatı, 12,1 milyar dolar olmuştur.[4] Aynı dönemde ABD'ye yaptığı ihracat ise 8,5 milyar dolardır.[5] Yani Güney Kore'nin askeri ve siyasi anlamda en büyük müttefiki konumunda olan ABD'ye kıyasla Çin'le çok daha yoğun ticari ilişkileri vardır.

Diğer taraftan Tayvan ile Güney Kore arasındaki ticari ilişkilere bakıldığında ise Tayvan'ın Güney Kore karşısında açık verdiği ve bu ticaret açığının 2021 yılında genişleyerek 10,5 milyar dolar seviyesine ulaştığı görülmektedir. Bu açığın 2022 yılında daha da arttığı bilinmektedir.[6] Nitekim 2022 senesinin Ekim ayı itibarıyla Güney Kore'nin Tayvan'a yaptığı ihracat, 179,3 milyon dolardır.[7]

Ülkeler arasındaki ekonomik ilişkiler ve ticaret açığı göz önünde bulundurulduğunda, Güney Kore'nin Tayvan'ın bağımsızlığını açık bir biçimde desteklemese de ilişkilerdeki statükonun korunmasını kendi lehine bir durum olarak değerlendirdiği söylenebilir.

Siyasi anlamda ise Güney Kore'nin Kuzey Kore gibi bir sorunu bulunmaktadır. Üstelik Pekin-Washington hattındaki sorunların artmasının ardından Çin'in Kuzey Kore'ye olan desteği daha da somutlaşmıştır. Örneğin ABD'nin girişimleriyle Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde (BMGK) 2022 yılının Ekim ve Kasım aylarında Kuzey Kore'ye aleyhine çeşitli oylamalar başlatılmış; fakat Çin, oylamalara muhalefet etmiş ve Kuzey Kore'nin askeri eylemleri nedeniyle Washington yönetimini suçlamıştır.

Güney Kore ise Çin'den Kuzey Kore'nin kısıtlanmasına yardım etmesini istemektedir. Lakin Pekin, buna yanaşmamaktadır. Çin'in tutumunun çeşitli nedenleri vardır. Öncelikle Güney Kore topraklarında bulunan Amerikan askerleri ile Çin Ordusu arasında Kuzey Kore'nin bir tampon görevi üstlendiğinden bahsedilebilir. Ayrıca Kuzey Kore'nin askeri kapasitesinin güçlenmesi, Çin'in müttefiki olduğu için Pekin'in bölgedeki etkisinin artması anlamına gelmektedir. Elbette Çin, bunu önemsemektedir.

Öte yandan 1 Kasım 2022 tarihinde Voice of America'nın (VoA) yaptığı habere göre, bölgede konuşlu olan Amerikan askerleri

nedeniyle Rusya ve Çine ait savaş uçakları, Güney Kore hava savunma tanımlama sahasına izinsiz giriş yapmıştır. Seul yönetimi ise güvenliği sağlamak amacıyla kendi savaş uçaklarını havalandırmıştır.[8] Tüm bu olaylar, Çin ile ABD arasında yaşanan gerilimi tırmandırırken; Pyongyang-Seul hattında da tansiyonun yükselmesine neden olmuştur.

Kuşkusuz Çin'in politikaları Güney Kore'nin Tayvan Meselesi'ne yaklaşımını etkilemektedir. Bu bağlamda Seul yönetiminin statükonun tek taraflı olarak değiştirilmesinin kabul edilemez olduğunu ifade etmesi, iki boyutlu düşünülmelidir. Pekin açısından durum, Tayvan'ın bağımsızlığının kabul edilemeyeceği şeklinde okunsa da Taipei tarafından Çin'in bölgeye müdahalede bulunulmasının kabul edilemeyeceği şeklinde yorumlanabilir.

Sonuç olarak, Güney Kore'nin Tayvan Sorunu'na yaklaşımı iki yönlü değerlendirilmelidir. Bir yandan Pekin, Güney Kore'nin en büyük ticaret ortağı olarak ihracat yoğunluğu bakımından ABD'yi geride bırakmakta; diğer taraftan da Kuzey Kore'nin Çin'den aldığı destek ve Pyongyang'ın askeri faaliyetleri, Seul yönetimini endişelendirmektedir. Bu nedenle Güney Kore, Çin'le ticari faaliyetleri nedeniyle Tayvan'ın bağımsızlığını desteklemekten kaçınmakta ama mevcut statükonun korunmasını savunmaktadır.

[1] Isabel Reynolds-Emi Nobuhiro, "Japan Sees China-Taiwan Friction as Threat to Its Security", Bloomberg, www.bloomberg.com/news/articles/2021-06-24/japan-sees-china-taiwan-friction-as-threat-to-its-security?leadSource=uverify%20wall, (Erişim Tarihi: 29.11.2022).

[2] Jiang Chenglong, "US Called on to Respect China's Core Interests", China Daily, www.chinadaily.com.cn/a/202211/23/WS637d5806a31049175432b510.html, (Erişim Tarihi: 23.11.2022).

[3] Soyoung Kim vd., "Exclusive: South Korea's Yoon Warns of Unprecedented Response to North Korea Nuclear Test, Calls on China to Do More", Reuters, www.reuters.com/world/asia-pacific/south-koreas-yoon-says-china-can-change-north-koreas-behaviour-if-it-wants-2022-11-28/, (Erişim Tarihi: 29.11.2022).

[4] "South Korea Total Exports to USA", CEIC, www.ceicdata.com/en/indicator/korea/total-exports-to-usa, (Erişim Tarihi: 29.11.2022).

[5] "South Korea Total Exports to China", CEIC, www.ceicdata.com/en/indicator/korea/total-exports-to-china#:~:text=in%20Oct%202022%3F-,South%20Korea%20Total%20Exports%20to%20China%20recorded%2012.154%20USD%20bn,table%20below%20for%20more%20data, (Erişim Tarihi: 29.11.2022).

[6] "Taiwan's Trade Deficit with South Korea Persists in 2022", Focus Taiwan, focustaiwan.tw/business/202210180016, (Erişim Tarihi: 8.11.2022).

[7] "South Korea Exports to Taiwan", Trading Economics, tradingeconomics.com/south-korea/exports-to-taiwan#:~:text=Exports%20to%20Taiwan%20in%20South%20Korea%20averaged%201459441.32%20USD%20THO,South%20Korea%20Exports%20to%20Taiwan, (Erişim Tarihi: 01.12.2022).

[8] "South Korea Scrambles Jets After Chinese, Russian Warplanes Approach", VOA, www.voanews.com/a/south-korea-scrambles-jets-after-chinese-russian-warplanes-approach/6856117.html, (Erişim Tarihi: 30.11.2022).

ANKASAM ANALİZ

Bosna Hersek AB Üyeliğine Bir Adım Daha Yaklaşıyor

Saraybosna yönetiminin Avrupa Birliği'ne (AB) üyelik yolculuğu 2003 yılının Haziran ayında başlamış ve Yunanistan'da düzenlenen Selanik Zirvesi'nde Bosna Hersek'e "potansiyel aday ülke" statüsü verilmiştir. 2005 yılında AB'yle müzakere sürecini başlatan Bosna Hersek, 15 Şubat 2016 tarihinde üyelik için resmi başvuruda bulunmuştur.[1]

Müzakere süreci kapsamında Avrupa Komisyonu, 2018 yılında Bosna Hersek'e birliğe katılım koşullarını yerine getirmesi konusunda bir anket göndermiştir. Bununla birlikte Saraybosna'dan İstikrar ve Ortaklık Parlamento Komitesi'nin işleyişinin sağlanması ve AB müktesebatinin benimsenmesi için ulusal bir program geliştirmesi istenmiştir.[2]

Sibel MAZREK
ANKASAM
Medya Koordinatörü

Batı Balkan ülkeleri arasında AB entegrasyonu bakımından listenin sonunda yer alan ve mevcut süreçte potansiyel bir aday ülke olan Bosna Hersek, AB üyeliğine bir adım daha yaklaşmış gibi görünmektedir. Zira AB Konseyi, 23 Haziran 2022 tarihinde Bosna Hersek'e "aday" statüsü vermeye hazır olduğunu belirtmiş, bu amaçla komisyonu, belirlenen 14 temel önceliğin uygulanması hakkında rapor sunmaya davet etmiştir.

Öyle ki; Avrupa Komisyonu Komşuluk ve Genişleme Komiseri Oliver Varhelyi, 12 Ekim 2022 tarihinde Avrupa Parlamentosu'nda yaptığı komisyonun 2022 Genişleme Raporu isimli sunumunda, "potansiyel aday" ülke durumundaki Bosna Hersek'e "aday ülke" statüsü verilmesi yönünde teklifte bulunulduğunu açıklamıştır. AB'nin Bosna Hersek'i yolsuzlukla mücadele, ifade ve basın özgürlüğü, yasal reformlar gibi konularda denetlemeye devam edeceğini belirten Varhelyi, "14 öncelik" olarak bilinen maddelerin uygulanmasının önemine vurgu yapmıştır.[3]

Öte yandan Bosna Hersek'e "aday ülke" statüsü verilmesine yönelik iki Balkan ülkesi Hırvatistan ve Slovenya'dan güçlü bir destek söz konusudur. Öyle ki; Slovenya Cumhurbaşkanı Borut Pahor, ülkesinin Bosna Hersek'e AB adaylık statüsü verilmesi için elinden gelen her şeyi yapacağını açıklamıştır.[4] Ancak bu desteğin sorgulanması gerektiğini savunan bazı uzmanlar, "Hırvatistan'ın bu desteğinin, Bosna Hersek'teki Hırvatların çıkarını düşünmesinden kaynaklandığını, Slovenya'nın ise bu hususta Hırvatistan'ı desteklemek için görüş bildirdiği" ifade etmektedir. [5]

Bosna Hersek'in AB üyelik yolculuğunun kritik bir döneminde 28-29 Kasım 2022 tarihlerinde Saraybosna'yı ziyaret eden Varhelyi, birliğin kapılarının Bosna Hersek'e açık olduğunu belirterek gerekli adımların atılması halinde ülkenin bir ay içerisinde adaylık statüsü kazanabileceğini söylemiştir. Varhelyi, "Bosna Hersek'in AB yolu açık; ancak sonuçlar bekleniyor ve daha fazla gecikme olmadan bunun hayata geçirilmesini istiyoruz. Bunu gerçeğe dönüştürmek siyasetçilerin elinde." ifadelerini kullanmıştır.[6] Söz konusu açıklamalar doğrultusunda 15-16 Aralık 2022 tarihinde düzenlenecek AB Liderler Zirvesi'nde Bosna Hersek'e "aday ülke statüsü" verilmesi konusunda büyük bir beklenti oluşmuştur.

Bunun yanı sıra Bosna Hersek'te milliyetçi Hırvat Demokrat Birliği (HDZ), Saraybosna merkezli sekiz muhalefet partisiyle koalisyon anlaşması imzalayarak ülkeyi 2022 yılının Aralık ayında AB aday ülke statüsüne yaklaştıracak şartlardan birini yerine getirmiştir. Anlaşma, Avrupa-Atlantik entegrasyonu, siyasi istikrar ve hukukun üstünlüğü ile sosyal adalet ve ekonomi olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. 2022-2026 dönemi iktidar koalisyonu için yönerge, prensip ve hedefleri içeren anlaşmayla Bosna Hersek siyasetine yeni bir boyut kazandırması ve böylelikle AB üyeliği konusunda ilerleme kaydedilmesi ve devlet kurumlarının işleyişine engel olan durumların ortadan kaldırılması hedeflenmektedir. Ancak imzalanan koalisyon anlaşması, Hırvat yoğunluklu bölgelerin temsil oranını artıran seçim yasası reformuna karşı çıkan Bakir İzetbegović liderliğindeki Demokratik Eylem Partisi (SDA) ve Zeljko Komsic liderliğindeki Demokratik Cephe'yi (DF) hükümet dışı bırakmaktadır.[7]

Anlaşılabileceği üzere, Boşnakların aleyhine olarak değerlendirilen böyle bir koalisyonun oluşturulması siyasi gerginliği tırmandırabilir. Nitekim SDA Başkanı Bakir İzetbegović, muhalefet partilerinin Sırp lider Milorad Dodik liderliğindeki Bağımsız Sosyal Demokratlar İttifakı (SNSD) ile HDZ'yi hükümete alırken; SDA'yı hükümette istemiyor olmasının "sapkınlık" olduğunu ifade ederek HDZ'nin amacının vatanperver Boşnak siyasetlerini iktidardan uzak tutmak olduğunu iddia etmiştir. Ayrıca İzetbegović, SDA'yı hükümet dışı bırakan koalisyon anlaşmasının boşa çıkacağını belirtmiştir.[8]

Sırp ve Hırvatların beraber hareket etmeleri oldukça kritik bir durumdur. Bu nedenle ülkedeki siyasi istikrarsızlığı tetikleyebilecek bu koalisyon karşısında Bosna Hersek Devlet Başkanlığı Konseyi'nin Hırvat üyesi Komsic'e ülkedeki Hırvatların ayrılıkçı ve radikal kararlar almalarına karşı önemli bir görev düştüğüne inanılmaktadır.

Bosna Hersek'te imzalanan söz konusu anlaşma, siyasi gerginliğin önüne geçilmesi halinde ülkeyi AB'ye yakınlaştırabilir; ancak daha önce de belirtildiği gibi bu anlaşma, şimdiden Boşnakların aleyhine olduğu için bir gerilime sebebiyet vermiştir. Bu yüzden de mevzubahis anlaşmanın uzun ömürlü olup olmayacağı tartışmalı ve belirsizdir.

Sonuç olarak Bosna Hersek'in AB'ye üyelik için "aday ülke statüsü" verilmesi konusunda, süreç pozitif yönde işlese de 15 Aralık 2022 tarihindeki zirvede somut bir karar alınacağı ve Bosna Hersek'e "aday ülke statüsünün" verileceği kesin değildir. Zira Bosna Hersek'in istenen 14 şartın hepsini yerine getirip getirmediği belli değildir. Bununla birlikte aday ülke statüsünün verilmesi için tüm üye devletlerin oyuna ihtiyaç vardır. Mevcut durumda aday ülke statüsü verilmesi konusu Slovenya, Hırvatistan ve Avusturya gibi AB üyesi devletler tarafından desteklenirken; birliğin genişlemesine karşı çıkan Fransa ve Hollanda'nın nasıl bir yaklaşım sergileyeceği net değildir. Dolayısıyla Bosna Hersek'in Brüksel'de düzenlenecek zirvede AB aday ülke statüsü alacağını söylemek fazla iddialı bir yaklaşım olacaktır.

[1] "Joint statement by High Representative/Vice-President Federica Mogherini and Commissioner Johannes Hahn on the occasion of Bosnia and Herzegovina submitting membership application", European Commission, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/STATEMENT_16_303, (Erişim Tarihi: 1.12.2022).

[2] "Commission Opinion on Bosnia and Herzegovina's application for membership of the European Union", European Commission, <https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2019-05/20190529-bosnia-and-herzegovina-opinion.pdf>, (Erişim Tarihi: 1.12.2022).

[3] "Varhelyi: EU Expects BiH Leaders to Use Candidate Recommendation as Opportunity", NI, <https://ba.niinfo.com/english/news/varhelyi-says-eu-expects-bih-leaders-to-use-candidate-status-as-an-opportunity/>, (Erişim Tarihi: 1.12.2022).

[4] "Slovenya Cumhurbaşkanı, Bosna Hersek'e AB adaylık statüsü verilmesini istedi", TRT Haber, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/slovenya-cumhurbaskani-bosna-herseke-ab-adaylik-statusu-verilmesini-istedi-704903.html>, (Erişim Tarihi: 1.12.2022).

[5] "Boşnak Akademisyenler AB'nin "Aday Ülke" Statüsü Görüşünü "Göz Boyama" Olarak Nitelendirdi", Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/bosnak-akademisyenler-abnin-aday-ulke-statusu-gorusunu-goz-boyama-olarak-nitelendirdi/2715137>, (Erişim Tarihi: 01.12.2022).

[6] "Bosnian EU Candidate Status Possible in December if Conditions Met, Varhelyi Says", Euroactiv, <https://www.euractiv.com/section/enlargement/news/bosnian-eu-candidate-status-possible-in-december-if-conditions-met-varhelyi-says/>, (Erişim Tarihi: 29.11.2022).

[7] "Covic Comments After the Agreement on Cooperation Signed with Eight Political Parties", Sarajevo Times, <https://sarajevotimes.com/covic-comments-after-the-agreement-on-cooperation-signed-with-eight-political-parties/>, (Erişim Tarihi: 01.12.2022).

[8] "İzetbegović: "Türkiye ve Erdoğan'dan Vazgeçmeyeceğiz", Balkan News, <https://www.balkannews.com.tr/bosna-hersek/izetbegovic-turkiye-ve-erdogan-dan-vazgecmeyecegiz-h5115.html>, (Erişim Tarihi: 1.12.2022).

ANKASAM ANALİZ

Moldova'nın NATO'nun Doğu Kanadına Dahil Olması

29-30 Kasım 2022 tarihlerinde Bükreş'te Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) Dışişleri Bakanları Toplantısı yapılmış ve bu toplantıda Moldova'nın savunma kabiliyetlerinin artırılması meselesi ele alınmıştır. Oysa Bükreş'teki zirvenin asıl amacı, Rusya-Ukrayna Savaşı ve bu bağlamda Kiev yönetimine yapılan askeri yardımların değerlendirilmesiydi. Lakin Romanya Dışişleri Bakanı Bogdan Aurescu, toplantıdan önce yaptığı açıklamada Moldova'nın da toplantıya katılacağını açıklamıştır. Aurescu, Moldova'nın bu tarz bir toplantıya ilk kez davet edildiğini belirtmiş ve NATO müttefiklerinin söz konusu ülkenin istikrarına büyük önem verdiğini dile getirmiştir. Buna ek olarak Aurescu, NATO'nun Moldova makamlarıyla yürüttüğü projelerin ülkenin savunma potansiyelini güçlendirdiğini ifade ederek Romanya'nın Avrupa-Atlantik güvenlik

sisteminin güçlendirilmesine dönük çabalarını sürdüreceğini söylemiştir.[1]

Öte yandan ABD'nin Avrupa'daki Özel Harekât Kuvvetleri Komutanlığı Tümgeneral Stephen Edwards, 28 Kasım 2022 tarihinde Kşine'ye giderek Moldova'ya iki günlük bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Edwards, ABD ile Moldova arasındaki uzun vadeli ortaklığı görüşmek maksadıyla söz konusu ülkeyi ziyaret ettiğini açıklamış ve burada Moldova Savunma Bakanı Anatoly Nosatii başta olmak üzere Moldova Ordusu'nun üst düzey personelleriyle bir araya gelmiştir. Söz konusu görüşmede Nosatii, Moldova Silahlı Kuvvetleri'nde yürütülen reform süreçlerine katkılarından dolayı ABD'ye teşekkür etmiştir.

Dr. Sabir ASKEROĞLU
ANKASAM Avrasya Uzmanı

Ayrıca Edwards, Moldova Dışişleri Bakanı Nicu Popescu'yla da görüşmüştür. Bu çerçevede Popescu, ortak güvenlik sorunları ve Moldova'nın NATO yöneliminin değerlendirildiğini belirtmiştir.[2]

NATO Genel Sekreteri Jens Stoltenberg ise Bükreş'te yaptığı açıklamada Ukrayna'daki çatışma ortamından bahsederek NATO'nun Moldova'ya desteklemeye hazır olduğunu söylemiştir. Bu bağlamda Stoltenberg şunları söylemiştir:[3]

"Moldova NATO'nun bir ortağı, Moldova müttefiklerinden ve AB'den yardım almakta, bu savaşın zulmünü sadece Ukrayna'ya değil, Moldova dahil tüm dünyayı etkilediğini görmekteyiz."

Bahse konu olan NATO toplantısında konuşma yapan Romanya Cumhurbaşkanı Klaus Iohannis, NATO Madrid Zirvesi'nde ittifakın doğu kanadının güçlendirilmesi yönünde alınan kararının uygulanması gerektiğini söylemiş ve Romanya topraklarında asker konuşlandırmaya karar veren müttefiklere, müteşekkik olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca Iohannis, Moldova'nın Romanya açısından özel bir öneme sahip olduğunu ve ülkenin ihtiyacı olan ek desteği sağlamaya hazır olduğunu vurgulamıştır.[4]

Anlaşılabacağı üzere, NATO'nun doğu kanadında önemli gelişmeler yaşanmaktadır. Söz konusu gelişmeler, Rusya'nın Ukrayna'nın sivil altyapısını elektrik hatları, elektrik trafoları ve doğalgaz boru hatları gibi hava saldırılarıyla tahrip etmesiyle yakından ilişkilidir. Çünkü Ukrayna, ciddi bir hava savunma zafiyeti yaşamakta ve NATO'dan uzun menzilli füzeler talep etmektedir. Elbette Ukrayna'daki durumun kötüleşmesi, Moldova'ya da doğrudan etkilemektedir. Yani mevzubahis gelişmeler, enerji güvenliği başta olmak üzere Moldova'nın

Ukrayna'da ortaya çıkan enerji güvenliği olmak üzere genel olarak güvenlik konuları Moldova'nın güvenliğine olumsuz yansımaktadır. Moldova bu durumda NATO ülkelerinden destek talep etmektedir. Moldova'nın güvenliğini yakından takip eden ve güvenliğini sağlamak için çabalayan Romanya, NATO üzerinden Moldova'nın güvenlik endişelerini gidermeye çalışmaktadır.

Aslında Moldova, tarafsız bir ülke olarak kalmayı dış politikasının temel prensibi haline getirmiştir. Ancak bu durum, Moldova'nın izole olması anlamına gelmediği gibi NATO'yla sınırlı bir ilişki kurması anlamını da taşımamaktadır. Zira Moldova, NATO'yla ilişkilerini geliştirmek, güvenlik garantisi almak ve savunma kapasitesini arttırmak istemektedir.

Anlaşılabacağı üzere, Avrupa'nın doğusunda yeni bir güvenlik mimarisini inşa edilmektedir. Romanya, Moldova'nın da buna dahil olmasını istemektedir. Moldova'daki ayrılıkçı bölge olan Transdinyester'in Dışişleri Bakanı Vitaliy Ignatiev ise yaşanan gelişmelerden rahatsızlık duymakta ve ABD ile İngiltere'nin Kşinev yönetimini silahlandırdığını öne sürmektedir. Ignatiev, bu sürecin kendileri açısından tehdit oluşturduğunu ve bölgesel istikrarsız zedelediğini iddia etmektedir.[5]

Kuşkusuz Moldova'nın silahlanması, Transdinyester karşısında elini güçlendirmesi anlamına gelmektedir. Ancak Transdinyester Bölgesi, Rus Barış Gücü tarafından korunmaktadır. Bölgede yaklaşık 2500 Rus askeri görev yapmaktadır. Bu askerlerin bölgedeki varlığı daha çok sembolik nitelikte olsa da Transdinyester'deki ayrılıkçı yapının korunmasına hizmet etmektedir.

Sonuç olarak Rusya-Ukrayna Savaşı, Moldova'ya da Transdinyester Sorunu bağlamında gündeme getirmektedir. Savaşa ilişkin veriler, Rusya'nın Ukrayna'da kaybettiğine işaret ederken; NATO ve özellikle de Romanya, Moldova'nın savunma kapasitesinin artırılmasını önemsemektedir. Bu durum, bir anlamda Rusya'nın etkisinin Transdinyester coğrafyasında da sınırlandırılması amacıyla kaynaklanmaktadır. NATO Dışişleri Bakanları toplantısında yaşanan gelişmeler de bunu teyit eder mahiyettedir.

[1] "Ауреску: Молдова подвергается гибридным атакам, цель которых — помешать реформам и европейскому курсу страны", NewsMaker, <https://newsmaker.md/rus/novosti/aurresku-moldova-podvergaetsya-gibridnym-atakam-tsel-kotoryh-pomeshat-evropeyskomu-kursu/>, (Erişim Tarihi: 30.11.2022).

[2] "Главком спецопераций США в Европе изучает театр боевых действий в Молдавии", EurAsia Daily, <https://easaily.com/ru/news/2022/11/29/glavkom-specoperaciy-ssha-v-evrope-izuchaet-teatr-boevyh-deystviy-v-moldavii>, (Erişim Tarihi: 30.11.2022).

[3] "В НАТО заявили о готовности поддержать Молдавию на фоне конфликта на Украине", Interfax, <https://www.interfax.ru/world/874688>, (Erişim Tarihi: 30.11.2022).

[4] "Кlaus Йоханнис: Чрезвычайно важно, чтобы Республика Молдова оставалась непоколебимо приверженной проевропейскому пути", IPN, https://www.ipn.md/ru/klaus-yokhannis-chrezvychayno-vazhno-cto-by-respublika-moldova-ostavalas-nepokol-nepokol-7965_1093691.html, (Erişim Tarihi: 30.11.2022).

[5] "МИД Приднестровья: планы США по вооружению Молдавии угрожают стабильности на Днестре", Tass, <https://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/16454073>, (Erişim Tarihi: 30.11.2022).

ANKASAM ANALİZ

AB-Cezayir ilişkileri: Rusya'ya Alternatif Olabilir mi?

Rusya-Ukrayna Savaşı'nın ardından Rusya ile Avrupa ülkeleri arasında yaşanan jeopolitik gerilimler, Avrupa Birliği'ni (AB) doğalgaz ve petrol alanında Rusya'ya olan bağımlılığı kırmaya ve alternatif kaynak aramaya yöneltmiştir. Bu kapsamda ilk olarak Rus petrol ve doğalgaz tedarikine yaptırımlar uygulanmış, daha sonra da

Avrupalı liderler, Rusya'ya alternatif olabilecek tedarikçi ülkeleri ziyaret etmeye başlamıştır.

Savaştan önce Rusya, AB'nin doğalgaz ihtiyacının %40'ını karşılarken; bu oran, Cezayir için yaklaşık %11'dir. Bu oranla ülke, Rusya ve Norveç'ten sonra Avrupa'nın üçüncü en büyük ya-

Elif TEKTAŞ
ANKASAM
Araştırma Asistanı

bancı gaz kaynağıdır.[1] Ayrıca Akdeniz ülkesi olmasının da getirisiyle Cezayir, Avrupa'ya ihraç ettiği doğalgazı çoğunlukla İtalya ve İspanya'ya tedarik etmekteydi. Dolayısıyla savaşın ardından Cezayir'in kapisını çalan ilk liderler de bu ülkelerden olmuştur.

Savaşın ardından İtalya Eski Başbakanı Mario Draghi, Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron ve Almanya Şansölyesi Olaf Scholz, sık sık ülkelerinin enerji güvenliğini sağlayabilmek adına Akdeniz'i geçerek Afrikalı ülkeleri ziyaret etmiştir. Dolayısıyla uzun süredir uluslararası arenadan uzak kalan Cezayir, yoğun bir diplomasi trafiğine maruz kalmış; savaş, yalnızca Avrupa'da değil; Afrika'da da değişimlere yol açmıştır.

Avrupa ile Rusya arasında yaşanan jeopolitik depremlere karşı temkinli davranan Cezayir, Soğuk Savaş sırasındaki gibi öznel tarafsızlığı tercih etmiş ne Rusya ne de Avrupa'ya yönelik ilişkilerinde bir değişime gitmemiştir. Ancak yine de her ülkeye ticari açıdan açık kapı bıraktığını söylemek mümkündür. Zira Cezayir, AB ve Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) üyesi ülkelere doğalgaz tedarikini arttırırken; bu durumun Moskova'yla geliştirdiği ilişkileri etkilemediği söylenebilir. Söz konusu durum, Batılı ülkeler tarafından Cezayir'in güvenilirliği konusunda şüphe uyandırsa da AB'nin ülkenin doğalgaz kaynaklarına ihtiyacı nedeniyle bunu göz ardı ettiği ifade edilebilir.

AB'nin Rus doğalgazından uzaklaşma çabalarıyla ilişkili olarak kanıtlanmış onuncu en büyük doğalgaz rezervine sahip, altıncı en büyük gaz ihracatçısı ve üçüncü büyük kaya gazı rezervine sahip olan Cezayir, Avrupa kıtasının "kurtarıcısı" olarak değerlendirilmektedir. Bunun en büyük sebeplerinden biri ise Cezayir ile Avrupa arasında doğalgaz akışını sağlayabilecek altyapının varlığıdır.

Halihazırda Cezayir, Trans-Med Boru Hattı yoluyla Rusya'yı geçerek İtalya'nın en büyük doğalgaz tedarikçisi konumuna yükselmektedir. Ayrıca Cezayir, Fas üzerinden İspanya'ya giden Mağrip-Avrupa Gaz Boru Hattı'yla (MEG) hem İspanya'ya hem de İspanya üzerinden Fransa ve Portekiz'e de doğalgaz ihraç etmektedir.[2]

AB'nin ilgi odağı olmasına ve savaşa rağmen henüz Rusya'ya alternatif olarak değerlendirilmesi konusunda Cezayir'in önünde birtakım engeller bulunmaktadır. İlk olarak ülkenin başta doğalgaz olmak üzere enerji alanında keşif, altyapı geliştirme ve yatırımlara ihtiyacı bulunmaktadır. Üstelik ülke, Batı Sahra'daki toprak iddiaları ve bölgedeki terör faaliyetleri nedeniyle yatırımlara odaklanamamaktadır. İkinci olarak ise iç enerji tüketiminin her geçen gün artması, Cezayir'in küresel pazarın taleplerini karşılamasını zorlaştırmaktadır.

Bu kapsamda AB'nin öncelikle Cezayir'e yatırımları arttırması ve gerekli istikrarın sağlanması konusunda destek vermesi öngörülmektedir. Batı, mevcut şartlar altında Cezayir'deki siyasi baskı ve azınlıklara yönelik kötü muamele gibi insan hakları ihlallerini görmezden gelmeye devam edebilecek olsa da birlik ve ülke arasındaki ilişkilerin artmasıyla birlikte Cezayir'in yalnızca enerji altyapısına yatırım yapmak yeterli olmayacaktır. Dolayısıyla ülkenin sadece ekonomik açıdan değil, sosyal ve siyasal bakımdan da reformlar uygulaması Akdeniz-Avrupa işbirliğinin devamlılığı açısından gündeme gelebilir.

Cezayir gazı fiyat, miktar ve erişim açısından Rus gazına göre daha az caziptir. Ancak jeopolitik değişimlerle birlikte söz konusu ülke, önemli ve etkili bir alternatif kaynak olarak ön plana çıkmaktadır. Cezayir'in AB'yle geliştirdiği ilişkilerin tarihinde özellikle de Fransa'yla sayısız anlaşmazlık ve başarısızlık vardır. Buna rağmen enerji arzının Akdeniz'den tutarlı bir şekilde akmaya devam etmesi, Rusya'nın yanında Cezayir'in daha güvenilir bir kaynak olduğu görüşünün ortaya çıkmasına yol açmıştır.

"Kurtarıcı" rolüne Cezayir açısından bakıldığında ise Rusya'yla mevcut geleneksel ilişkilerin AB ile Cezayir arasında bir geriletici faktör olarak bulunduğu söylenebilir. Özellikle de savaştan sonra Moskova, Kuzey Afrikalı ülkelere ilgisini artırmıştır. Bu durumda bölge ülkelerinin AB ile Rusya arasında kalabileceği ve tarafsızlıklarını bir kenara bırakmaya zorlanabilecekleri öngörülebilir. Cezayir de bundan etkilenerek zor durumda kalabilir.

Rusya ve Cezayir, 16-28 Kasım 2022 tarihleri arasında Cezayir'in kuzeybatısındaki Bechar'ın Fas sınırının hemen üzerindeki Hammaguir bölgesinde ortak askeri tatbikat gerçekleştirmiştir.[3] NATO ile Rusya arasında Soğuk Savaş emarelerinin görüldüğü bir dönemde, Rusya'nın Güney Avrupa sınırlarında Cezayir'le gerçekleştirdiği tatbikat, AB'nin enerji güvenliğine yine Moskova tarafından bir tehdit oluşturulduğu anlamına gelmektedir. Zira Rusya, Güney Avrupa'nın giriş kapısına kısa bir mesafede bulunan Cezayir'deki varlığını bir tehdit olarak kullanabilir.

Sonuç olarak her ne kadar Cezayir, AB'yle geliştirdiği ortaklık ve imzalanan anlaşmalarla kıtanın enerji krizine bir çözüm olabilecek gibi görünse de Rusya faktörü, yatırım eksikliği ve sosyo-ekonomik ayrışmalardan dolayı bu çok da kolay görünmemektedir. Dolayısıyla söz konusu ülkenin orta vadede kıtaya bir alternatif sunmayacağı söylenebilir. Cezayir'in hem AB'yle geliştirdiği ticari ilişkilerle ekonomik kazanç elde etmesi hem de Moskova'yla askeri işbirliğini arttırması, mevcut uluslararası sistemde ortaklık için sürdürülebilir bir durum değildir. Çünkü Cezayir hem Batı hem de Rusya'yla ortak çıkarlarını bırakmak istememektedir. Dolayısıyla AB'nin Cezayir'e bir "kurtarıcı" rolünü yüklemesi büyük bir risk olarak değerlendirilebilir.

[1] "EU Imports of Energy Products- Recent Developments", Eurostat, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=EU_imports_of_energy_products_recent_developments#Main_suppliers_of_natural_gas_and_petroleum_oils_to_the_EU (Erişim Tarihi: 29.11.2022).

[2] "Algeria ready to increase its gas deliveries to Europe", Econostrum, https://en.econostrum.info/Algeria-ready-to-increase-its-gas-deliveries-to-Europe_a1297.html, (Erişim Tarihi: 29.11.2022).

[3] "Algeria, Russia Hold Joint Military Exercise in Mediterranean" Anadolu Agency, <https://www.aa.com.tr/en/africa/algeria-russia-hold-joint-military-exercise-in-mediterranean/2715904>, (Erişim Tarihi: 29.11.2022)

ANKASAM ANALİZ

Çin-Hindistan Sınırındaki Son Gelişmeler

Hindistan ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) orduları, 2000'li yılların başlarından itibaren her yıl düzenli olarak "Yudh Abhyas" tatbikatlarını icra etmektedir. Genellikle soğuk ve dağlık bir arazide yüksek irtifa eğitimlerinin yapıldığı bu tatbikatlar, 2021 yılında ABD'nin Alaska eyaletinde yine ağırlıklı olarak dağ savaşı eğitimi şeklinde gerçekleşmiştir. 2022 yılındaki manevralar

ise Hindistan ile Çin arasında Fiili Kontrol Hattı olarak bilinen sınır bölgesinden yaklaşık 100 kilometre uzaklıkta Hindistan'ın Uttarakhand eyaletindeki Himalaya dağlarında gerçekleşmektedir.[1]

Çin, bu askeri tatbikatlarının tartışmalı sınırına yakın bir yerde düzenlenmesine itiraz etmiştir.

Dr. Cenk TAMER
ANKASAM
Asya-Pasifik Uzmanı

Bu kapsamda Pekin yönetimi, ABD'yle yapılan ortak tatbikatların Pekin ile Yeni Delhi arasındaki "ilgili anlaşmaların ruhunu ihlal ettiğini" söylemiş ve tatbikatlarla ilgili endişelerini dile getirmiştir.[2] Buna cevaben Hindistan Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Arindam Bagchi ise "Hindistan kimle isterse onunla tatbikat yapar ve bu konuda üçüncü ülkelere hesap vermez." demiştir.[3]

Söz konusu gelişmenin arka planında ise Çin'in tatbikatlardan hemen önce Hindistan sınırına dört tugay konuşlandırması yatmaktadır.[4] Buna göre Çin Ordusu, doğu ve güneyindeki komutanlıklarına dört tugay görevlendirmiş ve bunları Hindistan'ın doğu sektörü boyunca hizalamıştır. Tugaylardan biri, Hindistan'ın Siliguri Koridoru boyunca Phari Dzong'da, biri Tawang sektörü boyunca Tsona Dzong'da ve ikisi Arunaçal Pradeş'teki Walong sektörü boyunca Nyingchi yakınlarında görevlendirilmiştir.[5] Bu hamle, "Pekin, Yeni Delhi'ye Hint-Pasifik'teki hamlelerinden ve ABD'yle işbirliğinden geri adım atmasını mı söylüyor?" şeklinde yorumlara neden olmuştur.

Nitekim mevzubahis tugayların Çin'in iç bölgelerinden Hindistan sınırına sevk edilmesi dikkat çekicidir. Hindistan bunu bir savaş hazırlığı gibi algılamaktadır. Batı'nın iddialarına göre Çin, bu konuşlandırmayla sadece sınır bölgesinin güvenliğini almakla kalmamakta; aynı zamanda ve daha çok Tibet'in demografik ve kültürel yapısını değiştirmeyi amaçlamaktadır. Daha makul bir senaryoya göre Çin, sınırdaki bu konuşlandırmayla birlikte Hindistan'a mesaj vermek istiyor olabilir. Bu doğrultuda Pekin'in Yeni Delhi'yi bir tercihe zorladığını söylemek mümkündür. Bu da Yeni Delhi'nin Hint-Pasifik'te Washington'la iş tutması ile Pekin'le dost olması arasında bir tercihtir.

Hindistan ise yakın çevresinde Çin'in askeri etkinliğini arttırmamasından rahatsızdır. Bu bağlamda Çin'in Sri Lanka, Maldivler, Nepal, Pakistan, Myanmar, Bangladeş ve Butan'da istikrarsızlığı tetikleyebileceğinden endişe duyulmaktadır. Dolayısıyla Hindistan, yakın çevresindeki "Çin tehdidini" hafife almamaktadır. Pekin ise sınırdaki bu hareketliliğin daha çok kendi iç güvenliğiyle alakalı olduğunu söylemektedir. Fakat benzer ifadeleri Moskova da Ukrayna'ya yönelik müdahalesinden önce söylemiştir. Söz konusu dönemde Rusya, kendi toprakları içerisindeki sevkiyatlara istediği gibi karar verebileceğini ve bunun başka ülkeleri ilgilendirmeyeceğini ifade etmiştir.

Genel itibarıyla Çin ve Hindistan, sınırdaki savaşın tırmanmasına yol açacak hamleler yapmaktadır. Hindistan, ABD'yle gerçekleştirdiği tatbikatlardan dolayı Çin'e hesap vermeyeceğini söylemektedir. Özellikle de Çin'in Hindistan'a karşı onun gücünü hafife alan bir yaklaşım sergilediği görülmektedir. Buna cevap olarak Yeni Delhi, arkasında "Washington'un olduğu" mesajını vermektedir. Bu yaklaşım Çin'in daha da öfkelenmesine yol açmaktadır. Zira Pekin, sınırdaki tatbikatları kendi çıkarlarına yönelik bir tehdit olarak görmüştür. Çünkü Çin'in "ABD'nin koruması altındayken" Hindistan'a saldırması ve sınır ihlali yapması mümkün değildir. Daha da önemli olan husus, Hindistan'ın da aynı Rusya ve Çin gibi askeri-güvenlik alanında radikal hamlelerde bulunmasıdır. Çünkü Yeni Delhi, Washington'dan cesaret almaktadır. Ancak savaş çıkınca ABD'nin desteğini alıp almayacağı şüphelidir. Yani diğer Batılı güçler gibi Hindistan da ABD tarafından krize sürükleniyor olabilir.

Tahmin edileceği gibi ABD, Hindistan'a olası bir savaş anında savunma desteği garantisi vermemektedir. Bu yönüyle Hindistan'ın konumu, Filipinler, Japonya ve Avustralya'dan farklıdır. ABD'nin söz konusu ülkelerin savunmasına yardımcı olma taahhüdü vardır. Çin'in Hindistan'a karşı daha saldırgan politikalar izlemesi de bundan kaynaklanmaktadır. Ayrıca Çin, Hint-Pasifik'te ABD ve müttefikleri tarafından kuşatılmış hissetmektedir. Dolayısıyla Çin'in yakın çevresinde askeri-güvenlik hamleleri yapabileceği alanlar sınırlıdır. Myanmar, Afganistan, Tacikistan ve Hindistan bu sınırlılığa rağmen hamle yapılabilecek yerlerin başında gelmektedir.

Bu tehdidi gören Hindistan, ABD'yle savunma alanındaki işbirliğini ve askeri tatbikatlarını artırmaktadır. Fakat iki ülke arasında savunma ittifakı kurulmadığı sürece, Çin tehdidinin bertaraf edilmesi kolay değildir. Nitekim bu askeri ortaklığa ihtiyaç duyulmasının temel sebebi geçmiş yıllardaki Hindistan-Çin sınır savaşlarıdır. Geçmişe bakmak gerekirse, 1962 yılındaki savaşın muharebe alanı; Himalaya dağlarında

denizden 4,250 metre yüksekteki dağlık bir coğrafya olmuştur. Bu savaş, Hindistan'ın yenilgisiyle sonuçlanmıştır. En son 2020 yılındaki çatışmalarda ise Hindistan askerlerinden çok sayıda esir düşen ve hayatını kaybeden olmuştur. 2002 senesinden beri ABD'nin her yıl dağ savaşıyla ilgili verdiği bu eğitimlere rağmen Hindistan'ın Çin karşısında oldukça yetersiz kaldığı görülmektedir. Pekin'in düşüncesine göre, Hindistan'ı olası bir sınır savaşında yenebilmek kolay görünmektedir. Fakat jeopolitik ortam buna müsait değildir.

Dünyadaki krizlerin Batı'dan Asya ve Hint-Pasifik'e doğru kaydığı konjonktürde Çin, iç meselelerin yanı sıra küresel güç mücadelesinin yaşandığı Tayvan Krizi gibi sorunlarla uğraşmaktadır. Bu yüzden Çin, Tayvan'ın dışında yakın çevresinde ABD'ye karşı yeni bir çatışma veya Soğuk Savaş cephesinin açılmasını istemeyecektir. Bunun yanı sıra Çin'in muhatabı olan Hindistan, 2023 yılında G20 Dönem Başkanlığı'nı üstlenecek olması sebebiyle kendini daha güçlü hissedecektir ve bunu komşuları üzerinde bir baskı aracı olarak kullanmaya çalışabilir. Yeni Delhi yönetimi, 2023 senesinde Keşmir meselesi üzerinden Çin'i daha fazla baskılamak ve geri çekilmeye zorlamak isteyebilir. Yakın gelecekte Hindistan ve Çin'in birbirlerine meydan okudukları, güç gösterisi yaptıkları ve belirli konularda birbirlerini tercih yapmaya zorladıkları bir ortam görülebilir.

[1] "India, US Armies Hold Exercises Close to China Border", Independent, <https://www.independent.co.uk/news/ap-china-defence-ministry-india-beijing-b2235233.html>, (Erişim Tarihi: 03.12.2022)

[2] "India Dismisses Chinese Objections to India-US Military Drills Near Border", Voanews, <https://www.voanews.com/a/india-dismisses-chinese-objections-to-india-us-military-drills-near-border/6858186.html>, (Erişim Tarihi: 03.12.2022).

[3] Aynı yer.

[4] "Why China under Xi Poses Military Threat to India", Hindustan Times, <https://www.hindustantimes.com/world-news/why-china-under-xi-poses-military-threat-to-india-101669305327798.html>, (Erişim Tarihi: 03.12.2022).

[5] Aynı yer.

ANKASAM ANALİZ

Yunanistan-İtalya İşbirliğinde Yeni Evre

Yunanistan ile İtalya arasındaki işbirliğinin enerji üzerinden şekillendiğini söylemek mümkündür. Taraflar, özellikle de enerji konusunda yakın işbirliği yürüten iki ülkedir. İtalyan enerji firması ENI'nin Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'yle (GKRY) yaptığı ortak doğalgaz arama çalışmaları bilinmektedir. ENI, özellikle de İsrail doğalgazını Avrupa'ya taşımaya planlayan bir proje olan East Med'in önemli bir ortağıdır.

24 Şubat 2022 tarihinde Rusya'nın Ukrayna'yı işgaliyle başlayan süreçle birlikte iki ülkenin enerji noktasında daha da yakın işbirliği geliştirmeye başladığı gözlemlenmektedir. Örneğin 2022 yılının Eylül ayında Atina ile Roma arasında doğalgaz depolanması konusunda bir anlaşma imzalanmıştır. Söz konusu anlaşmayla Yunanistan, İtalya'da doğalgaz depolayabilme kazanımı elde etmiştir. Zira Yunanistan'da gaz depolama tesisi bulunmamaktadır.[1] Bundan

**Cemal Ege
ÖZKAN**

dolayı anlaşmanın Yunanistan açısından ehemmiyeti artmaktadır. Ukrayna ile Rusya arasındaki savaşın başlangıcından beri Yunanistan, Rusya'dan gelen doğalgazın kesilme ihtimalini düşünerek önlemler almaya yönelmiştir. Dolayısıyla Yunanistan'ın İtalya'yla doğalgaz depolama konusunda anlaşması, enerji güvenliğini sağlamaya yönelik attığı adımlardan biri olmuştur. Özellikle de Yunanistan'ın yüksek oranda Rus doğalgazına bağımlı olduğu düşünüldüğünde, anlaşmanın önemi daha da artmaktadır.

Taraflar arasındaki ilişkilerinde dikkat çeken bir başka unsur ise "limanlar" vesilesiyle iki ülke arasındaki işbirliğinin gelişme ihtimalidir. 6 Ekim 2022 tarihinde Yunanistan Özelleştirme Ajansı, İtalyan liderliğindeki bir konsorsiyumu Gümeniçe Limanı'ndaki çoğunluk hissesinin satışında tercih edilen yatırımcı olarak seçmiştir.[2] Bahsi geçen liman, Yunanistan'ın kuzeybatısında yer almakta ve dolayısıyla İtalya'ya yakın bir yerde konumlanmaktadır.

Yunanistan, bir dış politika aracı olarak limanlarını çeşitli ülkelere satmakta ve buradan ekonomik ve siyasi çıkarlar elde etmeye çalışmaktadır. Bu doğrultuda Atina yönetimi, Pire Limanı'nı Çin'e, Selanik Limanı'nı Rusya'ya ve Dedeoğaç Limanı'nı da Amerika Birleşik Devletleri'ne (ABD) satmıştır. Gerçekleşen satışlar çerçevesinde Yunanistan, Pire Limanı'ndan ekonomik ve Dedeoğaç Limanı'ndan ise güvenlik alanlarında faydalanmayı hedeflemektedir. 2022 yılının Ağustos ayında ise Birleşik Arap Emirlikleri'nin (BAE) Girit'teki Kandiye Limanı'nı satın almak istediği gündeme gelmiştir.

Yunanistan Özelleştirme Ajansı'nın doğalgaz anlaşması için bir İtalyan şirketi seçme nedeninin iki ülkenin Doğu Akdeniz'de olan işbirliğini bir üst seviyeye çıkarmak istemesiyle ilişkili olduğu düşünülebilir. Zira Gümeniçe Limanı'nın İtalyan şirkete satılmasıyla Atina'nın güvenlik politikasına Roma'nın iyice eklemlenmesi gibi bir durum ortaya çıkabilir.

Atina-Roma hattındaki ilişkilerde enerji çerçevesinde gelişen işbirliğine paralel olarak taraflar arasında savunma alanında da işbirliği gelişmektedir. Bu bağlamda 12 Ekim 2022 tarihinde İtalya'nın Atina'daki Büyükelçiliği'nde Yunanistan, İtalyan Fincantieri gemi yapımcısıyla dört korvet savaş gemisi satın alınması konusunda bir mutabakat zaptı imzalanmıştır.[3]

Yunanistan'ın anlaşma imzaladığı İtalyan Fincantieri'nin Avrupa'daki en büyük gemi yapım şirketi olması,[4] söz konusu anlaşmanın önemini arttıran bir diğer husustur. Yunanistan'ın silahlanma politikasında dikkat edilmesi gereken unsur, tek bir ülkeye bağımlı kalmayacak şekilde hareket etmesidir. Örneğin Atina, Paris'ten Rafale savaş uçaklarını satın alırken; Washington'dan da F-35 satın almaya çalışmaktadır. Yine aynı şekilde Fransa'dan firkateyn almak için anlaşmalar imzalanmıştır. Buradan anlaşılacağı üzere Atina yönetimi, silahlanma konusunda "denge politikası" yürütmektedir. Bu bağlamda Yunanistan, çeşitli ülkelerle askeri anlaşmalar imzalayarak kendisini sağlama almaya çalışmaktadır.

Atina yönetiminin buradaki temel amacı, bahsi geçen ülkeleri kendi savunma politikasına entegre edebilmektir. Zira bu silahların gerek ek parçası gerek bakımı gibi hususlar göz önünde bulundurduğunda, ülkeler arasında savunma alanında sürekli bir işbirliği oluşacaktır. Yunanistan'ın İtalya'dan korvet sipariş etmesinin temel nedenlerinden birisinin de bu olduğu söylenebilir.

Atina ile Roma'nın ortak olarak hareket ettiği bir başka konu, Avrupa'ya yönelik düzensiz göç meselesidir. 12 Kasım 2022 tarihinde Yunanistan, İtalya, Malta ve GKRY, müşterek bir bildiri yayınlayarak göç kriziyle tek başlarına başa çıkamayacaklarını ilan etmiştir. Bildiride taraflar, denizlerde yüzlerce göçmeni kurtarmak için yetkili devlet makamlarından tamamen özerklik içinde hareket eden özel yardım gemilerinin operasyonlarını kınamıştır.[5]

2022 senesinin Kasım ayında İtalya'nın Akdeniz'de göçmenleri kurtaran sivil toplum kuruluşları gemilerine tepki göstermesi ve bu yüzden de Fransa'yla ilişkilerinin gerilmesi, Avrupa Birliği'nde (AB) derin bir çatlağa işaret etmiştir.

Öte yandan Atina yönetiminin bu konuda İtalya'nın yanında olduğu görülmektedir. Aslında bu durum, şaşırtıcı değildir. Zira İtalya'da Başbakanlık görevine Giorgia Meloni'nin gelmesi, Roma'nın düzensiz göçmenlere karşı politikasını daha da sertleştirmesine sebebiyet vermiştir. Bu sertleşme politikası da Yunanistan açısından pozitif bir gelişme olarak nitelendirilebilir. Lakin Atina, göçmenlere yönelik izlediği sert politikayı uygulama noktasında Meloni'nin İtalya'da iktidara gelmesiyle yeni bir müttefik bulmuştur.

Dolayısıyla Akdeniz'de Roma ve Atina'nın göçmenlere karşı ortak girişimlerde bulunabileceği öne sürülebilir. Bu bağlamda göçmen karşıtı iki lider tarafından yönetilen İtalya ve Yunanistan'ın arasındaki ilişkilerin daha da gelişebileceği söylenebilir. Ayrıca ilerleyen süreçte AB içinde düzensiz göç karşıtlarının daha da artacağı öngörülebilir.

Sonuç olarak Yunanistan ile İtalya arasında çok boyutlu bir partnerlik olduğu görülmektedir. İki ülke özellikle enerji konusunda yakın işbirliği yürütmektedir. Aynı zamanda Atina ile Roma arasındaki münasebetlerin savunma ve güvenlik boyutu da vardır. Ayrıca İtalya'da Meloni'nin iktidara gelmesiyle birlikte taraflar, düzensiz göç konusunda da sıkı bir ortaklık yürüteceklerinin sinyalini vermiştir.

[1] "Greece Signs Agreement with Italy on Natural Gas Storage", Reuters, <https://www.reuters.com/article/greece-italy-gas-idUSL8N30G-4BM>, (Erişim Tarihi: 01.12.2022).

[2] "Greece Names Preferred Investor For Igoumenitsa Port", Reuters, <https://www.reuters.com/world/europe/greece-names-preferred-investor-igoumenitsa-port-2022-10-06/>, (Erişim Tarihi: 01.12.2022).

[3] "Fincantieri Partners With The Greek Industry", Fincantieri, <https://www.fincantieri.com/en/media/press-releases/2022/fincantieri-partners-with-the-greek-industry/>, (Erişim Tarihi: 01.12.2022).

[4] "Fincantieri Group-The Largest Shipbuilder in Europe", Yacht Harbour, <https://yachtharbour.com/news/fincantieri-group-the-largest-shipbuilder-in-europe-4150>, (Erişim Tarihi: 01.12.2022).

[5] "Greece Can't Take Migration Burden Anymore; Italy, Cyprus, Malta Join in Support", Greek City Times, <https://greekcitytimes.com/2022/11/14/greece-migration-burden/>, (Erişim Tarihi: 01.12.2022).

ANKASAM ANALİZ

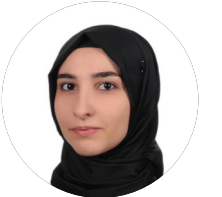
Pekin-Riyad Hattında Güçlü İşbirliği Arayışı: Çin-Arap Zirvesi

Günümüzde ülkeler, çok boyutlu ve çok vektörlü ilişkilere ağırlık vermektedir. Özellikle de Rusya-Ukrayna Savaşıyla işbirliği çeşitliliğinin ehemmiyeti daha iyi anlaşılmış ve devletler, ortaklıklarını ve işbirliği sektörlerini arttırmaya başlamıştır. Her geçen gün daha çok öne çıkan bir konu da Çin'in farklı ülkelerle geliştirdiği münasebetlerdir. Bahse konu ülkelerin Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) müttefikleri olması da dikkat çeken bir başka husustur. Bu kapsamda 9 Aralık 2022 tarihinde Suudi Arabistan'ın ev sahipliğinde gerçekleştirilecek olan Çin-Arap Zirvesi önemlidir.[1]

Çin Devlet Başkanı Şi Jinping'in zirve için gerçekleştireceği Suudi Arabistan ziyaretinin

önemli etkilerinin olacağı söylenebilir. Şi'nin zirveden günler önce Riyad'a gitmesi beklenmektedir. Bu durum, zirve dışında atılacak bir takım adımlara işaret etmektedir. Öte yandan bu ziyaret, Şi'nin Riyad'a verdiği ehemmiyetin göstergesi olarak da okunabilir.

Her şeyden önce zirvenin zamanlaması oldukça önemlidir. Çünkü zirve, uluslararası gelişmeler açısından dinamik bir süreçte denk gelmiştir. Aynı zamanda mevzubahis görüşmenin küresel gelişmelerle paralel olarak Suudi Arabistan-ABD ilişkilerinin pek de yolunda gitmediği bir dönemde yapılacak olması ilgi çekicidir. Bu kapsamda zirve, Riyad'ın Washington'un yönelimlerine uyumlu dış politika izleme stratejisinden uzak-

Şeyma KIZILAY

laştığını göstermesi bakımından kritiktir. Pekin-Riyad münasebetlerindeki gelişmeler, Riyad'ın petrol fiyatları konusunda ABD'nin arzu ettiği çizgide ilerlememesi, tedarikçi ülkelerin üretimi kısıma kararı ve Rusya konusunda yapılan Birleşmiş Milletler oylamalarında Riyad'ın çekimser tutum sergilemesi gibi hususlar; Suudi Arabistan'ın yönelimini ortaya koyan işaretler olarak okunabilir. Dolayısıyla Riyad'ın her geçen gün ABD'nin güvenlik ortağı olmasına ilişkin şüpheler derinleşmektedir.

Diğer taraftan Suudi Arabistan'ın Şangay İşbirliği Örgütü'nün (ŞİÖ) "diyalog ortağı" olmasının Çin-Suudi Arabistan yakınlaşmasının kurumsal temelini oluşturduğunu söylemek mümkündür. Riyad, ŞİÖyle daha yakın olmakla da ilgilenmektedir. Dolayısıyla Pekin ile Riyad arasındaki bağların güçlenmesi, ŞİÖ'nün batıya doğru genişleme olasılığını da barındırmaktadır. İlerleyen zamanlarda yakınlığın boyutundaki artışla paralel olarak Riyad'ın ŞİÖ "gözlemci üyeliği" ve uzun vadede de "tam üyeliği" gündeme gelebilir. Bunun Washington tarafından hoş karşılanmayacağı da aşikardır.

Riyad'a gelecek olan heyetin çeşitli Arap devletleriyle enerji, güvenlik ve yatırım alanlarını kapsayan çok sayıda anlaşma ve mutabakat zaptı imzalaması beklenmektedir. Bu da bölgedeki Çin nüfuzunun artması anlamına gelmektedir. Nitekim Pekin'in artan etkisi, Pentagon raporlarına da yansımaktadır. Pentagon, yıllık "Çin Askeri Gücü" raporunda; Çin Ordusu'nun 2021 yılında bölge ülkeleriyle olan ilişkilerini önemli ölçüde arttırdığına dikkat çekmiştir. Aynı zamanda bu hususla ilgili olarak raporda şu cümleler yer almıştır:[2]

"Pekin'in ekonomik çıkarları Afrika, Latin Amerika, Orta Asya ve Ortadoğu gibi alanlarda genişledikçe, güç projeksiyon operasyonlarını küresel olarak genişletmeye daha fazla odaklanmayı bekliyoruz."

Bir başka açıdan ise zirve, Çin-Arap ilişkilerinin pekişmesi olarak ifade edilebilir. Bölge ülkelerinin de son zamanlarda Asya coğrafyasına yönelik ilgisini arttırdığı bilinmektedir. Çin de bu ülkeler arasında yer almaktadır. İlk kez gerçekleştirilecek olan Çin-Arap Zirvesi'nin de yaklaşan aktörler arasındaki bağları güçlendireceği açıktır. Çin Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Zhao Lijian da zirveyle ilgili yaptığı açıklamada Çin'in banşçıl kalkınma, gelişmekte olan ülkelerle daha fazla işbirliği ve insanlık için ortak bir geleceğe sahip bir topluluk oluşturma arayışında Arap devletlerini stratejik ortaklar olarak gördüğünü belirtmiştir.[3] Zirvenin taraflar arasındaki işbirliğinin yeni mekanizması olacağı öngörülebilir.

Çin, Arap devletleriyle olan bağlarını güçlendirdiği mevcut konjonktürde, yapılacak zirve öncesinde yayınladığı raporla da gündeme gelmiştir. "Yeni Çağda Çin-Arap İşbirliği" başlıklı rapor, taraflar arasındaki münasebetlerin gelişeceğine ve derinleşeceğine işaret etmektedir. Çin-Arap ilişkilerinin kapsamlı bir incelemesi ve özeti olarak değerlendirilen rapor; çeşitli alanlarda stratejik bağların

kurulması, siyasi karşılıklı güven, ticari işbirliği ve kültürel alışveriş ile işbirliğini derinleştirme konularını kapsamaktadır.[4]

Bahse konu olan raporda yer verilen konuların zirvenin gündeminde bulunacağını söylemek mümkündür. Gelecekteki işbirliği alanlarının da Kuşak-Yol Projesi'nin teşvik edilmesi, Arap ülkelerinden Çin pazarına petrol dışı ürünlerin ihracatının artırılması ve petrol ve doğalgaz gibi sektörlerde Çin-Arap yatırım işbirliğinin desteklenmesi gibi konular çerçevesinde şekillendirmesi beklenmektedir.[5]

Çin gümrük verilerine göre Suudi Arabistan, 2022 yılının Ekim ayında Çin'in en büyük petrol kaynağı olmaya devam etmiştir.[6] Bu kapsamda enerji işbirliğinin de önemli bir gündem maddesi olduğunu belirtmekte yarar vardır. Nitekim kısa süre önce Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü (OPEC), 2022 senesinin Kasım ayından 2023 yılının sonuna kadar petrol üretimini günde 2 milyon varil veya dünya talebinin yaklaşık %2'si oranında azaltma yönündeki mevcut politikasına bağlı kalmaya karar verdiğini duyurmuştur.[7]

Söz konusu durum, enerji tedarikçisi ülkelerin ABD'yi memnun etmeyen adımlarına bir yenisini katmasını beraberinde getirmektedir. Çin'in arttırmayı planladığı enerji temelli işbirliği de düşünüldüğünde, gerçekleştirilecek zirvenin ehemmiyeti artmaktadır. Bu nedenle de enerji alanındaki işbirliğinin zirvenin esas maddelerinden biri olacağı öngörülebilir.

Sonuç olarak Çin-Arap Zirvesi, Pekin'in Arap ülkeleriyle ilişkilerinde yeni bir sayfa açacaktır. Bu yeni sayfada enerjiden kurumsal işbirliğine birçok hususun ön plana çıkacağı söylenebilir. İlişkilerdeki derinleşmenin Riyad-Washington hattına yansımalarının ise ne yönde olacağını zaman gösterecektir.

[1] "Saudi Arabia to Host China-Arab Summit During Xi Visit, Sources Say", Reuters, <https://www.reuters.com/world/middle-east/saudi-arabia-host-china-arab-summit-during-xi-visit-sources-say-2022-11-30/>, (Erişim Tarihi: 05.12.2022).

[2] "Pentagon: China 'Significantly' Increased Engagement with Middle East in 2021", Middle East Monitor, <https://www.middleeastmonitor.com/20221130-pentagon-china-significantly-increased-engagement-with-middle-east-in-2021/>, (Erişim Tarihi: 05.12.2022).

[3] "China-Arab Report Stresses Mutual Respect and Opposing Hegemony as First Summit Approaches", Global Times, <https://www.globaltimes.cn/page/202212/1281006.shtml>, (Erişim Tarihi: 05.12.2022).

[4] "FM Issues Report on China-Arab Cooperation in New Era", China.org, http://www.china.org.cn/world/2022-12/04/content_78550457.htm, (Erişim Tarihi: 05.12.2022).

[5] "China-Arab Report.", a.g.m.

[6] "Is Xi Jinping's Trip to Saudi Arabia Another Step in the SCO's Mideast Expansion?", SCMP, <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3202067/xi-jinpings-trip-saudi-arabia-another-step-scocs-mideast-expansion>, (Erişim Tarihi: 05.12.2022).

[7] "OPEC+ Agrees to Stick to Its Existing Policy of Reducing Oil Production Ahead of Russia Sanctions", CNBC, <https://www.cnbc.com/2022/12/04/opec-meeting-oil-producer-group-in-focus-ahead-of-russia-sanctions.html>, (Erişim Tarihi: 05.12.2022).

ANKASAM ANALİZ

Orta Asya İçin Büyüyen Tehdit: İklim Değişikliği

Tarihsel süreçte çeşitli değişim ve dönüşüm yaşayan güvenlik kavramı, günümüzde geleneksel ve yeni güvenlik olarak ikiye ayrılmaktadır. Geleneksel ya da klasik güvenlik, 1990 yılından önceki dönemi tanımlamaktadır. Bu süreçte özellikle de devletin güvenliği öncelik taşımaktaydı ve tehditlerle mücadelede askeri güç kullanımına önem verilmekteydi. Ancak

1973 yılında yaşanan Petrol Krizi'yle birlikte bütün sorunların askeri güç kullanılarak çözülemeyeceği anlaşılmıştır. Diğer yandan Kopenhag Okulu'nun kavramsallaştırmasıyla geleneksel güvenlik dönüşüm sürecine girmiş ve yeni güvenlik anlayışı ortaya çıkmıştır. Bu nedenle de 1990 senesinden itibaren yaşanan dönemde; yani Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte

Dr. Emrah KAYA
ANKASAM Orta Asya Uzmanı

liberal değerlerin ön plana çıkması neticesinde devletlerin güvenliğinin yanı sıra çevre güvenliği, gıda güvenliği ve insani güvenlik gibi kavramlar da tartışılmaya başlanmıştır. Neticede devlet güvenliği ve askeri güç kullanımı önem kaybetmiş ve yeni tehdit kaynakları ve tehditlerle mücadelede yeni araçlar ortaya çıkmıştır.

Anlaşılabileceği üzere, yeni güvenlik anlayışı kapsamında önem kazanan konulardan biri de çevre güvenliğidir. Nitekim günümüzde en çok tartışılan sorunlar arasında küresel ısınma ve iklim değişikliği gelmektedir. Bilhassa çevrenin insan hayatını ve toplumları çeşitli açılardan etkilemesi, çevre güvenliğine verilen önemin artmasına yol açmıştır. Zira iklim değişikliği hasebiyle yaşanan doğal afetler bireylere, toplumlara ve devletlere zarar vermektedir. Örneğin günümüzde Orta Asya'yı en çok tehdit eden sorunlardan biri su kıtlığıdır. Oysa ki Orta Asya, dünyanın gıda üretim merkezlerinden biridir. Özellikle de Kazakistan, 2020 yılında 1,1 milyar dolarlık buğday ihraç ederek dünyanın en büyük 12. buğday ihracatçısı olmuştur.[1]

Kazakistan, buğday üretimi konusundaki kapasitesini arttırma ve dünyanın üretim merkezlerinden biri haline gelme arzusu içerisindedir. Ancak bunun gerçekleşebilmesi için bölgedeki su kıtlığıyla mücadele edilmesi gerekmektedir. 2022 yılının başlarında Kazakistan'da havanın yağışlı olması sayesinde ülkedeki buğday üretiminde %15 ile %20 arasında bir artış yaşanmıştır. Bu kapsamda üretim miktarının 13 milyon tonu aşması beklenmektedir.[2] Ancak 2022 yılının ilk dönemlerinde başlayan Rusya-Ukrayna Savaşı, dünyadaki tahıl ihracatını tehlikeye düşürmüştü ve gıda güvenliğini ön plana çıkarmıştır. Bu süreçte Rusya, yaptırımlara karşı tahıl ihracatını durdurmuştur. Astana yönetimi de tahıl ihracatını kısıtlamıştır. Tacikistan'ın tahılın %94'ünü Kazakistan'dan ithal ettiği düşünüldüğünde, yaşanan gelişmeler birçok ülkeyi endişeye sevk etmiş ve küresel iklim değişikliğinin, gıda güvenliğinin ve suyun ne kadar önemli olduğunu bir kez daha gözler önüne sermiştir.[3]

Asya Kalkınma Bankası, kısa süre önce Orta Asya'da büyüyen çevresel tehdide dair rakamlara dayalı bir analiz yayınlamıştır. Analizdeki verilere göre, 2050 senesine kadar Siri Derya ve Amu Derya'daki su hacimleri %10 ile %15 arasında düşecektir. Orta Asya'nın can damarlarını teşkil eden iki nehirdaki azalmanın 2050-2100 yıllarına kadar Siri Derya'da %30'u ve Amu Derya'da %40'ı bulacağı tahmin edilmektedir. Bu azalma, ülkelerdeki su ihtiyacının artmasına ve su açığının büyümesine neden olacaktır. Örneğin verilere göre, mevzubahis azalma sonucunda Özbekistan'daki su açığı, 2030 yılında 7 milyar metreküpe ve 2050 senesinde de 15 milyar metreküpe çıkacaktır.[4]

Öte yandan Kırgızistan, Orta Asya'nın çatısı olarak bilinmektedir. Bu sebeple ülkedeki dağlarda önemli buzullar bulunmaktadır. Ancak son 50-60 yılda değişen iklim koşullarına bağlı olarak buzullarda yaşanan erimenin devam edeceği düşünülmektedir. Bu durumun sel ve toprak kayması gibi doğal afetleri tetikleme ihtimali de vardır.[5]

Su, aynı zamanda enerji üretimiyle eşdeğerdir. Zira hidroelektrik santrallerinin üretimi devam ettirebilmesi için akarsuların kurumaması önem arz etmektedir. Bununla birlikte su kıtlığının yaşanması, gıda güvenliği konusunda önemli sorunlara yol açarken; aşırı yağmurlar ise beklenmedik sel ve heyelan gibi afetlere neden olmaktadır.[6]

İklim değişikliğine dair yaşanacak afetlerin 2050 senesine kadar Orta Asya'daki mahsul oranının %30 düşmesine yol açacağı tahmin edilmektedir. Kuraklık ve seller, bölgenin Gayri Safi Yurtiçi Hasılası'nın (GSYİH) %1,3'üne zarar verecektir. Afetlerden dolayı ortaya çıkması

muhtemel risklerden biri de iç göçtür. İklim krizi sebebiyle Orta Asya'da yaklaşık beş milyon insanın yer değiştirmek zorunda kalacağı belirtilmektedir. Bu durum, insani krizler de dahil olmak üzere çeşitli sorunları beraberinde getirebilir.[7]

Sonuç olarak iklim değişikliği, Orta Asya'yı her geçen gün daha çok tehdit etmektedir. Örneğin Kırgızistan'da eriyen buzulların yok oluş süreci hızlanacaktır. Devletlerin bu süreçte yaşamakta olan değişime uyum sağlamaya çalışacakları söylenebilir. Lakin bu da önemli bir maliyeti beraberinde getirecektir. Gereken önlemlerin alınmaması halinde derinleşen krizler mühim ekonomik, sosyal ve siyasi sorunlara yol açacaktır. Söz konusu durum ise aktörleri birlikte hareket etmeye zorlamaktadır. Zaten bölge devletlerinin arasındaki işbirliği süreçlerinde ele alınan konulardan birinin de çevre güvenliği ve iklim değişikliğidir. Yani bölge devletleri, Orta Asya'nın karşı karşıya olduğu risklerin farkındadır.

[1] "Wheat in Kazakhstan", OEC, <https://oec.world/en/profile/bilateral-product/wheat/reporter/kaz>, (Erişim Tarihi: 26.11.2022).

[2] Almaz Kumenov, "Kazakhstan expects grain bounty, but farmers still feel at risk", Eurasianet, <https://eurasianet.org/kazakhstan-expects-grain-bounty-but-farmers-still-feel-at-risk>, (Erişim Tarihi: 26.11.2022).

[3] Farangis Najibullah, "Central Asian Neighbors To Feel The Pain As Kazakhstan Suspends Wheat, Flour Exports", RFE/RL, <https://www.rferl.org/a/kazakhstan-suspends-wheat-exports-neighbors-pain/31803803.html>, (Erişim Tarihi: 26.11.2022).

[4] "By the Numbers: Climate Change in Central Asia", Asian Development Bank, <https://www.adb.org/news/features/numbers-climate-change-central-asia>, (Erişim Tarihi: 26.11.2022).

[5] Aynı yer.

[6] Bermet Talant, "How Is Climate Change Affecting Central Asia?", RFE/RL, <https://www.rferl.org/a/central-asia-climate-change-water-talant/31924317.html#:~:text=Scientists%20predict%20that%20the%20region,internal%20climate%20migrants%20by%202050>, (Erişim Tarihi: 26.11.2022).

[7] "Climate Change in Europe and Central Asia", The World Bank, <https://www.worldbank.org/en/region/eca/brief/climate-change-in-europe-and-central-asia>, (Erişim Tarihi: 26.11.2022).

ANKASAM ANALİZ

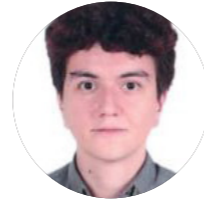
Çin-Rusya-Güney Kore Üçgeninde Artan Güvenlik Gerilimi

Kuzey Kore'nin balistik füze denemelerine hız kesmeden devam ederken; 30 Kasım 2022 tarihinde Asya-Pasifik bölgesi, yeni bir güvenlik kriziyle karşı karşıya kalmıştır. Söz konusu tarihte iki adet Çin H-6 bombardıman uçağı, sabahın erken saatlerinde Güney Kore Hava Savunma Bölgesi'ne (ADIZ) girmiştir. Uçaklar, kısa bir süre bölgede bulunduktan sonra bu alanı terk etmiştir. Fakat Güney Kore Genelkurmay Başkanlığı (JCS) Çin bombardıman uçaklarının daha sonra Rus TU-95 bombardıman ve SU-35 savaş uçaklarıyla birlikte tekrar bölgeye giriş yaptığını açıklamıştır.[1]

Bahse konu olan gelişmenin akabinde Güney Kore de savaş uçaklarını havalandırmış; fakat herhangi bir sıcak çatışma yaşanmadan Rusya ve Çin uçakları bölgeyi terk

etmiştir. Nitekim JCS'den yapılan açıklamada Rus ve Çin uçaklarının yalnızca ADIZ üzerinden bir tatbikat uçuşu gerçekleştirdiği ve Güney Kore hava sahasını ihlal etmediği belirtilmiştir. Aynı zamanda Güney Kore savaş uçaklarının bölgeye gitme sebebi olarak da ordunun beklenmedik durumlara karşı hazırlıklı olma ve önlem alma amacı güttüğü söylenmiştir.[2]

Bölgede Kuzey Kore'nin yarattığı güvenlik endişesiyle birlikte Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Güney Kore ve Japonya işbirliğinde gerçekleştirilen tatbikatların Çin'i de rahatsız etmesi, Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü'nün (NATO) ve ABD Dışişleri Bakanı Antony Blinken'in Çin'in Rusya'yla yaklaşması konusundaki rahatsızlıklarını belirtmesi gibi gelişmelerin peş peşe

**Zeki Talustan
GÜLTEN**

yaşandığı bir konjonktürde mevzubahis gerilim, her ne kadar sıcak çatışmaya sebebiyet vermese de jeopolitik güvenlik ve işbirlikleri bağlamında önem arz etmektedir. Bu durumu incelemeyen önce ADIZ'ın ne olduğu ve neden ADIZ'e girilmesinin bir ihlal yaratmadığına değinilmelidir.

ADIZ, Hava Savunma Bölgesi demektir ve uluslararası hukukta karşılığı olmayan bir terimdir. Bu noktada da ADIZ, hava sahası kavramından farklılaşmaktadır. Nitekim uluslararası hukuk kuralları ülkelerin hava sahalarıyla ilgili kuralları koymaktadır; fakat ADIZ'yle ilgili böyle bir durum yoktur. Bu bölgeler, genellikle ülkelerin tek taraflı ilanlarıyla ortaya çıkmaktadır. Mevzubahis bölgeler, devletlerin ulusal güvenlik çıkarları dahilinde hava araçlarını tespit ve takip edebilmeleri için kullandıkları alanlar olarak da bilinmektedir.

Güney Kore'nin kendi ADIZ'ı olarak ilan ettiği bölgeyi Rusya'nın tanımadığını da belirtmek gerekmektedir. Nitekim Çin de tüm devletlerin bölgede özgürce hareket edebilme hakları olduğunu savunmaktadır.

Gerilimi üst seviyeye çıkaran bu olayın bölgede Güney Kore, Japonya ve ABD ortaklığının sıklaşmaya başladığı dönemde yaşanması oldukça dikkat çekicidir. Nitekim bu işbirliğinin ve düzenlenen tatbikatların ana sebebi olarak Kuzey Kore'nin bölgede yarattığı güvenlik endişeleri gösterilmektedir. Fakat bunun arka planında Çin'i çevreleme politikasının yattığı da sıklıkla dile getirilmektedir.

Benze bir şekilde Çin de bu durumdan rahatsızdır. Nitekim ABD Başkanı Joe Biden ile Çin Devlet Başkanı Şi Cinping'in Endonezya'nın Bali Adası'nda 15-16 Kasım tarihlerinde G20 Liderler Zirvesi kapsamında gerçekleştirdiği görüşmelerde Şi, Biden'dan Güney Kore'deki askeri varlığını azaltmasını talep ederken; Biden da Şi'ye Kuzey Kore'nin uzun menzilli nükleer testleri sürdürmesi halinde bu varlığın daha da artacağını söylemiştir. Nitekim buradan da anlaşılacağı üzere Pekin, ABD'nin bölgedeki varlığından rahatsızdır. Aynı zamanda Şi, ABD'nin Japonya ve Güney Kore'yle düzenlediği tatbikatların her ne kadar Kuzey Kore hedefli olduğu söyleniyor olsa da aslında Çin'i çevreleme politikası güttüğünü düşünmektedir. Bu sebeple de mevzubahis olayla Çin'in hem Güney Kore'deki ABD askeri varlığına hem de Seul yönetimine gözdağı vermeye çalıştığı söylenebilir.

Bunun yanı sıra her ne kadar Çin ve Rusya, uzun vadede birer jeopolitik rakip olarak gözükseler de mevcut küresel durumda Batı ve ABD hegemonyasına rekabet etme noktasında ortak hedeflere sahiplerdir. Bu da tarafları dış politika üretimi noktasında birbirine yaklaştırmaktadır. Rus uçaklarının Asya-Pasifik

bölgesinde gerilimi tımandıracak böylesi bir hamlesine Çin uçaklarına katılması ise iki şekilde yorumlanabilir.

Bunlardan ilki, Ukrayna Savaşı'nda sahada istediği sonuçları elde etmekten uzak olan Rusya'nın buna rağmen doğusunda da askeri olarak varlık göstermesidir. Söz konusu durum, aslında Rusya'nın Batı'ya, Ukrayna'da çok da kötü bir durumda olmadığını, doğu cephesinde olası bir sıcak çatışma durumunda buraya ayıracak enerjisinin bulunduğunun mesajını verme amacı güttüğünü göstermektedir.

İkinci husus ise Avrupa Birliği (AB) Konseyi Başkanı Charles Michel'in Çin'e bir ziyaret gerçekleştirmesi ve bu ziyarette Şi'ye Ukrayna Savaşı'nı bitirme konusunda Rusya üzerindeki nüfuzunu ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ndeki (BMGK) konumunu kullanması noktasında çağrı yapmasıdır.[3] Fakat burada önemli olan asıl husus, mevzubahis görüşmede Michel'in insan hakları temelli eleştiriler yapmasıdır. Nitekim Çin, bu konuyu iç meselelerine dönük bir müdahale olarak görmektedir. Haliyle Pekin, Moskova üzerindeki nüfuzunu kullanmaya çalışıldığı bir görüşmenin ardından Rus savaş ve bombardıman uçaklarıyla birlikte ADIZ'de boy göstererek iç işlerine karıştığını düşündüğü Batı'ya mesaj vermek istemiş olabilir.

Tüm bunlara ek olarak Çin ve Rusya'nın yakınlığı, son zamanlarda sıklıkla gündeme gelmeye başlamıştır. 29 Kasım 2022 tarihinde Bükreş'te yapılan NATO Dışişleri Bakanları Zirvesi'nde de Çin'in Ukrayna Savaşı'nın durdurulması noktasında önemli bir aktör olabileceği konuşulmuş; fakat Pekin ile Moskova'nın arasındaki yakın bağlara da vurgu yapılmıştır.[4] Çin ve Rus uçaklarının Güney Kore'nin ADIZ'ine girmesinin ardından da ABD Dışişleri Bakanı Blinken Çin ile Rusya arasındaki bağdan ABD ve NATO'nun rahatsız olduğunu belirtmiştir.[5] Nitekim mevzubahis durumdan bir gün önce de Çin Başbakan Yardımcısı Han Zheng, 4. Çin-Rusya Enerji İş Forumu'nda taraflar arasında derinleşen enerji işbirliğine vurgu yapmıştır.[6] Tüm bu hususlar ise Batı'ya karşı güçlü bir birliktelik mesajının verilmek istendiğini ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak Asya-Pasifik bölgesinde üst düzeyde olan güvenlik endişelerini daha da artıran gelişmeler yaşansa da mevcut durum, küresel ve bölgesel konjonktür dikkate alındığında çeşitli şekillerde yorumlanabilmektedir. Nitekim Çin ve Rusya, yukarıda bahsedilen birçok sebepten ötürü gerek Batı'ya gerekse de bölgede kurulan Batı temelli ittifaklara mesaj vermek istemektedir. Bölgede ABD, Güney Kore ve Japonya ortaklığında düzenlenen tatbikatlar devam ettikçe, Çin'in rahatsızlığını koruyacağı ve buna bağlı olarak Kuzey Kore'nin eylemlerini sürdüreceği öne sürülebilir.

ANKASAM ANALİZ

Hırvatistan, Romanya ve Bulgaristan'ın Schengen Bölgesine Üyelik Süreçleri

16 Kasım 2022 tarihinde Avrupa Birliği (AB) Komisyonu, Bulgaristan, Romanya ve Hırvatistan'ın Schengen bölgesine katılımı yönünde görüş bildirmiştir. Komisyon, Sofya'nın etkili sınır gözetimi ve kontroller vesilesiyle güçlü bir hudut yönetimini uygulamaya koyduğunu belirtmiştir. Öte yandan Bükreş'in de yüksek kaliteli ve güçlü sınır yönetimine sahip olduğuna dikkat çekmiştir. Diğer aday Zagreb'in ise dış sınırlarının kontrollerinin temel hak yükümlülüklerine uygun olmasını sağlamak amacıyla gayret sarf ettiğini ifade etmiştir.[1]

Schengen, AB'ye üye ülkelerin vatandaşlarının blok içinde serbestçe dolaşabilmeleri anlamı-

na gelmektedir. Bu bağlamda AB Komisyonu, bahsi geçen devletlerin sınır güvenliğini sağlama noktasındaki başarılarına vurgu yapmıştır. Avrupa Konseyi, Hırvatistan, Bulgaristan ve Romanya'nın Schengen bölgesine katılım oylamasını 8 Aralık 2022 tarihinde gerçekleştirecektir. Ayrıca Hırvatistan'ın katılım oylaması, muhtemelen Bulgaristan ve Romanya'dan ayrı olarak gerçekleşecektir.[2]

Üç ülke arasında Schengen'e katılma ihtimalinin en yüksek olan devletin Hırvatistan olduğu söylenebilir. Romanya ve Bulgaristan, AB'ye 2007 yılında üye olmuşken; Hırvatistan ise 2013 senesinde katılmıştır. Ancak buna rağmen Za-

**Cemal Ege
ÖZKAN**

greb'in AB'yle olan bütünleşme sürecinin diğer iki devlete kıyasla daha hızlı geliştiği ifade edilebilir. Örneğin Hırvatistan, 2023 yılı itibarıyla AB para birimi olan avroyu kullanmaya başlayacaktır. Bu bağlamda AB'yle ekonomik bütünleşmesini de sağlayacaktır. Ancak Bulgaristan ve Romanya, avroya geçmemelerinin yanı sıra çeşitli iç problemler de yaşamaktadır. Bulgaristan, özellikle de son iki senedir "siyasi istikrarsızlıklarla" ön plana çıkmaktadır.

Mevzubahis durumun AB içindeki diğer ülkeler tarafından dikkate alındığı belirtilmelidir. Zira Avusturya, Hırvatistan'ın Schengen bölgesine katılımına desteğini dile getirirken; Romanya ve Bulgaristan'ın üyeliklerine karşı çıkmaktadır.[3] Bu bakımdan Schengen'e katılımı gerçekleşmesi muhtemel ülkelerin mevcut siyasi görünümünün belirleyici bir role sahip olduğu vurgulanmalıdır.

Üstelik Viyana ile Zagreb arasında enerji noktasında önemli anlaşmaların da olması, Hırvatistan'ın bakış açısını etkilemektedir. Bu kapsamda Avusturya ve Hırvatistan, 2022 yılının Kasım ayında Adriyatik'te LNG projesi konusunda bir ortaklık ilan etmişlerdir.[4] Hırvatistan, Balkanlar'da Yunanistan dışında LNG terminaline sahip tek ülkedir. Bundan dolayı Zagreb'in jeostratejik önemi artmıştır. Bu bağlamda Hırvatistan'ın Avrupa'nın enerji çeşitliliğinin ve güvenliğinin sağlanması noktasında ön plana çıktığı görülmektedir.

Hırvatistan'ın coğrafi konumu da dikkate alındığında, Avusturya için LNG lojistiği anlamında en makul seçenek olarak görüldüğü anlaşılmaktadır. Yani Zagreb ile Viyana arasındaki münasebetlerin çok boyutlu bir mahiyet içerdiği iddia edilebilir. Bahse konu olan durum hem Avusturya'nın hem de diğer AB ülkelerinin, Hırvatistan'ın Schengen bölgesine katılımına ilişkin bakışını etkilemektedir. Buna karşılık Viyana yönetiminin Bulgaristan ve Romanya'nın üyeliklerine ihtiyatla yaklaşmasının sebebi ise bu iki ülkeden yönelebilecek olası göç akımından kaynaklanıyor olabilir.

Öte yandan bu üç ülke arasında Schengen bölgesine katılma ihtimali en az olan devletin Bulgaristan olduğu ifade edilebilir. Bilhassa Bulgaristan'ın son iki yıldır adeta bir seçim döngüsüne kilitlenmiş olması, Avrupa'daki bazı başkentlerde soru işareti yaratmaktadır. Bu ülkeler arasında İsveç ve Hollanda da yer almaktadır. Bu nedenle Bulgaristan, Schengen'e katılım noktasında Hollanda'yı ikna edebilmek için temaslarını arttırmıştır. Bu doğrultuda Bulgaristan İçişleri Bakanı İvan Demerdzhiev ve Dışişleri Bakanı Nikolay Milkov, 28-29 Kasım 2022 tarihlerinde Hollanda'nın Lahey kentine bir ziyaret gerçekleştirmiştir.[5]

Hollanda, İsveç ve Avusturya'nın, Bulgaristan ve Romanya'nın AB'nin dış sınırlarını koruyabileceğine şüpheyle yaklaştıkları ifade edilebilir. Zira Avusturya ve İsveç'te iktidara gelen yeni hükümet, Avrupa'ya yönelik düzensiz göç konusunda katı tutuma sahiptir.

Dahası Bulgaristan'ın göç konusunda bir "geçiş rotası" olması ve son aylarda bu sorunla başa çıkma noktasında soru işaretlerinin olması da bahsi geçen ülkelerin Sofya'nın Schengen bölgesine katılımına temkinli davranmasına yol açmaktadır.

Anlaşılabileceği gibi, Sofya'nın AB içinde çeşitli ülkelerin muhalefetiyle karşılaşması, Zagreb ve Bükreş'e kıyasla Schengen bölgesine katılım şansını azaltmaktadır. Çünkü Bulgaristan'da yaşanan siyasi kriz, Sofya'nın AB'ye bütünleşme sürecini sekteye uğratmaktadır. Bu bağlamda Bulgaristan'ın Schengen üyeliğine blok içinde olumsuz bakan ülkeler bulunmaktadır. Bu realite, Sofya'nın Schengen sürecini erteleyebilir.

Sonuç olarak mevzubahis devletler arasında Schengen bölgesine katılma ihtimali en yüksek olan devletin Hırvatistan olduğu söylenebilir. Hırvatistan, diğer iki ülkeye göre hem ekonomik hem de siyasi anlamda istikrarlı bir görünüm sergilemektedir. Bu sebeple oylama öncesinde Hırvatistan'ın, Avusturya'nın ya da diğer ülkelerin muhalefetiyle karşılaşması beklenmemelidir. Hırvatistan'ın Schengen'e katılımı, Zagreb'in AB'yle bütünleşme sürecini hızlandıracaktır.

[1] "Making Schengen Stronger: Bulgaria, Romania and Croatia Are Ready to Fully Participate in the Schengen Area", European Commission, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_6945, (Erişim Tarihi: 01.12.2022).

[2] "Hurdles Remain For Schengen Hopefuls Bulgaria and Romania", EU Observer, <https://euobserver.com/migration/156428>, (Erişim Tarihi: 01.12.2022).

[3] Nikolaus J. Kurmayer-Zoran Radosavljevic, "Austria Backs Schengen For Croatia, Not Bulgaria", Romania, Euractiv, <https://www.euractiv.com/section/politics/news/austria-backs-schengen-for-croatia-not-bulgaria-romania/>, (Erişim Tarihi: 01.12.2022).

[4] "Austria, Croatia, Bavaria Team Up For Adriatic LNG Project", Euractiv, <https://www.euractiv.com/section/politics/news/austria-croatia-bavaria-team-up-for-adriatic-lng-project/>, (Erişim Tarihi: 01.12.2022).

[5] Antonia Kotseva, "Bulgarian Ministers Visit Netherlands, Push for Schengen Membership", Euractiv, <https://www.euractiv.com/section/politics/news/bulgarian-ministers-visit-netherlands-push-for-schengen-membership/>, (Erişim Tarihi: 01.12.2022).

ANKASAM ANALİZ

Yunanistan'ın Göç İkilemi

Yunanistan, Avrupa Birliği'nin (AB) en doğusunda Ege ve Akdeniz'e kıyıdaş bir ülke olduğu için 2010 senesinde başlayan Arap Baharı ve devamındaki sığınmacı akınında hem transit hem de hedef ülke haline gelmiştir. 2010 yılında Ortadoğu'da başlayan hareketlenmeye Afganistan'da ve Yemen'de yaşanan olaylar sonucunda ikinci ve üçüncü göç dalgaları eklenmiş, son olarak da 2022 yılının Şubat ayın-

da başlayan Rusya-Ukrayna Savaşı'ndan ötürü hem Ukraynalı mülteciler, hem de Moskova yönetiminin ilan ettiği kısmi seferberlikten kaçmak isteyen Ruslar, göçmen olarak Yunanistan da dahil olmak üzere Avrupa ülkelerine yönelik mobilizasyona başlamışlardır.

Bu noktada Yunanistan, İtalya, İspanya ve Malta gibi kıta ülkeleri, sığınmacıları Avrupa'da ilk

Sevinç İrem BALCI
ANKASAM
Avrasya
Araştırma Asistanı

karşılamanın arasında olmuşlardır. Bu süreç, AB fonlarıyla sürdürülse de bir müddet sonra özellikle de Yunanistan'ın Ege kıyılarında göçmen tekneleri batmaya başladığı görülmüş, pek çok sığınmacı yaşamını yitirmeye başlamış ve neticede Yunanistan ve AB'nin sığınmacı politikaları sorgulanmaya başlamıştır.

2015 yılında Avrupa ciddi bir mülteci kriziyle karşı karşıya kalmıştır. Burada bazı AB ülkeleri hiçbir şekilde sığınmacıları ülkeye dahil etmeye çalıştığı için sığınmacılar açısından acı olaylar meydana gelmiştir. 2015 yılından sonra bir süre sığınmacı ve göçmenler meselesi medyadan uzak olsa da Avrupa'nın doğu kıyılarında yeniden feci olaylar yaşanmaya başlamıştır. Son olarak 2022 yılında Yunanistan'ın Ege açıklarında sığınmacı teknelerini batırması, sınırda kurulan kamplarda yaşam koşullarının çok aşağıda olması, bu kamplarda hijyen ve temel ihtiyaçlarda mahrumiyet yaşanması, meseleyi bir kez daha gündeme getirmiştir.

Yunanistan, sığınmacı krizini anakaradan ziyade adalarda yaşamaktadır. Sınır Tanımayan Doktorlar (MSF) kuruluşunun 9 Haziran 2021 tarihinde "Avrupa Sınırında Kriz İnşa Etmek" isimli raporunda Yunanistan'ın Midilli, Sisam, Sakız, İlyoz ve İstanköy adaları mercek altına alınmış ve burada tamamen önlenemez ve öngörülebilir politika odaklı bir insani krizin yaşandığı belirtilmiştir.[1] Bu raporda yetişkin ve çocuk sığınmacıların psikolojik ve fiziksel sağlıklarının kötüye gittiği ifade edilmekle birlikte MSF, Atina yönetimine ve AB yetkililerine söz konusu durumun düzeltilmesi için çağrıda bulunmuştur.

Bilindiği üzere, Yunanistan'ın Avrupa Birliği (AB) üyesi olması nedeniyle Atina, AB Temel Haklar Şartı'na bağlıdır. 1 Aralık 2009 tarihinde yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması'na göre üye ülkelerin Şart'a uygun davranmaları mecburidir. Burada sığınmacılara ilişkin "geri göndermeme" ilkesi kabul edilmiştir. Şart'ın 19. maddesine göre, bir kişinin zulüm görme korkusu duyduğu veya işkenceye, insanlık dışı ya da aşağılayıcı muameleye veya cezaya maruz kalmasının ciddi ihtimal dahilinde bulunduğu bir yere geri gönderilmesi yasaktır.[2] Ancak MSF'nin yayımladığı rapor gibi pek çok sivil toplum kuruluşu ve hükümet dışı aktör, Yunanistan sınırındaki insan hakları ihlallerine dikkat çekmektedir.

Mevzubahis raporlarda Yunanistan Hükümeti'nin mültecileri geri ittiği somut verilerle ortaya konulmuştur. En sonuncusu ise Avrupa Dolandırıcılıkla Mücadele Ofisi'nin (OLAF), AB Üye Ülkelerinin Dış Sınırlarının Yönetimi için Operasyonel İşbirliği Ajansı'nın (Frontex) Yunanistan kıyılarında mültecilerin geri itilmesine karşı bir aksiyon almadığına yöneliktir. AB hukuku ve uluslararası hukuka göre, Frontex'in insan haklarına saygı gösterilmesini garanti etme konusunda yasal yükümlülüğü vardır. Ancak OLAF, bu raporda Frontex'in insan hakları ihlallerini önlemek için adımlar atmak yerine, ihlallerin belgelenmemesi ve soruşturulmaması için çalıştığına vurgu yapmıştır.[3]

Tüm bu raporlar sebebiyle Yunanistan, insan haklarını savunan örgütler ve benzeri kurum ve kuruluşlar tarafından eleştiri yağmuruna tutulmuştur. Ayrıca daha sonra da OLAF raporundan dolayı AB kurumlarına duyulan güven sarsılmıştır. Dolayısıyla yaşanan olaylar, AB'nin göç politikalarının sorgulanmasına yol açmıştır. Yunanistan'a olan tepkinin büyümesi de Yunan karar alıcılarının söylem değiştirmesine yol açmıştır.

Bu noktada Yunanistan Göç ve İltica Bakanı Notis Mitarakis, sığınmacı ve göç politikalarının AB üye ülkeleri arasında eşit bölüşülmediğini ve bu konuda ortak hareket edilmesi gerektiğini belirten açıklamalarda bulunmuştur.[4] Mitarakis, söz konusu açıklamasında haklı olmakla birlikte, coğrafi gerçekliklerden ötürü kıyı ülkelerinin üzerindeki yükün azaltılmasını hedeflemek çok gerçekçi bir istek değildir. Lakin yine de Yunanistan; İtalya, Malta ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'ni (GKRY) yanına alarak göçmenler için tek olası yerlerin ev sahibi ülkeler olduğu görüşünü paylaşamayacaklarını yinelemiş ve diğer AB ülkelerinde ifade edilen sayının "gerçek düzensiz varış sayısının sadece çok küçük bir kısmını temsil ettiğine" dikkat çekmiştir.[5]

Yunanistan'dan gelen bu tepki üzerine 24 Kasım 2022 tarihinde Avrupa Komisyonu Başkan Yardımcısı Margaritis Schinas, Yunanistan'a göçmenlik desteği için 1,9 milyar avroluk ek finansmanı açıklamıştır. Ayrıca Schinas, Yunanistan'a yapılan yardımlar bağlamında şunları söylemiştir:[6]

“Yunanistan, Avrupa’dan en güçlü yardımı almıştır. Yunanistan için şimdiye kadar 2,5-3 milyar avronun üzerinde finansman sağladık. Ve cari dönemde 1,9 milyar avroluk ek finansmanla ülkeyi destekleyeceğimizi duyuruyoruz. Tüm üye devletlerin, özellikle de ev sahibi ülkelerin ihtiyaçlarının yanında yer aldık.”

Burada, AB’nin hem kendisine yönelik eleştirileri savuşturma hem de Yunanistan tarafından dile getirilen şikayetleri bastırmaya yönelik bir söylem geliştirdiği ifade edilebilir. Dolayısıyla Yunanistan, ekonomik yardım hamlesini kullanmıştır, denilebilir.

Sonuç olarak Yunanistan ve AB’nin sığınmacı ve göçmen politikalarında pek çok yanlış yapıldığı görülmektedir. Bu yanlışlar, uluslararası örgütler ve sivil toplum kuruluşları tarafından da açıkça ortaya konulmuştur. Son zamanlarda Rusya-Ukrayna Savaşı’nın başlamasıyla tekrar gündeme gelen sığınmacı konusu ve özellikle de Yunanistan’ın Ege Denizi kıyılarında yaşanan insanlık dramları, bir şeylerin yanlış gittiğini göstermektedir. Hem AB’ye hem de Yunanistan Hükümeti’ne yönelik eleştirilerin artması üzerine Atina yönetimi, söylem değiştirme yoluna gitmiş ve AB’nin sığınmacılar konusunda problem yaşayan diğer kıyı ülkeleriyle birlikte sorumluluğun bölüştürülmesi gerektiğini savunan bir tutum geliştirmiştir. AB ise hem eleştirileri engellemek hem de Yunanistan’ın bu çıkışlarının önünü kesmek amacıyla Yunanistan’a ayırdığı fonları arttırmıştır.

[1] “Constructing Crisis at Europe’s Border”, MSF, <https://www.msf.org/constructing-crisis-europe-border-migration-report>, (Erişim Tarihi: 03.12.2022).

[2] Doç. Dr. İsmail Şahin, “Yunanistan’ın Yasa Dışı Göçmen Politikasının Garantörü AB”, Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/yunanistanin-ya-sa-disi-gocmen-politikasinin-garantoru-ab/2435604>, (Erişim Tarihi: 03.12.2022).

[3] “Revealed: The OLAF Report on Frontex”, FragDenStaat, <https://fragdenstaat.de/en/blog/2022/10/13/frontex-olaf-report-leaked/>, (Erişim Tarihi: 03.12.2022).

[4] “Mitarakis: EU Needs To Share Management Of Migration”, e-Kathimerini, <https://www.ekathimerini.com/news/1198793/mitarakis-eu-needs-to-share-management-of-migration/>, (Erişim Tarihi: 03.12.2022).

[5] “Ελλάδα, Κύπρος, Ιταλία και Μάλτα για το ασήκωτο βάρος στο προσφυγικό”, Efsyn, https://www.efsyn.gr/kosmos/366786_ellada-kypros-italia-kai-mal-ta-gia-asikoto-baros-sto-prosfigiko, (Erişim Tarihi: 03.12.2022).

[6] “Εξτρα χρηματοδότηση σχεδόν 2 δισ. ευρώ από Κομισιόν στην Ελλάδα για το μεταναστευτικό”, insider, <https://www.insider.gr/politiki/252385/metanasteytiko-extra-hrimatodotisi-shedon-2-dis-eyro-apo-komision-stin-ellada>, (Erişim Tarihi: 03.12.2022).

ANKASAM ANALİZ

ABD’nin Orta Asya’ya Artan İlgisi ve Yeni Ekonomik Girişimi

Orta Asya, 1990’lı yılların başında Sovyetler Birliği’nden ayrılmasından itibaren Amerikan dış politikası bağlamında ikinci planda kalmış ve etki alanı dışarısında bırakılmıştır. 1990’ların sonunda büyük enerji ve yer altı kaynaklarının keşfedilmesiyle gündeme gelmeye başlayan bölge; Rusya ve Çin’in sırayla askeri ve ekonomik anlamda güç kazanmasından sonra

Amerika Birleşik Devletleri (ABD) için stratejik ve dinamik bir coğrafya haline gelmiştir. Ticari ilişkiler, yüksek enerji potansiyeli gibi durumlar özellikle de Rusya-Ukrayna Savaşı sonrası ön plana çıkmaya başlamıştır. Bunu Avrupa Birliği (AB) ülkelerinden bazılarının ve ABD’li yetkililerin ziyaretlerinden de anlayabiliriz.

**Göktuğ
ÇALIŞKAN**

Son olarak ABD Güney ve Orta Asya İşleri'nden Sorumlu Dışişleri Bakan Yardımcısı Donald Lu, 6-11 Kasım 2022 tarihleri arasında Kazakistan, Türkmenistan ve Özbekistan'ı ziyaret etmiştir.[1] Ayrıca Lu, 2022 yılının Mayıs ayında Kazakistan, Özbekistan, Kırgızistan ve Tacikistan'da temaslarda bulunmuştu. Dolayısıyla Lu tarafından yapılan ikinci Orta Asya ziyaretinin ABD'nin özellikle 2022 yılının Ekim ayında açıklanan Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi'nden sonra gerçekleşmesi, Washington yönetiminin Orta Asya'ya artan ilgisinin göstergesidir.

Rusya ve Çin'i çevrelemesi itibarıyla jeostratejik anlamda önem arz eden Orta Asya'ya ABD tarafından bu kadar ehemmiyet atfedilmesinin ana nedenlerinden biri; bu iki ülkeyi kontrol altında tutma düşüncesidir. Aynı zamanda Çin tarafından ortaya atılan ve çeşitli yerlerde altyapı projeleri şeklinde inşasına başlanan Kuşak-Yol Projesi'ni sekteye uğratmak da ABD'nin hedefleri arasındadır.

ABD'ye göre, Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi'nde ifade edildiği üzere Rusya, "özgür ve açık uluslararası sistem için acil ve önemli bir tehdit" yaratmaktadır. Öte yandan Çin ise uluslararası arenada giderek artan bir ekonomik, askeri ve teknolojik bir güçtür. Bu durum, ABD'nin Rusya'yı güncel tehdit, Çin'i ise ekonomik ve askeri anlamda rakip olarak gördüğünü göstermektedir. Orta Asya'ya artan ilgi de söz konusu aktörleri sınırlandırma hedefiyle ilişkilidir.

Lu'nun ziyaretindeki ana husus ise gittiği ülkelerde ikili ve bölgesel meseleleri ele almasının yanı sıra bölge ülkelerine iki farklı ekonomik destek programı sunmasıdır. Örneğin 25 milyon dolar değerindeki programla, Orta Asya ülkelerinin ekonomik dirençlerine yönelik bir yardım planlanmaktadır.

Söz konusu ekonomik girişim programı, bölgenin ticaret yollarının ve kapasitesinin geliştirilmesini destekleyecek olması ve uluslararası yatırımları bölgeye çekmesi noktasında büyük önem arz etmektedir.

Aynı zamanda bu destek programı, 26 Eylül 2022 tarihinde New York'ta gerçekleşen C5+1 toplantısında ABD Dışişleri Bakanı Antony Blinken tarafından da dile getirilmiştir.[2] İkinci destek programı ise 16,5 milyon dolar değerinde olup; bölge ülkelerinin gıda güvenliğini geliştirmesine dair bir girişim niteliğindedir. Bu konu, medyada henüz beklenti olarak addedilse de ABD'nin Orta Asya'da bir alan ve nüfuz kazanmak istediğinin kanıtıdır. Bu minvalde ekonomik girişimle beraber bölge ülkelerine maddi destek sağlamak yoluyla nüfuzunu artırma çabası içinde olduğu ifade edilebilir.

Lu tarafından açıklandığı üzere, programların hedefleri arasında Orta Asya ülkelerinde piyasanın geliştirilmesine destek olmak ve yerel ürünlerin uluslararası pazarlara ihraç edilmesine yardım-

cı olmak yer almaktadır. Bununla birlikte Orta Asya ülkelerindeki insanlara İngilizce eğitim verilmesine yönelik bir destek de programda bulunmaktadır. Söz konusu durum, ABD'nin Orta Asya ülkelerini dünyaya daha fazla entegre etme ve bu ülkelere Rusya ve Çin'den farklı seçeneklerin bulunduğunu gösterme çabası olarak görülebilir.

Rusya'nın Ukrayna'yı işgali, Orta Asya'daki ülkeler tarafından da kaygıyla izlenmektedir. Orta Asya ülkeleri bağımsızlıklarını kazandıktan itibaren özellikle de 11 Eylül saldırıları sonrasında Afganistan ve civarında artan terör faaliyetlerinden dolayı ABD için bir terörle mücadele merkezi haline gelmiştir. ABD, Orta Asya'yla ilişkilerini esasen terörle mücadele anlamında geliştirmekteydi. Ancak Rusya ve Çin'in son on yılda hızlı bir şekilde gelişmesi ve Çin'in ekonomik olarak dünyanın ikinci gücü haline gelmesinden sonra ABD, yeni stratejiler geliştirme yoluna gitmiştir.

Bu bağlamda ABD'nin yeni stratejisi, Orta Asya ülkelerindeki Rus nüfuzunu azaltarak onları dünyaya daha fazla entegre etmek ve Çin'in Kuşak-Yol Projesi kapsamında ülkeler üzerinde ekonomik bağımlılık kurarak etkisini arttırmasını engellemek amacını barındırmaktadır.

Sonuç olarak Ukrayna'daki savaş ve Rusya'ya yönelik yaptırımlar devam ederken; ABD tarafından ortaya konulan yeni ekonomik programlar, Orta Asya ülkeleri için önemlidir. Bütün bu hususlar göz önünde bulundurulduğunda, Orta Asya'nın öneminin ciddi şekilde arttığı söylenebilir. Bölge devletlerinin temel amacı ise hiçbir aktörün tahakkümüne maruz kalmadan egemenliklerini, bağımsızlıklarını, toprak bütünlüklerini ve üniter yapılarını korumaktır. Bu yüzden de Orta Asya cumhuriyetlerinin güç merkezleri arasındaki dengeleri gözetken çok vektörlü-yönlü ve çok boyutlu dış politikalarını sürdürecekleri söylenebilir. Bu yaklaşımın bir parçası olarak ABD-Orta Asya ilişkileri de gelişmeye devam edecektir. Fakat bu ilişkiler, Washington'un beklediği gibi bölgenin Rusya ve Çin karşıtı bir aktör olarak konumlanması şeklinde tezahür etmeyecektir.

[1] "Assistant Secretary of State for the Bureau of South and Central Asian Affairs Lu Travels to Turkmenistan, Uzbekistan, and Kazakhstan", US Department of State, <https://www.state.gov/assistant-secretary-of-state-for-the-bureau-of-south-and-central-asian-affairs-lu-travels-to-turkmenistan-uzbekistan-and-kazakhstan/>, (Erişim Tarihi: 02.12.2022).

[2] "USA Will Allocate \$25 Million for Educational and Economic Projects in Central Asia", News Central Asia; <http://www.newscentralasia.net/2022/09/26/us-will-allocate-us-25-million-for-educational-and-economic-projects-in-central-asia/>, (Erişim Tarihi: 02.12.2022).

ANKASAM ANALİZ

Kosova Sırp Bölgesinde Yaklaşan Seçimler ve Muhtemel Etkileri

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) dağılmasıyla birlikte Batı Balkanlar'da yaşanan siyasi ve ekonomik gelişmelerin sonucunda bölgenin başat aktörü olan Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti (YSFC) de yaklaşık yirmi yıl süren bir dağılma süreci neticesinde yıkılmıştır. Söz konusu sürecin son aşaması olarak 17 Şubat 2008 tarihinde Kosova'nın tek taraflı bir şekilde bağımsızlığını ilan etmesiyle, Avrupa'nın en genç ülkesi uluslararası arenadaki yerini almıştır.

YSFC'nin dağılmasıyla ortaya çıkan sorunlar, halihazırda devam eden Ukrayna Krizi'nin yarat-

tığı belirsizlikle birlikte ivme kazanmıştır. YSFC'nin bölgedeki halefi konumundaki Sırbistan ile nüfusunun önemli bölümü Arnavutlardan oluşan Kosova arasında gün geçtikçe etkisini daha fazla hissettiren etnik problemler ve egemenlik sorunları vardır.

31 Temmuz 2022 tarihinde iki ülke arasında meydana gelen "kimlik ve plaka krizi", bölgedeki gerginliği bir kez daha tırmandırmıştır. Söz konusu gerilim, Kosova Merkezi Hükümeti'nin Sırp'ların yoğun olarak bulunduğu ülkenin kuzey bölümünde 18 Aralık 2022 tarihi için erken seçim kararı almasıyla bir kez daha alevlenmiştir.

Dr. Çağdaş DUMAN

Kosova Sırplarının Genel Durumu

YSFC çatısı altında uzun yıllar bir arada yaşayan Arnavutlar ve Sırlar, Kosova'nın bağımsızlığıyla birlikte iki ayrı etnik sorunun tarafları olmuştur. Söz konusu ayrılık, bir taraftan Sırbistan sınırları içerisinde Arnavut azınlığın, diğer yandan da Kosova toprakları içerisinde Sırp azınlığın bulunduğu bir durumla sonuçlanmıştır. 2014 yılı itibarıyla Kosova içerisinde önemli kısmı ülkenin kuzeyinde ikamet eden yaklaşık 100.000 kişilik bir Sırp nüfus bulunmaktadır.[1] Bu kapsamda Kosova'da yaşayan Sırlar, Arnavutlardan sonra ülkedeki ikinci büyük etnik grubu oluşturmaktadır ve ülke nüfusunun yaklaşık %5'ini temsil etmektedir.[2]

Kosova'daki yerel yönetimler, Birleşmiş Milletler (BM) Geçici Yönetim Misyonu'nun (UNMIK) 27 Temmuz 2000 tarihli kararına göre oluşturulmuştur. Bu kararlar birlikte ülkede otuz adet yerel yönetim kurulmuştur. Kurulan yerel yönetimlerin on tanesinde Sırp nüfus sayısal olarak çoğunluktadır. Bunlar; Kuzey Mitrovica, Zubin Potok, Leposaviç, Klokoç, Gračanica, Parteş, Zvečan, Ranilug, Trpce ve Novo Brdo belediyeleridir[3] ve söz konusu belediyelerin işleyişi, Avrupa Birliği (AB) Yerel Özyönetim Şartı'na göre düzenlenmiştir. 19 Nisan 2013 tarihinde AB öncülüğünde iki ülke arasında yeni bir anlaşma imzalanarak Sırların çoğunlukta olduğu belediyelere birtakım ayrıcalıklar verilmiştir.[4] Ancak bölgedeki belediyelerin statüsü üzerindeki tartışmalar halen devam etmektedir.

Plaka ve Kimlik Krizi

Kosova Hükümeti'nin 1 Ağustos 2022 tarihinde ülkeye giriş yapan şahısların ülkede buldukları süre içerisinde Sırp kimlikleri yerine geçici belge taşıma zorunluluğu getiren bir karar açıklamıştır. Bu kararın ardından iki ülke arasında krize neden olan plaka ve kimlikler konusunda oluşan mütekabiliyet sorunu, bölgesel ve küresel aktörlerin bölgeye bir kez daha dahil olmasına zemin hazırlamıştır. Söz konusu mesele, Sırların yoğun yaşadığı başta Kuzey Mitrovica Bölgesi olmak üzere Kosova'nın kuzeyinde yer yer gerginliklere neden olmuştur.[5]

21 Kasım 2022 tarihinde Priştine yönetiminin araçlarında Kosova Cumhuriyeti plakası olmayan Sırlara para cezası vermeye başlamasıyla birlikte mevzu bahis sorun, bir kez daha gün yüzüne çıkmıştır.[6] Kosova Hükümeti'nin bu kararına karşılık AB Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikaları Yüksek Temsilcisi Josep Borrell, üye ülkelerin Dışişleri Bakanları ile Brüksel'de yaptığı görüşmenin ardından taraflara çözüm ve diyalog çağrısında bulunmuş-

tur.[7] Yine Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Ned Price, yaptığı açıklamada Kosova ve Sırbistan'ın Kosova'daki etnik Sırp azınlık tarafından kullanılan araç plakaları konusundaki anlaşmazlıklarından dolayı ABD'nin hayal kırıklığına uğradığını belirtmiştir.[8]

Öte yandan Borrell, Brüksel'de bir araya gelen Kosova ve Sırbistan temsilcilerinin anlaşmaya vardıklarını açıklamıştır. Borrell, anlaşma gereği Sırbistan'ın Kosova'daki şehir isimlerinin yer aldığı araç plakalarını vermeyi durduracağını, Kosova'nın ise tartışmalı plaka uygulamasını sonlandıracağını belirtmiştir.[9] Bu gelişme, AB'nin taraf ülkeler üzerindeki etkisini gözler önüne sermesi bakımından oldukça önemlidir.

Sırp Belediyeler Birliği Meselesi ve Yaklaşan Seçimler

Nüfusun önemli kısmını Sırların oluşturduğu Kuzey Mitrovica, Zvečan, Zubin Potok ve Leposaviç Belediye Başkanları; Kosova'nın yasadışı Sırp plakalı araçların yeniden tescil sürecini başlatma kararına muhalefet işareti olarak 5 Kasım 2022 tarihinde istifa etmiştir. AB öncülüğünde plaka krizi çözülmesine rağmen söz konusu müzakerelerde Kosova sınırları içerisindeki tartışmalı belediyeler için bir sonuca varılamamıştır.[10]

Kosova Cumhurbaşkanı Vjosa Osmani'nin ülkenin kuzeyindeki belediyeler için 18 Aralık 2022 tarihinde erken seçim yapılacağını beyan etmesi, Sırbistan ile Kosova arasındaki ilişkilerin yeniden gerilmesine yol açmıştır.[11] Sırbistan, Kosova'da Sırların elinde bulundurduğu on belediyenin oluşturduğu bir "Sırp Belediyeleri Birliği" kurmaya çalışırken; Kosova, ilerleyen süreçte ülkeyi bölmeye götürebileceği endişesiyle buna karşı çıkmaktadır.[12]

Kosova Başbakanı Albin Kurti ise Kuzey Kosova'daki Sırp çoğunluklu bölgeler için bu tür özerklik taleplerinin yerel halktan gelmediğini öne sürerek bunun yalnızca Belgrad tarafından Miloseviç yönetimindeki savaşta yaşanan kayıpları telafi edilmesi amacıyla talep edildiğini; ancak bunun mümkün olmadığını belirtmiştir.[13]

İki ülke arasındaki gerginlik devam ederken; Kosova'da yaşayan Sırp toplumunun en büyük partisi Sırp Listesi, Kosova'nın kuzeyinde yapılacak erken seçimlere katılmayacağını açıklamıştır. Sırp Listesi'nin on milletvekili, aynı zamanda Kosova Parlamentosu'na da istifalarını sunmuştur. 2021 yerel seçimlerinde kuzeydeki dört belediyeye katılan 31.533 seçmenin 28.517'si Sırp Listesi'ne oy vermişti.[14]

Muhtemel Bölgesel Etkiler

Sırbistan-Kosova hattında tansiyonun yeniden yükselmesi, 26 Ekim 2022 tarihinde Sırbistan'da göreve gelen yeni kabine dış politikadaki ilk sınavı olarak değerlendirilmektedir. Yeni kabine, Sırbistan'ın uzun süredir izlediği denge politikasıyla aynı doğru kurulumuştur. Kabinede AB yanlısı bakanlarla; Rusya yanlısı isimler birlikte yer almaktadır.

Yeni kurulan hükümette en dikkat çeken isim ise geçmişte Slobodan Milosevic'in yönettiği Sosyalist Parti'nin mevcut lideri Rusya yanlısı Ivica Dacic'dir. Dışişleri Bakanlığı'na getirilen Dacic, Sırbistan dış politikasının geleceği konusunda önemli bir göstergedir.[15]

Kosova'daki seçimlerin başta Sırbistan iç siyaseti olmak üzere Batı Balkanlar'daki bölgesel dinamikleri etkilemesi beklenmektedir. Sırbistan'da kurulan kabine, Kosova'daki seçimler yaklaşırken; bu konuda daha şahin bir duruş sergileyebilir. Bu durumun ilk emareleri ise Kosova'nın kuzeyinde kamusal kurumlardan ayrılan tüm Sırlarla iş sözleşmesi imzalanması gelmektedir. Aralarında hâkim, polis ve gümrük memuru gibi pozisyonlarda bulunan pek çok Sırp vatandaşının 2023 yılının ilk günlerinden itibaren Sırbistan kurumlarında çalışmaya başlayacağı belirtilmiştir.[16]

Kosova'daki seçimlerin Sırbistan iç siyasetine bir diğer yansıması da ülkede yaşayan Arnavut toplumunun statüsüdür. Sırbistan'ın güneyinden gelen Arnavutların temsilcileri, ülkede Kosova'nın kuzeyindeki Sırlarla aynı statüde olmayı talep etmektedir. Bu kapsamda Kosova'daki dört belediyedeki Sırların ve Sırbistan'ın güneyindeki üç belediyedeki Arnavutların statüsü konusunun birbirinden ayrılamaz olduğunu belirtmektedir.[17]

Kosova'daki Sırp nüfusun durumundaki herhangi bir değişiklik, başta Bosna Hersek ve Kuzey Makedonya olmak üzere bölgedeki diğer ülkeleri de etkileme potansiyeline sahiptir. Ülkede kurulacak bir Sırp Belediyeler Birliği'nin kendisine Bosna Hersek'teki Sırp entitesini örnek alması kuvvetle muhtemeldir.

Benzer bir şekilde her ne kadar merkezi yönetimde güçlü olsalar da Kuzey Makedonya'daki Arnavut azınlığın durumu tartışmaya açılabilir. Ayrıca merkezi hükümetteki özgül ağırlıklarını kullanarak Kuzey Makedonya'nın Sırbistan'a yönelik politikalarında sertleşmeye gidebilecek adımlar atılabilir. Son noktada bölge ülkeleri arasındaki olası anlaşmazlıklar; Sırbistan, Arnavutluk ve

Kuzey Makedonya'nın aralarında bulunduğu, Karadağ ve Bosna Hersek'in de gözlemci statüsünde yer aldığı Açık Balkan İnisiyatifi'nin geleceği konusunda birtakım sıkıntılar yaratabilir.

Anlaşılabileceği üzere, Kosova ile Sırbistan arasında yaşanan plaka ve kimlik krizi, her ne kadar çözülmüş gibi gözükse de gerginliğin Kosova sınırları içerisindeki Sırp belediyelerin statüsü üzerinden önümüzdeki günlerde devam etme potansiyeli vardır. Söz konusu belediyelere tanınacak çeşitli imtiyazlar, Kosova'nın üniter yapısına karşı önemli riskler barındırmaktadır. Bölgede kurulacak Sırp Belediyeler Birliği, tıpkı Bosna Hersek sınırları içerisinde bulunan Sırp Otonom Bölgesi gibi Balkanların ortasında ikinci bir istikrarsız bölge oluşturacaktır.

18 Aralık 2022 tarihinde yapılması beklenen seçimlere Sırp Listesi'nin katılmaması ise bölgede ciddi bir meşruiyet krizini beraberinde getirebilir. Zira Belgrad yönetiminin Kosova kurumlarından istifa eden Sırlara iş vermesi ve Sırların yoğun olduğu bölgelerde meydana gelebilecek olası bir meşruiyet krizi, iç politikada Vucic yönetiminin elini güçlendirebilir. Bunun sonucunda ise milliyetçilik söylemleri daha fazla ağırlık kazanabilir.

Bölgede yaşanılacak herhangi bir etnik gerilimin Balkan coğrafyasındaki diğer etnik krizlere kapı aralaması da ihtimaller arasındadır. Tıpkı Sırbistan gibi başta Arnavutluk olmak üzere diğer Batı Balkan devletleri, Kosova'da yapılması planlanan seçimlerden etkilenecektir. Bu da bölgenin en önemli işbirliğini oluşturan Açık Balkan İnisiyatifi'nin geleceğini de etkileyecektir.

Bu bağlamda Sırbistan ile Kosova arasındaki anlaşmazlıklar önümüzdeki süreçte Açık Balkan İnisiyatifi'nde de gündeme gelebilir. Böyle bir durumda söz konusu girişim için bir duraklama dönemine girilebileceği öne sürülebilir.

Sırbistan'da kurulan mevcut hükümete bakıldığında ise Kosova'nın olası sorunda Sırbistan'ın geleneksel müttefiklerinden biri haline gelmesi mümkündür. Özellikle de Kosova'daki Sırp bölgesinde oluşacak meşruiyet sorununda Rusya'nın BM Güvenlik Konseyi'nin beş daimi üyesinden birisi olması, iki ülkeyi daha da yakınlaştıracaktır. Dolayısıyla Ukrayna Krizi'nin ardından Rusya'ya uygulanan Batı yaptırımlarına Sırbistan'ın destek vermesi kolay değildir.

Mevcut konjonktürde ağırlığını Ukrayna Krizi'ne yöneltten Brüksel ve Washington yönetimleri ise bölgede yeni bir istikrarsızlık istememektedir. Ancak Kosova sınırları içerisinde Sırp Belediyeler

Birliğı kurulması konusunda Priştine yönetimi, uluslararası arena- da yalnız kalmış gibi görünmektedir. Priştine'nin bu tutumunu ne kadar sürdürebileceğı ise merak konusudur. Öte yandan AB ve ABD, Moskova'nın ilerleyen süreçte soruna dahil olabilme ihtimalinden de endişe duymaktadır. Bu nedenle sorunun daha da tırmanmasını önlemeye çalıştıkları görülmektedir.

Neticede 18 Aralık 2022 tarihinde yapılması planlanan seçim-lerden sonra Kosova'da Sırp nüfusun çoğunlukta olduğu bel- ediyeler gerek iki ülke gerekse de bölgesel ve küresel aktörler arasında çözülmeyi bekleyen bir sorun olarak varlığını koruy-acaktır.

[1] Fred Coccozelli, "The Serbs of Kosovo", Cambridge University Press, Cambridge 2014.

[2] "Kosovo", CIA The World Factbook, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/kosovo/>, (Erişim Tarihi: 24.10.2022).

[3] "Serb Community", European Center for Minority Issue Koso-vo, <https://www.ecmikosovo.org/uploads/Serbcommunityl.pdf>, (Erişim Tarihi: 24.10.2022).

[4] "Text Of Leaked Copy of Serbia-Kosovo Recognition Deal", Radio Free Europe, <https://www.rferl.org/a/text-leaked-copy-serbia-kosovo-agreement-brussels/24963542.html>, (Erişim Tarihi: 24.10.2022).

[5] "Kosova-Sırbistan Gerginliği: İki Ülke Arasında Neler Yaşandı?", BBC Türkçe, <https://www.bbc.com/turkce/articles/c28gzrj70p7o>, (Erişim Tarihi: 11.10.2022).

[6] "Vučić ne vidi kompromisno rješenje za Kosovo i predviđa 'kompliciranu situaciju'", Aljazeera, <https://balkans.aljazeera.net/news/balkan/2022/11/11/vucic-ne-vidi-kompromisno-rjesenje-za-kosovo-i-predvidja-kompliciranu-situaciju>, (Erişim Tarihi: 24.10.2022).

[7] "Dangerous situation, Borrell: Kosovo and Serbia must find a solution before November 21", Euronews, <https://euronews.al/en/dangerous-situation-borrell-kosovo-and-serbia-must-find-a-solution-before-november-21/>, (Erişim Tarihi: 24.10.2022).

[8] "U.S. Disappointed Kosovo and Serbia Fail to Reach Agreement, State Dept Says", Reuters, (Erişim Tarihi: 24.10.2022).

[9] "Kosova ile Sırbistan Plaka Konusunda Anlaşmaya Vardı", Balkan News, <https://www.balkannews.com.tr/balkanlar/kosova-ile-sirbistan-plaka-konusunda-anlasmaya-vardi-h5068.html>, (Erişim Tarihi: 24.10.2022).

[10] Giada Kuka, "The Serbian List Will Not Participate in the December 18 Elections in the North", Euronews, <https://euronews.al/en/the-serbian-list-will-not-participate-in-the-december-18-elections-in-the-north/>, (Erişim Tarihi: 30.11.2022)

[11] "Osmani is Expected to Announce Snap Elections for Municipalities in the North", Euronews, <https://euronews.al/en/osmani-is-expected-to-announce-snap-elections-for-municipalities-in-the-north/>, (Erişim Tarihi: 30.11.2022).

[12] Lajcak: "Akli Başında Hiç Kimse Kosova'da Bir Sırp Cumhuriyeti İstemez", Balkan News, <https://www.balkannews.com.tr/kosova/lajcak-akli-basinda-hic-kimse-kosovada-bir-sirp-cumhuriyeti-h2273.html>, (Erişim Tarihi: 24.10.2022).

[13] Alice Taylor, "Kurti: Association of Serb Municipalities Pushed by Belgrade, not Kosovo Serbs", Euractiv, <https://www.euractiv.com/section/politics/news/kurti-association-of-serb-municipalities-pushed-by-belgrade-not-kosovo-serbs>, (Erişim Tarihi: 30.11.2022)

[14] Giada Kuka, "The Serbian List will not Participate in the December 18 elections in the North", Euronews, <https://euronews.al/en/the-serbian-list-will-not-participate-in-the-december-18-elections-in-the-north/>, (Erişim Tarihi: 30.11.2022)

[15] "Izglasana nova Vlada Srbije", Radio Slobonda Evropa, <https://www.slobodnaevropa.org/a/srbija-sednica-parlament-izbor-vlade/32100996.html>, (Erişim Tarihi: 30.11.2022)

[16] Giada Kuka, "Belgrade Offers Jobs to Serbs Who Abandoned Kosovo Institutions", Euronews, <https://euronews.al/en/belgrade-offers-jobs-to-serbs-who-abandoned-kosovo-institutions/>, (Erişim Tarihi: 30.11.2022)

[17] "Albanci traže ista prava kao Srbi na Kosovu", Al Jazeera Balkans, <https://balkans.aljazeera.net/videos/2022/11/17/albanci-traze-ista-prava-kao-srbi-na-kosovu>, (Erişim Tarihi: 30.11.2022)

ANKASAM ANALİZ

Rusya'dan Gaz Birliğı Hamlesi: Enerji ve Ekonomik Öğelerin Politik Enstrümana Dönüştürülmesi

Rusya'nın başkenti Moskova'da düzenlenen "4. Rusya-Çin Enerji Ticaret Forumu"nda konuşan Rusya Başbakan Yardımcısı Aleksandr Novak; Rusya, Kazakistan ve Özbekistan'ın Sovyetler Birliğı'nden bu yana tek bir gaz taşıma sistemine sahip olduklarını ve karşılıklı işbirliğini genişletmek için büyük fırsatları olduklarını ifade etmiştir. Novak'ın konuşmasında değindiğı bir diğer konu

ise petrol fiyatlarıydı. Bu bağlamda daha karlı olsa dahi Rusya'nın tavan fiyat üzerinden petrol sevkiyatı yapmayacağını belirtmiştir. Son olarak değinilen ve gerek küresel ekonomi gerekse de politika açısından azami seviyede önem arz eden husus ise Rusya ve Çin merkez bankalarının SWIFT sistemini kullanmamak için çeşitli ödeme sistemleri geliştirdikleri ve bu minvalde

Dr. Kadir Ertaç ÇELİK
ANKASAM
Uluslararası İlişkiler
Danışmanı

petrol, petrol ürünleri ve kömür sevkiyatında ödemelerin ulusal para birimlerine dönüştürüleceğidir.

4. Rusya-Çin Enerji Ticaret Forumu'nda Rusya Başbakan Yardımcısı'nın özellikle dile getirdiği ve zaman zaman başta Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin olmak üzere diğer üst düzey karar alıcılarının da zikrettiği ekonomik seçeneklerin ve tercihlerin, Moskova'nın kısa vadede bölgesel mali çıkarlara odaklı bir dış politika hamlesi olarak okunması eksiktir. Bundan ziyade söz konusu seçeneklerin küresel vizyonu hayata geçirmeye yönelik girişimler olarak yorumlanabilir.

Bilindiği üzere Rusya, Kazakistan ve Özbekistan hattında Sovyetler Birliği'nden beri kullanılan tek bir gaz taşıma sistemi vardır. Ancak hem Novak hem de diğer ekonomik ve politik elitler, doğalgaz tedariki ve işlenmesi de dahil olmak üzere karşılıklı işbirliğini geliştirme noktasında büyük fırsatların olduğunu işlemektedirler.

Soğuk Savaş'ın bitmesinin ve dolayısıyla bir imparatorluk olarak adlandırılabilir Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından iç sorunlarını büyük ölçüde çözen, bölgesel ve küresel jeopolitik bağlamında özgüvene yeniden kavuşarak revizyonist bir dış politikayla meydan okuma gerçekleştiren Kremlin yönetimi, bahse konu meydan okumanın sadece askeri enstrümanlar ve yöntemlerle başarılı olmasının pek mümkün olmadığını kavramıştır. Putin ve ekibi tarafından bu bilinç doğrultusunda bölgesel dengelerden ziyade küresel dengeleri etkilemek ve Moskova lehine bir denge tesis etmek için sert güç araçlarının yanında yumuşak güç araçlarının kullanımının da önem arz ettiği söylenebilir. Söz konusu gelişmeler de bu araçlara geçildiğini göstermektedir.

1990'lı yıllarla birlikte bir süre küresel ölçekte politik ve ekonomik sistemde atıl durumda kalan Rusya'nın gerek mevcut konjonktürü ve yapısal dinamikleri okuması gerekse buna yönelik stratejik bir vizyon ortaya koyması zaman almıştır. 2020'li yıllarla beraber başta ABD'li olmak üzere Batılı birtakım stratejistlerin de beklediği Avrupa yönlü Rusya revizyonizmi, uluslararası politikanın gerçeği haline almıştır. Gürcistan, Suriye ve Kırım örneklerinde askeri metotlarla hedeflerine ulaşmayı başaran Rusya'nın Ukrayna serüveninde bu araçlarla küresel hedeflerine yaklaşma ihtimalinin oldukça zayıf olması, yeni kartların oyuna dahil edilmesini gündeme getirmiştir.

Yeni kartlardan kastedilen şey; esasında uluslararası ilişkilerde geçmişten beri kullanımına başvurulmuş ve son dönemde transnasyonalizm ve karşılıklı bağımlılık gereceğiyle birlikte dış politikanın vazgeçilmez araçları haline alan enerji ve ekonomi kartlarıdır. Bu iki olgu birbirinden tamamen ayrılmayan; aksine aralarında doğrudan ve dolaylı ilişki olan ve uluslararası ilişkilerde aktörlerin gücünü ve etki kapasitesini etkileyen önemli iki bileşendir.

Rusya-Ukrayna Savaşıyla birlikte Batı tarafından uygulanan yaptırımların genişletilmesi ve ağırlaştırılmasıyla birlikte Moskova'nın "arka bahçesi" ve hayat sahası olarak ele aldığı Orta Asya coğrafyasında Çin merkezli emperyal bir tehdidin varlığı, Rusya'nın iki cephede rekabet ve çatışmayı göğüslemesi zaruretini ortaya çıkarmıştır.

Her ne kadar Moskova ile Pekin arasında bir işbirliği ilişkisi ve ABD'nin küresel hegemonyasına karşı bir gayrı resmi müttefiklik durumu olsa dahi ünlü İngiliz politikacı Lord Palmerston'un meşhur deyişiyle, devletlerin (İngiltere'nin) ebedi düşmanları ve dostları yoktur, değişmez çıkarları vardır. Değişmez çıkarlardan vurgulanan ise çıkarların sabitliği değil; çıkar olgusunun sabitliği ve değişmezliğidir.

Artık günümüzde Rusya için başta Avrasya ardından da küresel ölçekte bir güç olmak ve imparatorluğa geri dönmek arzusu ya da şartların bu doğrultuda iteklemesi neticesinde değişmez çıkarlar, bir yandan Batı'yla mücadele ederken; diğer taraftan da arka bahçede yani doğunun merkezinde Çin'i engellemektir. Dolayısıyla Rusya, Batılı aktörlerle batıda ve doğuda küresel bir rekabete giriştiğini deklare etmektedir.

Neticede eski imparatorluk sahası olarak ele aldığı bölgede önce ekonomik işbirliği ve buna bağlı olarak entegrasyon, ardından da hegemonya inşa etmeyi tasarlayan Kremlin, bunu sadece bir ekonomik dizayndan ziyade; politik amaçları gerçekleştirmek ve küresel ölçekte hedeflere ulaşmak için stratejik bir araç olarak değerlendirmektedir. Bir sonraki hamle olarak Almanya'yla yakınlaşma adımlarının daha da yoğunlaşacağı yeni seçeneklerin gündeme gelmesini beklemek oldukça makul bir gelecek senaryosu olarak ileri sürülebilir.

ANKASAM ANALİZ

Meloni Hükümeti ve İtalya'nın Geniş Akdeniz Stratejisi

25 Eylül 2022 tarihinde İtalya'da gerçekleşen genel seçimleri aşırı sağcı bir parti olan İtalya'nın Kardeşleri Partisi (FdI) kazanmıştır. FdI'nin lideri Giorgia Meloni, Forza Italia ve Lig Partisi'yle koalisyon hükümeti kurmuş ve Temsilci Meclisi ve Parlamento'dan güvenoyu alarak 2022 yılının Ekim ayının sonunda göreve başlamıştır.

Kabinede dikkat çeken husus, yeni kurulan "Deniz ve Güney Bakanlığı" olmuştur.[1] Bu bakanlık, İtalya'nın gayri safi yurt içi hasılasının (GSYİH) dörtte birinin direkt ya da dolaylı olarak bağımlı olduğu denizcilik sektörüyle alakalı konularla ilgilenecektir. Bakanlığın kurulması için geç bile kalındığı şeklinde yorumlar yapılmıştır.[2] Deniz ve Güney Bakanlığının Akdeniz'e ilişkin "Mediter-

Ferhan ORAL
ANKASAM Güvenlik Danışmanı

raneo Allargato (Geniş veya Genişletilmiş Akdeniz)" stratejisinin hayata geçirilmesinde önemli bir rol oynayabileceği düşünülmektedir. [3] Son yıllarda İtalya'da olgunlaşan en ilginç stratejik tekliflerden biri olarak görülen fikrin geçmişi, 1980'li yıllara kadar uzanmaktadır.[4]

2015 senesinde yayınlanan Uluslararası Savunma ve Güvenlik Beyaz Kâğıdı,[5] Akdeniz'i İtalya'nın istikrarı ve milli çıkarları için hayati öneme sahip bir bölge olarak tanımlamıştır. Böylelikle İtalyan Silahlı Kuvvetleri için referans olan Akdeniz Bölgesi'ne yönelik daha kapsamlı bir savunma ve dış politikaya ihtiyaç duyulduğu yönünde tartışmalar tekrar gündeme gelmiştir. Bu siyasi yaklaşım, 30 Ekim 2019 tarihinde Savunma Bakanı Lorenzo Guerini tarafından Parlamento'ya sunulmuştur. Bu adımla birlikte 1990'lı yıllarla önce İtalyan Donanması, ardından da Savunma ve Dışişleri Bakanlıklarınca gündeme getirilen Genişletilmiş Akdeniz Stratejisi'nin İtalya için öncelik teşkil ettiği hükümet seviyesinde doğrulanmıştır.[6]

İtalya'nın jeopolitik vizyonunu kapsayan Genişletilmiş Akdeniz Bölgesi; sadece tarihte "Mare Nostrum (Bizim Deniz)" olarak geçen Akdeniz'i değil; aynı zamanda Basra Körfezi, Karadeniz ve Hazar Denizi arasındaki Mağrip (kuzeybatı Afrika Bölgesi), Sahel (kuzeyde Sahra'dan güneyde Sudan'a kadar olan bölge) ve Afrika Boynuzu ile Ortadoğu'yu da kapsamaktadır.[7]

İtalyan Donanması'nda önemli görevlerde bulunan Emekli Amiral Giuseppe de Giorgi'ye göre, günümüzde Akdeniz, geçmişte olduğundan daha fazla bir alanı içermekte olup; Karadeniz, Hint Okyanusu ve Basra Körfezi'yle birlikte jeo-stratejik ve jeo-ekonomik bir bütün olarak ele alınmalıdır. Bu kapsamda Orta Akdeniz de askeri planlamayı, silahlı kuvvetlerini, silahlı kuvvetlerin kullanım konseptini ve barış zamanı hareketlerini kapsayan bir içerikle yeniden gözden geçirilmelidir.[8] Giorgi'nin Akdeniz Bölgesi tasviri, Harita 1'de görülmektedir.

Harita 1: Amiral Giuseppe de Giorgi'nin Akdeniz Bölgesi Tasviri[9]

İtalya'nın Genişletilmiş Akdeniz'deki milli çıkarları; Libya'nın istikrara kavuşturulması, Akdeniz'deki enerji kaynaklarının emniyet altına alınması, denizdeki ticaret rotalarının korunması, İtalya'ya olan göçmen akınının azaltılması ve yönetilmesi, bölgenin sosyo-ekonomik gelişimini destekleyen bölgesel düzen ve istikrarın yeniden yapılandırılması ve böylece İtalya'nın güvenliğine ve ekonomisine katkıda bulunulması şeklinde özetlenmektedir.[10]

Ayrıca terörizm ve deniz haydutluğuyla mücadele, barışı koruma ve uygulama, İtalyan deniz aşırı altyapılarının geliştirilmesi ve korunması, deniz trafiğinin emniyetine yönelik devriye ve nakliye eskort görevleri gibi simetrik ve asimetrik hareketlere yönelik askeri senaryoların geliştirilmesi de milli çıkarları korumak adına stratejide yer almaktadır.[11]

Meloni Hükümeti, İtalya'ya göçmen akınının azaltılmasına yönelik ilk olarak Akdeniz'deki düzensiz göçmenleri kurtaran yabancı sivil toplum kuruluşlarına ait gemilerin İtalyan karasularına girmesini yasaklayan kararı kabul etmiştir. Bu kapsamda yaklaşık 20 gün boyunca 234 göçmenle güvenli liman talebine yanıt bekleyen Ocean Viking gemisinin İtalyan limanlarına yanaşmasına izin verilmemiş ve bunun üzerine gemi, Fransa'nın Toulon Askeri Limanı'na demirlemiştir.

Genişletilmiş Akdeniz Stratejisi, Orta Akdeniz ve göçmen sorunundan çok daha fazlasını kapsamaktadır. Stratejik bağlamda İtalyan milli çıkarlarından biri olarak görülen enerji konusunda Meloni Hükümeti'nin kendinden önceki hükümetler gibi İtalyan enerji şirketi ENI'yi başta Libya olmak üzere Kuzey Afrika'daki stratejik çıkarlarına yönelik kullanmaya devam edeceği öngörülmektedir.

Bu tür uygulamaların ne kadar etkili olduğu Rusya-Gazprom örneğinde açık bir şekilde gün yüzüne çıkmıştır. Bilindiği gibi ENI, Gazprom'la birlikte Rus gazının Karadeniz üzerinden taşınması gibi stratejik projelerde yer almıştır. Doğu Akdeniz'de ise ABD'nin desteğini çekmesinden sonra bir anlamda "kadük" olan EastMed Projesi'ni hem maliyeti hem de bölgesel istikrarsızlık yaratma potansiyeli nedeniyle desteklememiştir.[12]

Meloni'nin iktidar olmadan önceki söylemlerini[13] reelpolitik süzgeçinden geçirdikten sonra şu sonuç ortaya çıkmaktadır: İtalya, Yunanistan'la göç konusunda yapmak istediği işbirliğini,[14] diğer bölge devletleriyle de hayata geçirme arzusundadır.

Sonuç olarak Genişletilmiş Akdeniz Stratejisi, kurulan yeni bakanlıkta birlikte daha aktif bir şekilde yürütülecektir. Deniz ticaretinin İtalyan ekonomisindeki yeri ve önemi düşünüldüğünde, Kuşak-Yol Projesi'nin deniz ayağının İtalyan limanlarından geçmesiyle bu limanlar, Rotterdam ve Hamburg limanlarına rakip olacak potansiyeli taşıyacaktır. Aynı zamanda Kuşak-Yol Projesi, İtalya'nın Kuzey Afrika ülkeleriyle ulaştırma ve balıkçılık başta olmak üzere ticari ilişkilerinin gelişmesine katkı sunabilir. Böylece İtalya'nın ENI vasıtasıyla Kuzey Afrika'da enerji açısından daha etkin rol oynayabileceği öngörülebilir. Tüm bunların yanı sıra

düzensiz göçmen akışı konusunda takınılan ulusalcı tutumla birlikte başta Fransa'yla olmak üzere Kıta Avrupası'nda birtakım krizler yaşanabilir.

[1] "La lista dei ministri di Giorgia Meloni, nasce il Ministero del Mare", Rainews, <https://www.rainews.it/tgr/liguria/articolo/2022/10/lig-lista-ministri-Giorgia-Meloni-ministero-del-Mare-1f8c420c-6237-4270-94d7-abb82f6b73fb.html>, (Erişim Tarihi: 25.11.2022).

[2] Gabriele Catania, "All'Italia Serve Un Ministero Del Mare", Glistatigenerali, <https://www.glistatigenerali.com/acqua-geopolitica/allitalia-serve-un-ministero-del-mare/>, (Erişim Tarihi: 25.11.2022).

[3] Cem Gürdeniz, "İtalya'nın Jeopolitik Kararsızlığı", Veryansintv, <https://www.veryansintv.com/italyanin-jeopolitik-kararsizligi/>, (Erişim Tarihi: 25.11.2022).

[4] Matteo Marconi, "Una Nuova Visione Geopolitica Per Il Mediterraneo Allargato?", Gnosis, [https://gnosis.aisi.gov.it/gnosis/Rivista46.nsf/ServNavig/46-32.pdf/\\$File/46-32.pdf?OpenElement](https://gnosis.aisi.gov.it/gnosis/Rivista46.nsf/ServNavig/46-32.pdf/$File/46-32.pdf?OpenElement), (Erişim Tarihi: 26.11.2022).

[5] "International Security and Defence White Paper", The Ministry of Defence, Italy, https://www.difesa.it/Primo_Piano/Documents/2015/07_Luglio/White%20book.pdf, (Erişim Tarihi: 26.11.2022).

[6] Alessandro Marrone, "Security Policy in the Southern Neighbourhood", Friedrich Ebert Stiftung, <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/rom/16768-20200421.pdf>, (Erişim Tarihi: 26.11.2022).

[7] Aynı yer.

[8] "Il Mediterraneo allargato", Ammiraglio Giuseppe de Giorgi, <https://www.ammiragliojiusepedegiorgi.it/mc/481/il-mediterraneo-allargato>, (Erişim Tarihi: 27.11.2022).

[9] Aynı yer.

[10] Marrone, a.g.m.

[11] "Energy War" in the Eastern Mediterranean. Is This the New "Big Game"?, South East Med Energy&Defense, <https://www.semedenergydefense.com/energy-war-in-the-eastern-mediterranean-is-this-the-new-big-game/>, (Erişim Tarihi: 27.11.2022).

[12] Nurşin Ateşoğlu Güney, "Batılı Ülkelerin Doğu Akdeniz Politikaları", Kemal İnat vd, der, Doğu Akdeniz ve Türkiye'nin Hakları, SETA Kitapları, İstanbul 2020, s. 147.

[13] Övgü Pınar, "İtalya Seçimleri: Meloni İktidara Gelirse Türkiye Politikası Değişir mi?", BBC News Türkçe, <https://www.bbc.com/turkce/articles/c84yknkj2ko.amp>, (Erişim Tarihi: 29.11.2022).

[14] "Italian PM Reaffirms Tajani Statement on Greek Islands' Sovereignty", Ekathimerini, <https://www.ekathimerini.com/news/1198480/italian-pm-reaffirms-tajani-statement-on-greek-islands-sovereignty/>, (Erişim Tarihi: 30.11.2022).

ANKASAM ANALİZ

Orta Asya'da Yeni Bir Aktör: Fransa

Rusya-Ukrayna Savaşı'nın başlamasının ardından oluşan konjonktürde Avrupa devletlerinin Orta Asya'ya olan ilgisinde gözle görülür bir artış vardır. Bu süreçte Avrupa devletlerinin ve Avrupa Birliği'nin (AB) kullandığı yöntemler arasında gerek ulusal çapta gerekse birlik kapsamında politika geliştirmek ve ilişkiler kurmak bulunmaktadır. Çok yönlü ve çok boyutlu olarak

geliştirilen ilişkilerle hem Orta Asya'yla bağların derinleşmesi hem de bölgede etki oluşturulması hedeflenmektedir.

Bu çerçevede Avrupa'dan çeşitli seviyelerde Orta Asya'ya ziyaretler gerçekleştirilirken; bunun karşısında Orta Asya liderleri de Avrupa ülkelerini ziyaret etmektedir. Zira Orta Asya devletleri,

Dr. Emrah KAYA
ANKASAM Orta Asya Uzmanı

çok yönlü dış politikalarında Avrupa'yı önemli bir partner olarak görmektedir. Bu ziyaretlerin son örnekleri art arda gerçekleşen Özbek ve Kazak liderlerin Fransa ziyaretleridir. İki ziyaretin ayrıntılarına girmeden önce genel çerçeveden bakıldığında, Almanya'dan sonra Fransa'nın da Orta Asya için güçlü bir ortak olma potansiyeliyle dikkat çektiği anlaşılmaktadır.

Son dönemlerde Orta Asya'dan Fransa'ya düzenlenen ziyaretlerden ilkinin Özbekistan Cumhurbaşkanı Sayın Şevket Mirziyoyev düzenlemiştir. 21-22 Kasım 2022 tarihlerinde Sayın Mirziyoyev, Paris'i ziyaret ederek devletler ve bölgeler arasındaki işbirliğini ve bağları güçlendirmek istediklerinin mesajını vermiştir. Zira iki ülke arasında ekonomik ve kültürel ilişkilerin geliştirilmesi noktasında ortaya koyulan müşterek irade bunun kanıtıdır.[1]

Özbek liderin ardından Kazakistan Cumhurbaşkanı Sayın Kasım-Cömert Tokayev, 28 Kasım 2022 tarihindeki Moskova ziyaretinden sonra Paris'e geçmiştir. Yeniden cumhurbaşkanı seçildikten sonra ilk olarak Moskova'yı ve ardından da Paris'i ziyaret eden Kazak lider, çok yönlü dış politikasını sürdürüleceğini göstermiştir.

Gerçekleştirilen ziyaret sırasında iki lider, stratejik ortaklık konusunda 35 belge imzalamıştır. İmzalanan anlaşmaların temel içeriğini rüzgâr enerjisi santrali inşaatı, demiryolu araçları ve altyapısı, tarımsal genetik merkezin kurulması, şirketler arası enerji işbirliği, barışçıl atom kullanımı, radyoaktif atık yönetimi, eğitim ve küresel ısınma gibi konular oluşturmaktadır.[2]

Görüşme sırasında Sayın Tokayev, Kazakistan'daki siyasi ve ekonomik reform süreçlerinden bahsetmiştir. Bu noktada Kazak liderin iki temel mesaj vermeye çalıştığı söylenebilir. Öncelikle ekonomik reformlarla liberalleşme adımları atılarak ülkede serbest piyasa kurallarının güçlendirilmesi ve yabancı yatırımcılar için uygun ortam yaratıldığıdır. İkinci olarak da Kazakistan'da atılan liberalleşme adımlarının siyasi boyutunun bulunduğudır. Bu bağlamda Batı'yla uyumlu ve evrensel değerlere önem verilen bir siyasi ortamın tesis edildiği çalışılmıştır. Kazak liderin bu mesajları Paris'te vermesi büyük önem taşımaktadır. Zira Fransa hem Avrupa içindeki önemli aktörlerdendir hem de 2005 yılından bu yana Kazakistan'a en çok yatırım yapan beş devletten biridir.[3] Bu kapsamda Orta Asya devletleri ile Fransa arasında kısa ve orta vadede güçlü ilişkilerin kurulmaya çalışıldığı söylenebilir.

Fransa'nın Orta Asya'ya bakış açısı irdelendiğinde, öncelikle Avrupa ve Dışişleri Bakanlığı resmi sitesinde, Paris'in Orta Asya devletlerinin bağımsızlığını tanıyan ilk Batılı yönetimlerden biri olduğu yazılmıştır. 2004 yılına gelindiğinde Orta Asya'daki bütün başkentlerinde temsilcilik açan Fransa, bölge ülkeleriyle başta enerji sektörü olmak üzere ikili işbirliğini geliştirmek istediğini belirtmiştir. Fransa'nın Kazakistan'ın önde gelen ticaret ortağı olmasının yanı sıra Türkmenistan ve Özbekistan'da çeşitli projeler gerçekleştirildiği mevzu bahis açıklamada vurgulanmıştır.[4]

Diğer taraftan Fransa, güvenlik ve reformlar noktasında da Orta Asya'ya yönelik bazı adımlar atmaktadır. Özellikle de bölgenin Afganistan'a komşu olması nedeniyle organize suçlar, uyuşturucu kaçakçılığı, terörizm gibi meseleler Paris'in hassasiyet gösterdiği konular arasındadır. Ayrıca Fransa, bölgedeki reformları, hukuk devleti inşasını ve serbest piyasayı desteklemek için çeşitli yardımlarda bulunmaktadır.[5]

Rusya-Ukrayna Savaşı'nın ardından Fransa'nın Orta Asya devletleriyle olan ilişkileri yoğunluk kazansa da Akdeniz, Afrika ve Güneydoğu Asya gibi bölgelerle karşılaştırıldığında, bu münasebetler düşük seviyede kalmaktadır. Çünkü bu bölgeler, Fransa'nın ya yakın çevresi ya da eski sömürgesidir. İlişkilerin geliştirilmesi amacıyla 30 yıllık zaman diliminde Fransa ile bölge ülkeleri arasında çeşitli seviyelerde karşılıklı ziyaretler gerçekleştirilmiştir. Özellikle de günümüzde Rusya'ya uygulanan yaptırımlar nedeniyle ihtiyaç duyulan enerji kaynaklarının karşılması için Paris, Orta Asya'ya olan ilgisini yoğunlaştırmıştır.[6]

Geçmişteki tecrübelerinden ders çıkaran Fransa'nın strateji değişikliğine gittiği söylenebilir. Zira 2005 yılının Mayıs ayında yaşanan Andıcan Olayları sırasında radikal unsurların bastırılmasına getirdiği eleştiriler, Taşkent-Paris hattındaki münasebetlere zarar vermiştir. Bundan ders çıkaran Fransa, 2008 yılında yürüttüğü dönem başkanlığı sırasında Avrupa Birliği ile Orta Asya arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi noktasında birçok projeyi desteklemiştir.

Günümüzde de Paris'in Orta Asya devletlerinin meselelerine karşı daha saygılı bir tutum benimsediği söylenebilir. Ayrıca ABD'nin Afganistan'a müdahalesini destekleyen Fransa, bu süreçte hava kuvvetlerini Duşanbe Uluslararası Havaalanı'na konuşlandırmıştı. 20 yılın ardından Fransa'nın bölge ülkeleriyle ilişkilerini bozarak değil; ekonomik, sosyal ve siyasal kapsamda güçlendirerek çeşitli stratejiler belirlemeye yöneldiği söylenebilir. Zira Afganistan'da son yaşanan gelişmeler esnasında da Paris yönetimi, Duşanbe'yle önemli temaslara ve görüşmelere gerçeğe dönüştürmüştür.[7]

Sonuç olarak Fransa, dünyanın çeşitli bölgeleri ve devletleriyle ilişki kurarsa da bu münasebetler, Orta Asya nazarında oldukça düşüktür. Zira Fransa'nın Orta Asya'da sadece Kazakistan'la önemli ilişkileri bulunmaktadır. Ancak Paris, geçmişte yaptığı hatalardan ders çıkararak hareket etmeye başlamıştır. Kuşkusuz Fransa'yı politika değişikliğine iten nedenlerin başında Rusya'ya uygulanan yaptırımlardan kaynaklanan enerji krizi gelmektedir. Fakat mesele bundan ibaret değildir. Çünkü Fransa, bölgede Almanya'yla da rekabet etmektedir. Bilindiği üzere Almanya, son dönemlerde hem Orta Asya devletleriyle hem de Çin'le temaslarda bulunarak bölgedeki etkisini arttırmaya çalışmaktadır. Fransa da ekonomi, enerji ve kültür temelli işbirlikleriyle bölgede varlık göstermek istemektedir. Bu nedenle de Paris'in bölge başkentleriyle ilişkilerinin gelişeceğini öngörmek mümkündür.

[1] Doğan Başaran, "Özbekistan Cumhurbaşkanı'nın Fransa Ziyareti", ANKASAM, <https://www.ankasam.org/ozbekistan-cumhurbaşkanı-nın-fransa-ziyareti/>, (Erişim Tarihi: 02.12.2022).

[2] "Kazakhstan and France Sign Over 30 Documents for Strategic Partnership", The Qazaqstan Monitor, <https://qazmonitor.com/news/1132/kazakhstan-and-france-sign-over-30-documents-for-strategic-partnership>, (Erişim Tarihi: 02.12.2022); "Kazakhstan, France Sign over 30 Documents as Part of Tokayev's Visit to Paris", Interfax, <https://interfax.com/newsroom/top-stories/85563/>, (Erişim Tarihi: 02.12.2022).

[3] "President Tokayev Pays Official Visit to France, Reiterates Commitment to Strategic Partnership", The Astana Times, <https://astanatimes.com/2022/11/president-tokayev-pays-official-visit-to-france-reiterates-commitment-to-strategic-partnership/>, (Erişim Tarihi: 02.12.2022).

[4] "French Policy in Central Asia", French Ministry for Europe and Foreign Affairs, diplomatie.gouv.fr/en/country-files/central-asia/france-and-central-asia/article/french-policy-in-central-asia, (Erişim Tarihi: 02.12.2022).

[5] Aynı yer.

[6] Sebastien Peyrouse, "European National Policies Series-France and Central Asia", EUCAM National Policies Brief, No. 9, <https://eucen-tralasia.eu/european-national-policies-series-france-and-central-asia/>, (Erişim Tarihi: 02.12.2022).

[7] Peyrouse, a.g.e.

ANKASAM ANALİZ

Yeşil Hidrojenin Avrupa'da Geleceği

Enerji kaynaklarının, enerji türlerinin, enerji ulaştırma koridorlarının; kısacası enerji meselelerinin en çok gündeme geldiği sene, 2022 yılı olmuştur. Rusya-Ukrayna Savaşı'nın beraberinde getirdiği siyasi hamleler başta savaşın yanı sıra başında sürdüğü Avrupa ülkeleri olmak üzere pek çok alanda yeni krizler yaratmıştır. Rusya, geçmişte Avrupa'yı fosil yakıtlar bağlamında kendine bağımlı haline getirdiğinden dolayı Ukrayna Savaşıyla Avrupa ülkeleri kendilerini bir ikilemin içerisinde bulmuşlardır. Bir yandan Moskova'yı caydırmak için Rusya'dan gelen doğalgaz ithalatına ambargo koymayı arzularlarken; diğer taraftan da Rusya menşeli doğalgaz ve petrol

kaynaklarına alternatif bulunamadığı için sıkıntı çekmişlerdir.

Bilindiği üzere, 2019 yılında Avrupa Birliği (AB) ülkeleri, 2050 senesine kadar dünyanın ilk "iklim-nötr" kıtası olmayı hedefleyen Avrupa Yeşil Mutabakatı'nı duyurmuşlardır ve 2020'li yılların bu hedefin gerçekleşmesi için kritik bir süreç olacağı belirtilmiştir.[1] Ancak Ukrayna Savaşı başlayınca yaşanan doğalgaz kıtlığı kömür kullanımını arttırmış; dolayısıyla Avrupalılar, hâlen fosil yakıtlara mecbur oldukları gerçeğiyle yüzleşmiştir. Ancak doğalgazın yerini tam olarak dolduramayacaklarını bildikleri için yeşil en-

Sevinç İrem BALCI
ANKASAM
Avrasya
Araştırma Asistanı

erji; yani yenilenebilir enerji kaynaklarını kullanma hedefleri de bu ülkelerin gündeminde kalmıştır. Yenilenebilir kaynaklardan üretilen elektrik enerjisi ise “yeşil hedefin” başında gelmektedir. Özellikle de rüzgâr ve güneşten üretilen elektrik enerjisi, son yıllarda Avrupa’da oldukça yaygın kullanılmıştır. Ancak bunun fosil yakıtların tamamen yerine geçtiğini söylemek zordur. Bu yüzden “yeşil hidrojen” önemli bir alternatif olarak ön plana çıkmıştır.

Yenilenebilir hidrojen, suyu hidrojen ve oksijene ayırmak için yenilenebilir elektrik kullanılarak elektroliz yoluyla elde edilebilmektedir. Diğer alternatiflerin mümkün olmadığı veya daha pahalı olabileceği sektörlerin karbondan arındırılmasında kilit bir oynayabileceği düşünülmektedir. Ulaşım ve endüstriyel işlemlerde fosil bazlı hidrojenin yerini almak ve yeşil gübreler ile çelik gibi yeni endüstriyel ürünler başlatmak için kullanılabilirliği öngörülmektedir.[2]

AB ise bu enerji kaynağını önemsemektedir. Nitekim 2020 yılının Temmuz ayında “AB Hidrojen Stratejisi” yayımlanmıştır. Burada Avrupa’da yenilenebilir hidrojene yapılan kümülatif yatırımların 2050 yılına kadar 180-470 milyar avroya kadar çıkabileceğinden ve düşük karbonlu fosil bazlı hidrojen için 3-18 milyar avro aralığında olabileceğinden söz edilmiştir. AB’nin yenilenebilir enerji teknolojilerindeki liderliğiyle birleştiğinde, çok sayıda endüstriyel sektöre ve diğer son kullanımlara hizmet eden bir hidrojen değer zincirinin ortaya çıkışı, doğrudan veya dolaylı olarak 1 milyon kişiye kadar istihdam sağlayabileceği öngörülmüştür.[3]

Ayrıca Avrupa Komisyonu, 2022 yılının Mayıs ayında enerji üzerine REPowerEU planını ortaya koymuştur. Bu planda kısa vadede doğalgaz, LNG ve yeşil hidrojenin AB Enerji Platformu üzerinden tedariki, güvenilir tedarikçilerle yeni enerji ortaklıklarının kurulması, yeni güneş ve rüzgâr enerjisi projelerinin uygulamaya konulması gibi hususlar yer almaktadır.[4] Ayrıca REPowerEU planının amacı, 2030 yılına kadar AB’de 10 milyon ton yenilenebilir hidrojen üretmek ve 10 milyon ton yenilenebilir hidrojen ithal etmektir.

Bunlara ek olarak AB’nin yeşil hidrojeni ciddiye aldığı örgütün bu alanda yaptığı ekonomik yatırımlar ve finansal fonlardan da anlaşılmaktadır. Avrupa Komisyonu, 21 Eylül 2022 tarihinde hidrojen projeleri için 5,2 milyar avroya (yaklaşık 5,2 milyar dolar) kadar kamu finansmanını onaylamıştır. Yine komisyon, bu finansmanın özel sektörden 7 milyar avroluk daha fazla yatırımın kilidini açabileceğini söylemiştir.[5] AB, yeşil hidrojene büyük önem verse de birliğin kendi yeşil hidrojen enerjisi ihtiyacının tamamını üretmeyeceği yönünde düşünceler vardır. Örneğin AB İklim Şefi Frans Timmermans da bunu savunmaktadır. Timmermans, yeşil hidrojenin gelecekte AB’nin enerji kaynaklarından en önemlisi ol-

acağına inanırken; AB’nin hiçbir zaman tamamıyla yeşil hidrojeni kendi üretemeyeceğini ifade etmiştir.[6] Bu demektir ki; Avrupa yeşil hidrojeni de ithal etmek zorunda kalacaktır. Dolayısıyla bu alanda da dışa bağımlılık devam edecektir.

Sonuç olarak Rusya-Ukrayna Savaşı’nın neden olduğu pek çok krizin arasında bulunan enerji krizinden en fazla olumsuz etkilenen coğrafya, Avrupa’dır. Avrupa’nın büyük bir kısmını temsil eden AB ise geçtiğimiz yıllarda küresel ısınma ve iklim değişikliğiyle mücadele için yeşil mutabakat ve karbon sıfır politikalarını izlerken ve 2050 yılında bu politikaları ulaştırmayı hedeflerken; bu sürecin en kritik dönemlerinden biri olan 2020’li yıllarda önce Covid-19 salgını sonrasında da Ukrayna Savaşıyla sarsılmıştır. Doğalgaz arzının riskte olması nedeniyle Avrupa ülkeleri, bu alanda Rusya’ya ne kadar bağımlı olduklarını anlamış; fakat alternatif kaynaklar, henüz ellerinin altında olmadığı için çaresiz kalmışlardır. Bu noktada yeşil hidrojen önemli bir kaynak olarak ortaya çıkmıştır. Hidrojen, normalde Avrupa genelinde yaygın olarak kullanılmaktayken; yenilenebilir hidrojenin de AB’nin enerji ihtiyacını karşılayabilecek ölçüde olduğu düşünülmektedir. Bu sebeple de AB’nin bu enerji kaynağına önemli yatırımlar yaptığı görülmektedir.

[1] “A European Green Deal”, European Commission, <https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal>, (Erişim Tarihi: 04.12.2022).

[2] “Hydrogen”, European Commission, https://energy.ec.europa.eu/topics/energy-systems-integration/hydrogen_en, (Erişim Tarihi: 04.12.2022).

[3] “Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions”, European Commission, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020DC0301>, (Erişim Tarihi: 04.12.2022).

[4] Ferhan Oral, “Yenilenebilir Enerji Kaynakları ve AB’nin “REPowerEU” İnisiyatifi”, ANKASAM, <https://www.ankasam.org/yenilenebilir-enerji-kaynaklari-ve-abnin-repowereu-inisiyatifi/>, (Erişim Tarihi: 04.12.2022).

[5] Anmar Frangoul, “EU Approves up to \$5.2 Billion in Public Funding for Hydrogen Projects”, CNBC, <https://www.cnbc.com/2022/09/21/eu-approves-up-to-5point2-billion-in-public-funding-for-hydrogen-projects.html>, (Erişim Tarihi: 04.12.2022).

[6] Leigh Collins, “Europe is Never Going to be Capable of Producing its Own Hydrogen in Sufficient Quantities: EU Climate Chief”, Recharge, <https://www.rechargenews.com/energy-transition/europe-is-never-going-to-be-capable-of-producing-its-own-hydrogen-in-sufficient-quantities-eu-climate-chief/2-1-1212963>, (Erişim Tarihi: 04.12.2022).

BASINDA ANKASAM

6 Aralık 2022

ANKASAM Avrasya Uzmanı Dr. Sabir Askeroğlu A Haber’de Rus petrolüne yönelik tavan fiyat uygulaması hakkında değerlendirmelerde bulundu.

6 Aralık 2022

ANKASAM Başkan Başdanışmanı Emekli Büyükelçi Aydın Nurhan, Al Jazeera Arabic’te dış politikadaki güncel gelişmeleri değerlendirdi.

7 Aralık 2022

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) tarafından yayınlanan analizlerde yer alan Ermenistan’ın Azerbaycan’la yürüttüğü müzakere sürecine Fransa’yı dahil etme çabalarına ilişkin tespitlere, Azerbaycan merkezli Trend Haber Ajansı’nda yer verildi.

8 Aralık 2022

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) Avrasya Uzmanı Kenan Ağazade’nin kaleme aldığı “Karabağ’da Barış-Çatışma İkilemi: Ermenistan Ne İstiyor?” başlıklı analizine Последние новости Кавказа Youtube Kanalında yer verildi.

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) bünyesinde faaliyet gösteren ve uluslararası hakemli dergi olan Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi'nin son sayısı yayımlanmıştır. Academic Keys, ASOS Index, CEEOL, Cite Factor, DRJI, Index Copernicus, İdeal Online, Research Bible, Sindex ve TÜBİTAK DERGİPARK veri tabanları tarafından taranan dergimize aşağıdaki bağlantı üzerinden ulaşabilirsiniz.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ CİLT VI , SAYI I

BÖLGESEL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) bünyesinde faaliyet gösteren ve uluslararası hakemli dergi olan Bölgesel Araştırmalar Dergisi'nin son sayısı yayımlanmıştır. Academic Keys, ASOS Index, CEEOL, Cite Factor, DRJI, Index Copernicus, İdeal Online, Research Bible, Sindex ve TÜBİTAK DERGİPARK veri tabanları tarafından taranan dergimize aşağıdaki bağlantı üzerinden ulaşabilirsiniz.

ANKASAM BÖLGESEL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ CİLT VI , SAYI I

